

SOSYAL MEDYA VE ÜN ALGISI

46

DOÇ. DR.
ZEYNEP KEVSER
ŞEREFOĞLU DANIŞ
İLE SÖYLEŞİ

10

DİJİTAL PLATFORMLARDA
GÖRÜNÜR OLMA
ARZUSU

28

ÇOCUK VE ERGENLERDE
YEME BOZUKLUKLARI

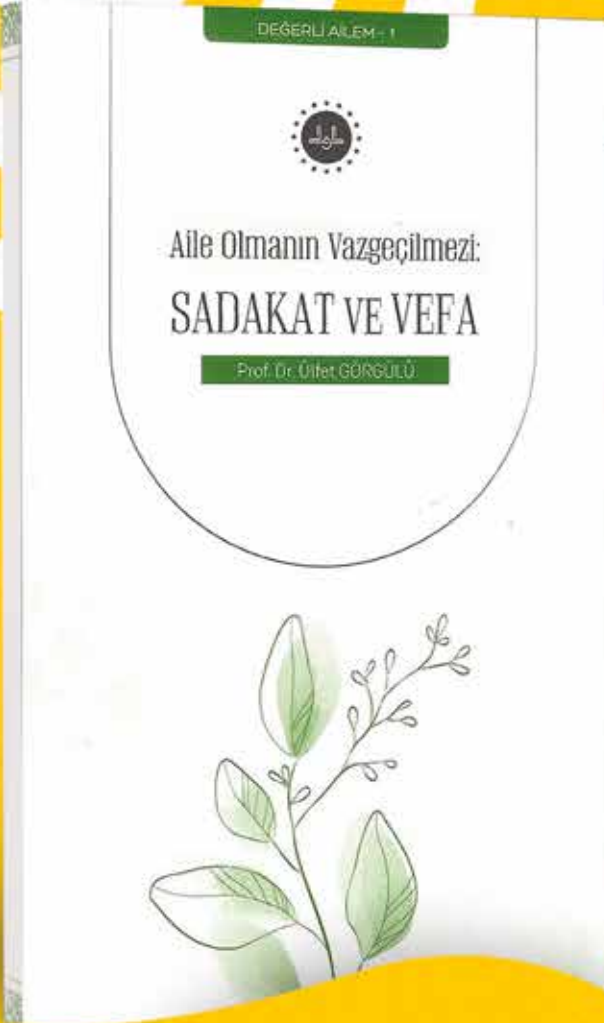
42

ERKEN Mİ YORULDUK
GENÇLER?

52

TORUNA CENNET YOLU
ÖĞÜDÜ

YAYINLARIMIZ

Değerli Ailem serisinin ilk kitabı olarak Prof. Dr. Ülfet Görgülü tarafından kaleme alınan bu eser, aileyi ayakta tutan sadakat, güven ve vefa kavramlarını Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünneti ışığında ele almakta; bu değerlerin bireysel, ailevi ve toplumsal hayattaki belirleyici rolünü açık ve anlaşılır bir dille ortaya koymaktadır. Kitapta, evlilikten ebeveynliğe, mahremiyetten güven duygusuna, zor zamanlarda dayanışmadan ahde vefaya kadar pek çok konu, hem ilmî derinlik hem de güncel hayatla irtibat içinde ve sade bir üslupla işlenmektedir.

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden
temin edebilirsiniz.

GÖRÜNMEK Mİ, OLMAK Mİ?

Gülhiman HEKİMOĞLU

Dijital çağ, insanın görünürlük imkânını tarihte hiç olmadığı kadar artırdı. Artık ün, uzun yılların emeğiyle inşa edilen bir itibar olmaktan ziyade, bir “an”ın ürünü hâline gelebiliyor. Sosyal medya platformları bireye hem sahne hem de seyirci sunuyor; beğeni, paylaşım ve takipçi sayıları ise yeni bir değer ölçüsüne dönüşüyor. Böylece şöhret, nitelikten çok nicelikle; derinlikten çok hızla anılır oluyor. Ün algısı da bu zeminde; kalıcılıktan ziyade dolaşıma, hakikatten ziyade temsile yaslanıyor. Görünür olmak, çoğu zaman değerli olmakla eş anlamlı kabul ediliyor.

Oysa insanın değeri yalnızca görünürlüğüyle ölçülemez. Dinî gelenek, özellikle de İslam düşüncesi, amelin niyetle anlam kazandığını hatırlatır. “Cösteriş” anlamına gelen riya, en çok da görünür olma arzusunun kontrolsüzleştiği yerde belirir. Bu bağlamda sosyal medya, niyet muhasebesini her zamankinden daha gerekli kılar. Kişi iyiliği paylaşırken alkış beklentisine kapılabilir, hakikati savunurken bile kendini merkeze yerleştirme yarılgısına düşer. Ün, bu ince çizgide hem imkân hem de imtihan hâline gelir. Zira her imkân, beraberinde bir sorumluluk taşır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de, insanın yaptıklarından sorumlu olduğu ve hiçbir çabasının karşılıksız kalmayacağı vurgulanır (Bakara, 2/286; Necm, 53/39; Zilzal, 99/7-8). Bu perspektif, görünmeyen emeğin de değerli olduğunu öğretir. Sosyal medya çağında ise görünmeyen neredeyse yok hükmündedir. Dijital hafıza, alkışı büyütürken sessiz fedakârlıkları çoğu zaman kayda geçirmez. İşte modern ün algısının temel gerilimi tam da burada belirir: Görünmek mi, olmak mı?

Sosyal medyanın ürettiği yeni ün biçimleri, bireyin kimlik inşasını, toplumsal beklentileri ve manevi sorumluluklarını doğrudan etkiliyor. Şöhretin cazibesi ile içsel sahiçilik arasındaki mesafe giderek açılırken insan kendini sürekli bir temsil hâli içinde buluyor. Oysa hakiki değer çoğu zaman sessizlikte ve görünmezlikte filizlenir. Alkışın yankısının mı yoksa kimsenin görmediği bir iyiliğin Allah katındaki karşılığının mı kalıcı olduğu sorusu ise üzerinde derinlemesine düşünülmesi gerektiriyor. Dijital çağın gürültüsü içinde insanın yeniden niyetine dönmesi, görünür olmaktan önce doğru ve sahici olmaya yönelmesi her zamankinden daha hayati görünüyor.

Diyaret Aile Dergisi olarak sosyal medyayı ve onun ürettiği ün/şöhret algısını ele aldığımız sayımıza Prof. Dr. Muhammed Kızılgeçit, “Sosyal Medya ve Ün Algısı” başlıklı yazısıyla katkı sunarken Doç. Dr. Betül Onay, “Dijital Platformlarda Görünür Olma Arzusu” yazısında görünürlüğün kalıcı bir kazanım olmadığını ve yeniden, sürekli üretilmesi gereken kırılğan bir konum olduğunu bizlere hatırlattı. Sena Uçar Taş ise “Sessiz Şöhret: Tevazu” yazısında insanın asıl değerinin görünürlük yerine ahlak ve tevazu sahibi olmasıyla mümkün olacağını belirtti. Uzmanına Sorduk köşemizde konuyla ilgili sorularımızı Mürşid Ekmel Aybek yanıtladı. Söyleşi köşemizde ise konuğumuz Doç. Dr. Zeynep Kevser Şerefoğlu Danış ile kadın ve edebiyat üzerine konuştuk.

Dopdolu içeriğimizle sizleri baş başa bırakırken mübarek Kadir Gecesi’nin ve Ramazan Bayramı’nın tüm insanlık için hayırlar getirmesini temenni ediyorum.

Keyifli okumalar.

TAKDİR

İÇİNDEKİLER

10 DİJİTAL PLATFORMLARDA
GÖRÜNÜR OLMA ARZUSU
Doç. Dr. Betül ÖNAY DOĞAN

14 UZMANINA SORDUK
Mustafa BERK

Şöhretin sunduğu imkânlar inkâr edilemez ancak bu imkânların bedeli çoğu zaman mahremiyetin erozyonu ile sonuçlanır. İnsan, özünü koruyabilmesiyle ve çizdiği sınırlarıyla insandır.

18 SESSİZ ŞÖHRET:
TEVAZU
Sena UÇAR TAŞ

20 ÇEVREYE VEFALİ
BİR MÜMİN OLABİLMEK
Dr. Semih ACET

22 Bİ' KAHVE?
Gülsüm KARAPINAR

24 KÜÇÜK KALPLERDE
BÜYÜK HAKİKAT
TEMELLERİNİN İNŞASI
Elif GENÇ

28 ÇOCUK VE ERGENLERDE
YEME BOZUKLUKLARI
Doç. Dr. Hakan ÖĞÜTLÜ

32 ÇOK SESLİ SOLO
Safiye GÖLBAŞI

36 TÜRKİSTAN'IN PİRİ
HOCA AHMET YESEVİ
Dr. Lamia LEVENT ABUL

40 TEKNOLOJİNİN İLGİNÇ
DENEMELERİ
Meryem KILIÇ

diyanet
aile
dergisi

MART
2026

Diyaret İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Hamza BAYRAM

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Gülhiman HEKİMOĞLU

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Editör
Mustafa BERK

Yayın Koordinatörleri
Esmâ TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyaret.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi

04

SOSYAL MEDYA VE ÜN ALGISI

Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

64

TARİHİ KABRİSTANLARDA ARARKEN YOLUMUZ ASRİ MEZARLIKLARA DÜŞTÜ

Selma MAŞLAK

56

MEDENİYETLERİN KAVŞAĞINDA BİR ŞEHİR: TARİHİ MEKÂNLARIYLA HATAY

Sümeyra YAMAN

42 ERKEN Mİ YORULDUK GENÇLER?

Doç. Dr. Hızır HACIKELEŞOĞLU

46 DOÇ. DR. ZEYNEP KEYSER ŞEREFİOĞLU DANIŞ İLE SÖYLEŞİ

Mahir KILINÇ

Bir yazar, yaşamı boyunca farklı dönemlerden geçer ve her dönemde farklı perspektifler geliştirebilir. Bu gerçeği göz ardı etmez ve metnin doğrudan ilişki kurabilirsek o metnin hem bugüne hem de yarına söyleyecek çok sözü olduğunu daha net görebiliriz.

50 YÜREĞİ SOĞUYUNCA BAŞLAR İNSANIN KIŞI

Mehmet Akif UÇAR

52 TORUNA CENNET YOLU ÖĞÜDÜ

Kübra ASLANCI

54 RAMAZAN, CAMİ VE HAYAT

Prof. Dr. İsmail Lütfi ÇAKAN

60 DİJİTAL ÇAĞDA DOĞRUYU AYIRT ETMEK

Ahmet Melih KARAUĞUZ

68 ENGELSİZ GÖNÜLLERİN MİMARİ:

MUHAMMED DOĞAÇ

Ahmet Mahmut ŞEN

70 MERHMET ERDEMİ VE ÇEVRE DUYARLIĞI

Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

72 ENDERUN MEKTEBİ

Doç. Dr. Mustafa SALEP

76 YORGUNLUĞUNUZUN SEBEBİ "BOZULMUŞ" SİSTEMLER OLABİLİR Mİ?

Dr. Mustafa YAŞAR

78 BULMACA

Ali OSMANOĞLU

80 KİTAPLIK

Süreyya MERİÇ

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97

0312 295 72 05 – 06

Faks: 0312 285 18 54

e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı

TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal

Mahallesi Şube IBAN:

TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;

Yurt içi: İl Müftülükleri,

İlçe Müftülükleri

Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,

Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli
Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)

Basım Tarihi: 23.02.2026

Baskı

Başak Matbaacılık

Tanıtım Hizmetleri İth. İhr. A.Ş.

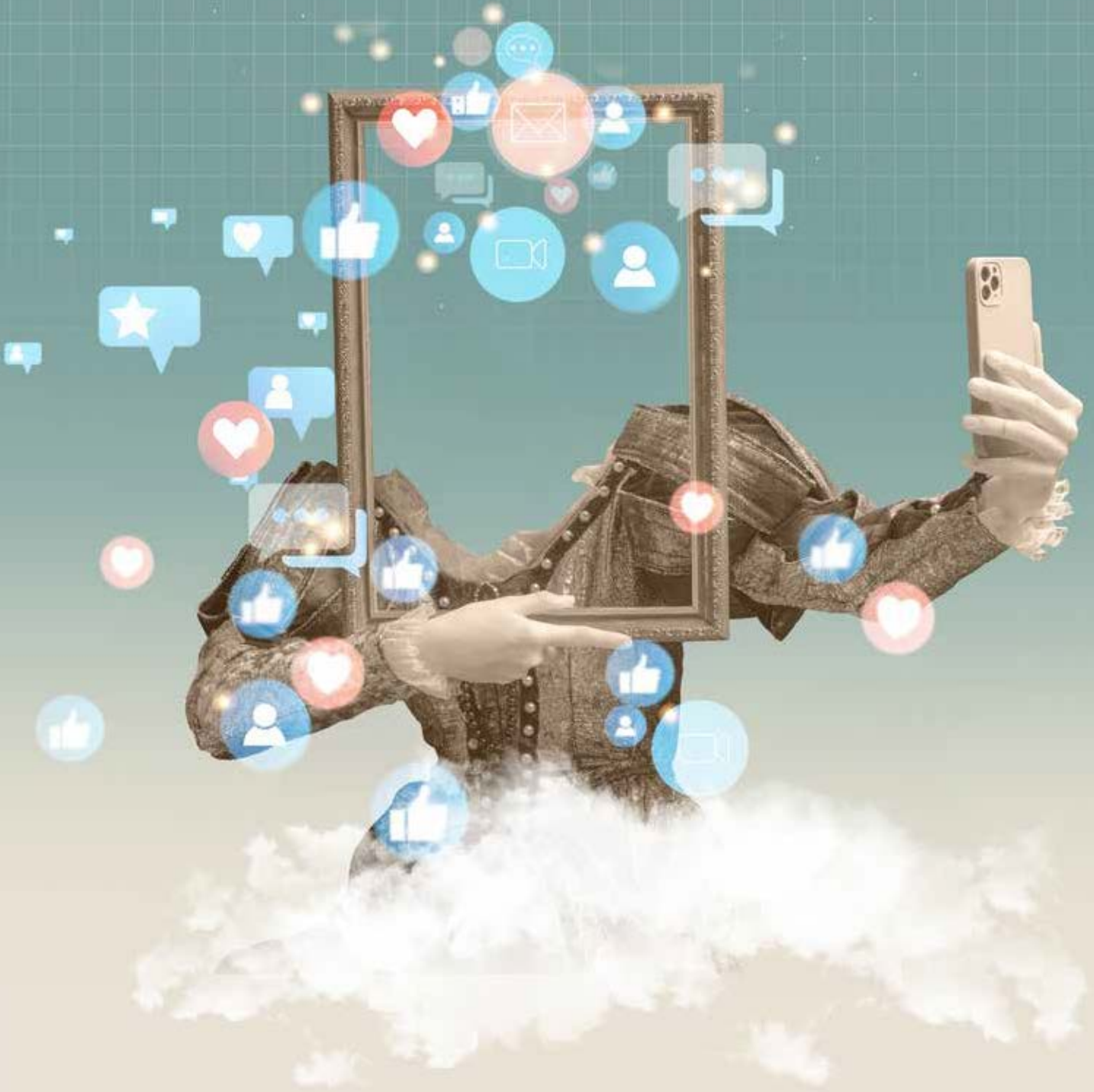
Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7.

Kat Gimat Yenimahalle/Ankara

Tel: 0 312 397 16 17

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

SOSYAL MEDYA VE ÜN ALGISI

■ Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

“Süreklili zirvede, her an en’lerde...” hazzı, bireyin bilişsel kurgusunu; kalıcı ve eşsiz nitelikteki duygulara kapılmasına, sınırsız mahiyetteki tecrübelerle düçar kalmasına ve sonrasında sonsuz bir tevehhümi yaşama ameliyesine dönüştürmektedir. Kelime olarak ün/şöhret, kişiye toplumda saygınlık kazandıran ve bir tutku hâlini alarak ahlaki hayata zarar verebileceği düşünülen şan, câh, mevki anlamında ahlaki ve tasavvufi bir terimdir. (Mustafa

Çağrıcı, “Cah” md., *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.7, s.14-15)

İmam Gazali, bütün sosyal huzursuzlukların kaynağı olarak düşündüğü mevki tutkusunun temelinde, insanın bencil arzularını gerçekleştirme eğilimini görür. Ona göre esasında dünyanın iki rüknü olan servet ve mevki arzusunun psikososyal sebebi insanın başkaları nezdinde saygınlık kazanma eğilimidir. Özellikle mevki ve şöhret kazanma isteği bulunan kişi, sahip olduğu veya sahipmiş gibi görüldüğü yüksek meziyetler dolayısıyla insanların gönüllerinde kendisi hakkında hayranlık uyandırmak suretiyle onların bağlılıklarını sağlar ve bu şekilde “hürleri kendisine köle yapar.” (Gazali, *İhya*, III, 274-293)

Sanal düzlemde, sanal medya araçlarını kullanarak bilimde ya da sanatta herhangi bir maharet göstermeden şöhrete ermiş sayısız kişiyle karşı karşıyayız. Bahsedilen bağlamda şöhret, “haz odaklı” bir yaşam biçimi olup ünlüleri her an sınırda olmayla ve haddi aşırıp aşmama imtihanıyla baş başa bırakmaktadır. Bu durum bize Kur’an-ı Kerim’de geçen Talut’u ve askerlerinin imtihanını hatırlatmakta: Talut, Calut’un (Golyat) ordusuyla savaşmak üzere yola çıkar; askerlerine Allah’ın kendilerini bir nehirle imtihan edeceğini ve nehirden bir avuçtan fazla su içmemelerini söyler. Ancak askerlerin çoğu nehrin suyundan bol miktarda içer ve Calut’a karşı savaşma güçlerini yitirir. Talut’un uyarısını dikkate alanlar ise nehri geçip Calut’un ordusuyla savaşır. “Talut, askerleriyle birlikte ayrılıp sefere çıkınca ‘Allah muhakkak sizi bir nehirle imtihan edecek; kim ondan içerse benden değildir, -eliyle bir avuç alan müstesna- ondan tatmayan da bendendir.’ dedi. İçlerinden pek azı dışındakiler ondan içtiler. Kendisi ve onunla beraber inananlar nehri geçince ‘Bugün Calut’a ve askerlerine karşı bizim gücümüz yok’ dediler. Allah’a kavuşacaklarını umanlar ise, ‘Nice az birlik vardır ki Allah’ın izniyle sayıca çok birliği yenmişlerdir, Allah sabredenlerle beraberdir’ dediler.” (Bakara, 2/249)

Talut’un seferini şöhret ile ilişkilendirerek bir metafor niteliğinde temellendirecek olursak;

* İnsanlık, her zaman rol modellere ihtiyaç duymaktadır. Allah Teâlâ’nın lütfuna mazhar olmuş veya olacak şahsiyetlerin ya da kurumsal yapıların olması insanlık için elzem ve mutlak bir durumdur. Çocuğun öğrenme süreçlerini pedagojik olarak izah eden yaklaşımlarda, öğrenmenin başlangıcı ezber olup öğrenilenin içselleştirilerek sürdürülmesi de rol modellerle ilişkilendirilmektedir. Ün, şöhret, makam, mevki ve servet dünya hayatının geçici ihtiyaçlarındandır. Dünyevi olan her imkân gibi bunlardan da ahiret için faydalanılabilir. Öyleyse bu imkanlar kendi başına bir gaye olarak

Sanal düzlemde varlığını sürdüren bireyin, kaybettiği en büyük imkân tevbe etme imkânı/ imkânsızlığıdır. Şöhretin, ünün varlığı daha fazla görünme ve göstermeye bağlıdır. Tıpkı nehirden içtikçe içen ve içtikçe de gücünü, maneviyatını ve kararlılığını yitiren Talut’un askerleri gibi. Dijital ayak izleri bırakma ve bu izleri de her şeyi araçsallaştıracak insanların avuçlarına bırakmaktır.

alınmamalı, özellikle dinî değerler bu gayeye vasıta kılınmamalıdır. Gazali bu durumu, “İbadet vasıtasıyla mal ve câh kazanmaya kalkışmak dine karşı işlenmiş bir suçtur ve haramdır.” şeklinde yorumlamıştır. (a.g.e., III, 285)

İbn Haldun, Zuhur suresinin 32. ayetini (Rabb’inin rahmetini paylaştırmak onlara mı düşmüş? Dünya hayatında onların geçimliklerini biz paylaştırdık. Bir kısmı diğerini istihdam etsin diye kimini kiminden derecelerle üstün kıldık. Rabb’inin rahmeti onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.) de delil göstererek sosyal hayatta farklı mertebelerde mevki ve makamların bulunmasını, gagesi insan türünün idamesi olan ilahi bir kanun şeklinde görmüştür. İbn Haldun’a göre bu kanun uyarınca mevki sahibi, adalet ölçüleri içinde, şer’i ve siyasi hükümlere göre izin, yasak, zorlama gibi değişik tasarruflarıyla fertleri sosyal dayanışmaya sevk eder; faydalı işlere yöneltme ve zararlı olanlardan uzaklaştırma çabası gösterir. (İbn Haldun, *Muqaddime*, II, 919-925) Dünyanın adalete ve barışa daha fazla ihtiyaç duyduğu bugünlerde adil ve sorumluluk bilinci yüksek Müslümanların, adalet ve merhamet adına bu mevki ve hallere talip olması ve işleri deruhte etmeleri ne kadar da gerekli!

* Nehir, hep akıp durmakta olan ve dijital dünyada kendisinden tadılmadan

durulmayan bir akıntı ve akış olarak karşımızda durmakta. Yapay zekâ çağında dijital araçları kullanmamak artık neredeyse imkânsız görünmekte. Bu durum insanlığı sürekli “yakaza” olmaya mecbur bırakmakta. Âdeta sınır boyunda bir mevzide düşmanı bekleyen askerin gözünü kırpmadan beklemesi gibi bir uyanıklık ve hazır oluş hâli.

* Bu çağda ebeveynlerin en önemli görevi, benlik süreçlerini tamamlayamamış ve henüz ergenlik krizlerini aşamamış çocukları ve gençleri sanal akış nehrinin suyunda -eliyle bir avuç alan müstesna olmak üzere- daha fazlasını içmemelerini sağlamak ve bağımlı

olmalarının önüne geçmek, onları sanal araçları ihtiyaç temelli kullanma kıvamında tutmaktır. Bu durum Talut’a, “Acaba mümkün olacak mı? Bu nehirden geçtiğimizde bir ordumuz kalacak mı?” sorularını muhtemelen sordurduğu gibi bize de, “Acaba öz denetimini sağlayacak iradeli bir nesil elimizde kalacak mı? Biz, dijital geleceği kendi değerlerimize ve insanlığın geleceğine adalet ve merhamet katacak bir düzlemde sürdüreceğ miyiz?” sorgulamalarını beraberinde getirmekte. Sanal medya kullanımını konusunda, sanal medyayı insanlığın kullanımına sunanların kendi vatandaşları için aldıkları tedbirlere baktığımızda onların da gençleri için sanal

araçları kullanma sınırlamaları getirmeye çalıştıklarını görmekteyiz.

* İradeli eylem gösterenler az olsa da dünyayı yönetenlerin aslında az bir zümre fakat iradesi güçlü kişiler olduğu bilinen bir durumdur. Sanal düzlemin ürettiği problemlerden elbette tüm insanlığın muhafaza edilmesi gerekmektedir. Çünkü her geçen gün birey, elektronik bir insana/kitle insanına dönüşmek üzere hızlı adımlarla ilerlemektedir. Kitle insanı, yerkürenin elektronik bir yerlisi ve aynı anda diğer insanlarla bağlantı içinde, sanki küresel bir stadyumda izleyici gibidir. Bir stadyum dolusu insanın içinde insan nasıl hiç kimseye bu elektronik vatandaş da kendi özel kimliğini yoğun baskı sonucunda psikik olarak sildirmiş gibidir. (Byung-Chul Han, *Sürünün İçinde: Dijital Dünyaya Bakışlar*, Çev: Zeynep Sarıkartal, İnkâ Kitap, İstanbul: 2023, s.21) Silik bir varlık düzleminin herkes için sıradanlaştığı dünyaya; iradeli eylem gösterenlerin sayısı az olsa da “Nice az birlik vardır ki, Allah’ın izniyle sayıca çok birliği yenmişlerdir, Allah sabredenlerle beraberdir.” fermanını bir umut olarak görmek ve mücadeleye devam etmek gerekmektedir.

* Peygamberlik, tanınırlık ve bilinirlik açısından ayrıca rol model olma bakımından şöhretle ilişkilendirilebilir. Bu noktada Peygamberler, tanınırlıklarını tebliğleri için

imkân olarak değerlendirerek şehadete dönüştürmüşlerdir. Nitekim Hz. İbrahim'in ve genel anlamda tüm peygamberlerin yürüttüğü tevhid mücadelesi bunun örneğidir. Tarih boyunca bu mücadele karşısında iki tavır oluşmuştur: İman ve inkâr. Allah, dünyada takdir ettiği imtihanı gerçekleştirmek için her iki tavır erbabına da dünya nimetlerini lütfetti, onlara yaşama imkânı verdi, nesiller birbirini takip etti ve nihayet sıra Hz. Muhammed (s.a.s.) ve ümmetine geldi. O, ilahi mesajı kavmine tebliğ edince ona inanmayanlar, kendi değerler kültürüne uygun bir tepki gösterdiler. Onlara göre değerli olan soy sop, zenginlik, iktidar ve sosyal itibar gibi

maddi, dünya ile ilgili ve tabii olarak geçici şeylerdi; insanlar ancak bu değerler büyük kılardı. Peygamberlik değerli bir şey idiyse Muhammed'e değil kendilerine göre Mekke ve Taif'in büyüklerinden birine gelmeliydi. Bu mantığa Kur'an'ın verdiği cevap aynı zamanda İslam'ın hedeflediği sosyal ve ahlaki değişimin nirengi noktalarına ışık tutmaktadır: Allah; maddi, dünyada geçerli olan ve orada kalan nimetini imtihan gereği herkese verir; peygamberlik gibi Allah nezdinde değerli ve bu yüzden rahmet olan manevi nimetini ise herkese değil üstün meziyetleri sebebiyle seçtiğine verir ve bu rahmet (nimet) onların değer verdiği asaletten, servetten, iktidardan çok daha iyidir,

hayırlıdır, insanlar için kurtuluş ve mutluluk vesilesidir. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yayınları, c.4, s.773-774)

* Sanal düzlemde varlığını sürdüren bireyin, kaybettiği en büyük imkân tevbe etme imkânı/imkânsızlığıdır. Şöhretin, ünün varlığı daha fazla görünme ve göstermeye bağlıdır. Tıpkı nehirden içtikçe içen ve içtikçe de gücünü, maneviyatını ve kararlılığını yitiren Talut'un askerleri gibi. Dijital ayak izleri bırakma ve bu izleri de her şeyi araçsallaştıracak insanların avuçlarına bırakmaktır.

Dijital düzlem, her yeni gibi beraberinde yeni imkânlar getirmekte. İslam dini, beraberinde tevhide ram bir âlem ve düzlem imkânı

Yapay zekâ çağında dijital araçları kullanmamak artık neredeyse imkânsız görünmekte. Bu durum insanlığı sürekli “yakaza” olmaya mecbur bırakmakta. Âdeta sınır boyunda bir mevzide düşmanı bekleyen bir askerin gözünü kırpmadan beklemesi gibi bir uyanıklık ve hazır oluş hâli.

sunmakta tüm çağlara. Müslüman da yeniyi ve yeniliklere imkân veren ve fakat yeninin mahiyetini sorgulayan çağın vicdanıdır. Zira Orta Çağ'da gökleri astronomik okumaya tabi tutan yine Müslümanlar olmuştur. Burada karşımızda duran temel sorun, dijital düzlemin ne düzeyde ve hangi şartlara uygun kullanılacağından öte bir durumdur. Ailelerimize düşen, dijital düzlemi adalet ve merhamete uygun inşa edecek nesiller yetiştirmektir. Bunlar alanında yetkin, uzmanlaşmış ve anlam odaklı kişiler olmalıdır: Resul-i Ekrem (s.a.s.), “Yeryüzündeki âlimler, gökyüzündeki yıldızlar gibidir.” (Ahmed. b. Hanbel, *Müsned*, III/157) hadisinde ulemanın

etrafını ilimle aydınlatmasını yıldız benzetmesini kullanarak hatırlatmıştı. İnanç, amel ve ahlak konularına dair Hz. Muhammed (s.a.s.) tarafından anlatılan kıssalar, Müslümanların terbiye ve eğitiminde son derece önemlidir. (*Hadislerle İslam*, DİB Yayınları, c.6, s.584) Buna karşın sanal düzlemin ürettiği yıldızlar ise gençleri bağımlılığa, tüketime ve araçsallaşmaya yönlendirmektedir.

Peki, gençler bizden ne bekliyor:

- Duygularına değer verilmesini,
- Kendilerini araçsallaştırmayacak bir yakınlığı,
- Başaracaklarına dair hüsnüzan ve itimadı,
- Karşılıksız ve yürekten sevgiyi,
- Dünyayı avuçlarına bırakabileceğimiz hissini verecek umut dolu bir bakışı.

Peki, ebeveynler ne yapmalı:

- Tutarlı bir ebeveynlik,
- Öğrenmeyi süreç odaklı sürdürececek yakınlık,
- Çocuğa nitelik katacak bir terbiye,
- Adaleti ve merhameti önceleyen sıcak bir yuva,
- Ufku varlığı değiştirmeye yetecek yürekli bir çocuk,
- Çocuğu ile etkileşiminin kıyamete kadar varlıkta iz bıraktığını bilecek bir farkındalık...

DİJİTAL PLATFORMLARDA

görünür

OLMA ARZUSU

■ Doç. Dr. Betül ÖNAY DOĞAN
İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi

Batı kültürlerinde görme, duyuların en soylusu olarak tanımlanır ve görmek inanmakla eş değer olarak kabul edilir. Bunun en belirgin kanıtlarını kiliselerde görmek mümkündür. İslam'da inanmak için duymak yeterliyken Hristiyanlıkta inanılması istenen her şey resmedilir. Kiliseleri ziyaret edenler bakar,

görür ve inanır. Görmenin gücü sadece inanmakla sınırlı değildir. Richard Sennett'e göre Roma'da görme pratiği, inanmayı aşarak itaat üretmenin temel araçlarından biri hâline bile gelir. İmparatorluğun büyüklüğü, meydanlar ve anıtlar aracılığıyla görselleştirilir; bu görsellik, halkın imparatorluğun gücüne

inanmasını ve itaat etmesini sağlar. Buradan yola çıkarak neyin görünür kılındığı, neye inanıldığı ve neyin meşru kabul edildiği arasındaki ilişkiyi birlikte düşünmek gerekir.

Günümüzde görmenin hegemonyası, dijital platformlarda sonu gelmeyen görüntü üretimiyle pekişmiştir. Şimdiye kadar insanlığın

karşılaşmadığı boyutta, bitmek bilmeyen bir görüntü yağmuru içindeyiz. Dijital platformlarda görüntülerin dolaşımı hem mekânsal hem de zamansal hız üzerinden işler. Üretilen içerikler çok kısa sürede değer kazanır, aynı hızla tüketilir ve görünmez hâle gelir. Bu durum, görünürlüğün kalıcı bir kazanım değil sürekli yeniden üretilmesi gereken, kırılğan bir konum olduğunu da göstermektedir. Dijital platformlarda görünürlüğün bir diğer farkı, görüntülerin anlam üretici otoriteler tarafından değil kullanıcılar tarafından üretilmesidir. Bu durum bir yanılsamayı beraberinde getirir: “Üretenler benim gibi kullanıcılar üretilenler de onların sıradan hayatlarıdır.” Eğer kullanıcıların ürettikleri her paylaşım masum bir biçimde izleyicilere sunulsaydı bu ön kabul geçerli olabilirdi ancak görünür olana karar veren ya da görünmez kılan bir sistemin varlığı, görünür olmanın sanıldığı kadar kendiliğinden gelişmediğini ortaya koymaktadır.

Görüntüler sadece üretilerek değil kayıt altına alınıp dolaşıma girdiği ölçüde anlam ve değer kazanırlar. Görünür olma öyle bir hâl aldı ki görünür olmayan, kayıtlı olmayan, dolaşımda olmayan âdeta kamusal alanda yok hükmündedir. Bu sebeple görüntü, sistem tarafından ölçülür ve yönlendirilir. Üretim kadar üretileni kimlerin göreceği ya da ne kadar görüleceği de yapısal

olarak düzenlenmektedir. Tarihsel olarak inanmanın ve itaat etmenin temelinde yer alan görme ya da görüntü, şimdi algoritmik olarak ölçülen, sıralanan ve dolaşıma sokulan bir yönetim aracına dönüşmüştür. Bu yönetim sadece dışarıdan denetlenerek sürdürülmez; aynı zamanda bireyin kendi davranışlarını sürekli izlemesi ve düzenlemesi teşvik edilir.

Dijital platformlar ancak kullanıcılarının varlığı ve aktif kullanımıyla ayakta kalabilir. Kullanıcıların olmadığı bir dijital platformu hayal edebiliyor musunuz? İnsanların yaşamadığı bir şehir kadar anlamsız olacaktır.

» Dijital platformlar, kullanıcının kendini “değerli hissetme arzusu”na yaslanan bir görünürlük üretmektedir. Bu sisteme uyum sağlayanlar sayısal göstergelerle ödüllendirilirken uyum göstermeyenler görünmezlik riskiyle karşı karşıya kalırlar. Ünlü olma vaadi, platforma uyum sağlandığı sürece sürdürülebilir bir olasılık olarak sunulur.

Kullanıcının varlığı, bir yandan platformun güçlenmesini sağlarken diğer yandan elde edilen kullanım verileri manipülasyon, yeni davranış kalıplarının ya da gündelik politikaların oluşturulması için kullanılabilir. Platformların kullanım yoğunluğu arttıkça yönlendirme gücü de artar. Sosyal medyanın yaşamımıza ait fotoğraflarımız, aklımızdan geçen düşüncelerimiz, hislerimiz, kızgınlıklarımız ya da mutluluklarımızın paylaşıldığı yegâne alan hâline gelmesinin sebebi dijital platformların paylaşımlarımıza yapısal olarak ihtiyaç duymasından kaynaklanmaktadır. Hızla üretilen ve aynı hızla tüketilen bu alanlar sürekli performe edilmek zorundadır. Dolayısıyla dijital platformlarda var olmak, üretimle doğrudan ilişkilidir ve üretimin olmadığı her an kaybedilebilecek kırılğan bir konuma işaret eder. Kullanıcı, var olmak için kendi kendisiyle yarışır ancak bu yarışın kazananının olması mümkün değildir. Sürekli içerik paylaşmak, her içeriğin diğerinden daha güzel olması, daha fazla beğenilmesi ya da daha fazla takipçinin olması kendi kendimize yarışın dinamiklerinden bazılarıdır. Belki de şimdi uyandığı anda, son paylaştığı içeriğin beğenilerine bakan kullanıcının durumu daha anlaşılır hâle gelir. Var olmak için görünür olması gerektiğine kanaat getiren kullanıcı için tefekküre zaman yoktur.

Anı yakalaması gerekir. Görünürlülük, geçici bir tatmin sağlar ancak asla kalıcı bir güven hissi oluşturmaz. Sürekli kendini aşmak zorunda hisseden kullanıcı geri bildirimleri bir değer ölçütü olarak kullandıkça bu döngüden çıkmakta zorlanır.

Debord'un, "Görünen şey iyidir, iyi olan şey görünür." olumlamasından yola çıkarak herkes sistem tarafından görünür olmaya davet edilir. Bu noktada algoritmalar, görünürlük ekonomisinin işletim mekanizması olarak devreye girer. Görünürlük ekonomisi dikkatin ve görünmenin ekonomik, kültürel ve toplumsal değere dönüştüğü bir sistemdir. Bu sistemde platformlar, kullanıcıların dikkatinin hangi alanlarda toplanacağını belirler. Bunu yaparken kimlerin görüneceğine ya da görünmeyeceğine de karar verir. Kullanıcılar, görünür kalabilmek için sürekli üretmek ve kendilerini optimize etmek zorundadır. Görünür olmanın doğası ise ünlü olma isteğini peşinden getirir. Dolayısıyla algoritmalar doğrudan ünlü olma isteği üretmez ya da kimin ünlü olacağını tayin etmez ancak bu isteğin ortaya çıkabileceği altyapıyı hazırlar. Beğeni, takipçi ve izleme sayısı görünürlüğün değeri hâline gelir yani sayısallaştırır. Sayısallaştırma kıyaslamayı da kolaylaştırır. Kendi görünürlüğünü takip eden ve diğerlerinin görünürlükleriyle kendini kıyaslayan kullanıcı, önce dijital platformlara

» Dijital platformlarda görüntülerin dolaşımı hem mekânsal hem de zamansal hız üzerinden işler. Üretilen içerikler çok kısa sürede değer kazanır, aynı hızla tüketilir ve görünmez hâle gelir. Bu durum, görünürlüğün kalıcı bir kazanım değil sürekli yeniden üretilmesi gereken, kırılgan bir konum olduğunu da göstermektedir.

ardından da görünür olma isteğine bağımlı hâle gelir.

Castells, ağ toplumunu tanımlarken ağa bağlanmanın bireysel bir zorunluluk olmadığını ifade eder. Ancak ağa bağlanmayan kendini dışlanmış hisseder. Dolayısıyla duygusal bir zorunluluk oluşur. Görünür olmaya davet edilen kullanıcılar arasında bu davete icabet etmeyenler elbette olacaktır ancak görünür olmayanın ağı dışında kalacağı ve sosyal bulunuşluğunu yitireceği yönündeki algı, bireyleri görünürlük ekonomisine dâhil olmaya zorlayan önemli bir baskı unsurudur. Dolayısıyla görünür olmak bir tercih

olmaktan çıkar ve sosyal olarak var olmanın koşulu hâline gelir.

Geleneksel medyada görünür olmak ve sonrasında gelen ün, sınırlı aktörlere atfedilen, görece kalıcı ve hiyerarşik bir statü biçimiyken dijital platformlarda ünlü olmak herkesin erişebileceği bir konum olarak gösterilir. Dijital platformlar tarafından görünürlüğü vurgulanan ve ünlü olma vaadini yakalayan kullanıcılar, yaşadıkları değil gösterdikleri hayatın sonucu olarak takipçi sayılarını artırır. Dijital platformlar tarafından desteklenen paylaşımların sürekli olarak ve yeniden üretilmesi gerekir. Teorik olarak herkes için mümkün olduğu iddia edilen çok takipçiye sahip, dolayısıyla takip edenler tarafından tanınan biri olmak yani "ünlü olmak", zannedildiğinin aksine kırılgandır.

Ünlü olmanın kırılganlığı, algoritmaların içerikleri masum bir şekilde dağıtmamasından kaynaklanır. Algoritmalar belirli içerikleri görünmez hâle getirirken bazı içerikleri güçlendirir. Dijital platformların yapısıyla uyumlu olan içeriklerin görünürlüğü artırılır. TikTok, Instagram, X gibi platformların medya sahipliğinin önemi, içerik moderasyonlarındaki rolleri üzerinden açıklanabilir. Örneğin, gölge yasaklama olarak tanımlanan shadow banning platformların kullanıcıların içerik üretmesine olanak sağladığı ancak bu içerikleri kimsenin görmediği bir sansür türünü tanımlar.

Elinde güç olduğunu hisseden kullanıcı aslında bir yanılsamanın içindedir. Sansürlendiğini bilmeden sessizleştirilir...

Sonuç olarak dijital platformlar, kullanıcının kendini “değerli hissetme arzusu”na yaslanan bir görünürlük üretmektedir. Bu sisteme uyum sağlayanlar sayısal göstergelerle ödüllendirilirken uyum göstermeyenler görünmezlik riskiyle karşı karşıya kalırlar. Ünlü olma vaadi, platforma uyum sağlandığı sürece sürdürülebilir bir olasılık olarak sunulur. Dijital platformların henüz hayatımızda olmadığı bir dönemde görünürlüğü gösteri üzerinden analiz eden Debord’un ifadesiyle, “Gösteri dili, hâkim olan

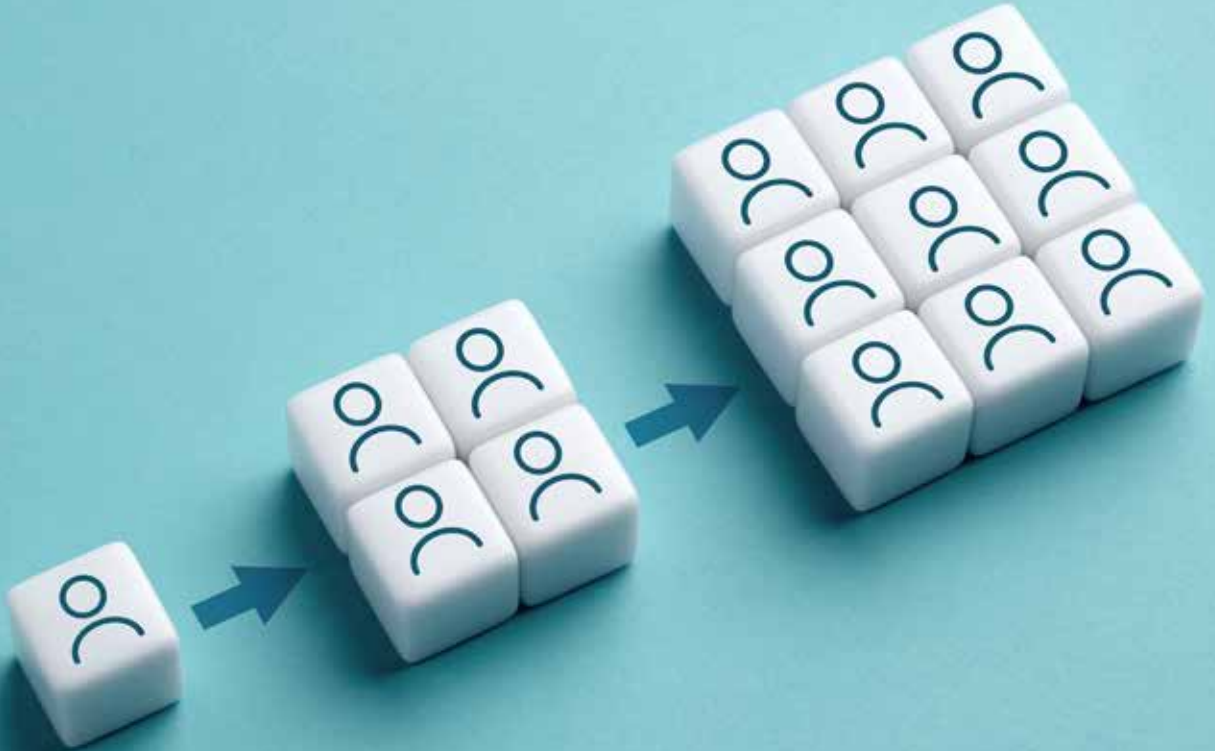
üretimin işaretlerinden oluşur; çünkü bunlar üretimin nihai hedefidir.” Bugün dijital platformlarda görünürlük, üretimin kendisi hâline gelmiş, bir toplumsal düzenleme mekanizmasına dönüşmüştür.

Hangi içeriklerin daha fazla görünürlüğe sahip olduğu, hangi anlatıların dolaşıma girdiği ve hangi imgelerin öne çıktığı zamanla kullanıcılar tarafından öğrenilir. Ünlü olmak belirli anlam kalıplarıyla ilişkilendirilir. Belirli estetik tercihler, yaşam anlatıları, politik tutumlar ve bunların nasıl paylaşıldığı ünlü olmanın koşulu olur. Böylece algoritmaların teşvik ettiği anlamlar, yalnızca içerik stratejilerine değil ünlü olmanın nasıl mümkün

olabileceğine dair kolektif bir algıya dönüşür. Ünlü olmak, özgün bir ifade biçiminden çok algoritmanın tercih ettiği anlamları doğru biçimde paylaşabilmekle ilişkilendirilir. Bu bağlamda ünlülük, bireysel fark yaratmaktan ziyade platformların görünür kıldığı anlamlara uyum sağlama kapasitesi üzerinden yeniden tanımlanır.

Kaynakça

- Debord, G. *Gösteri Toplumu* (Çev. Ayşen Ekmekçi & Okşan Taşkent), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2012.
- Castells, M. *Ağ Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Çağı – Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt 1* (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2013.
- Sennett, R. *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Kent* (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul: 2011.

Şöhretin sunduğu imkânlar inkâr edilemez ancak bu imkânların bedeli çoğu zaman mahremiyetin erozyonu ile sonuçlanır. İnsan, özünü koruyabilmesiyle ve çizdiği sınırlarıyla insandır.

■ Söyleşi: Mustafa BERK

Mürşid Ekmel AYBEK
Uzm. Psikolojik Danışman

Dijital dünya birçok şeyi olduğu gibi şöhreti de ulaşılması zor bir zirve olmaktan çıkarıp herkesin cebine sığan bir imkâna dönüştürdü. Beğeni, takipçi ve görünürlük üzerinden kurulan bu yeni ün biçimi, bireye hızlı bir tanınırlık sunarken aynı hızda bir tüketim de dayatıyor. Kalıcılıktan çok dolaşıma, derinlikten çok etkiye yaslanan bu şöhretin; modern insanın değer, anlam ve benlik algısını yeniden şekillendirmesi konularını Mürşid Ekmel Aybek'e sorduk.

Sosyal medyanın gündelik hayatın merkezine oturmasıyla birlikte “ün” kavramı da daha ulaşılabilir ama bir o kadar da kırılğan hâl aldı. “Değerli olma” ihtiyacıyla iç içe ilerleyen şöhretin psikolojik anlamı nasıl dönüştü? Manevi açıdan bakıldığında bireyin, değerini dış onaydan alması ne kadar yerinde?

İnsan, yapısı gereği görülme, bilinme ve değerli hissetmek ister. Bu ihtiyaç pek tabiidir ve sağlıklı kullanıldığında bireyin öz benlik gelişimini destekler. Elbette bu durum, doğal bir sorumluluk ve bilinçli olma hâliyle de dengelenmelidir. Ancak günümüzde, modern dijital kültürle birlikte “ünlü olma”nın artık bir emanet ya da sorumluluk alanı olmaktan çıkıp kimliğin merkezine yerleştirilen bir değer ölçütü hâline geldiğini gözlemliyoruz. İşte şöhretin psikolojik anlamının da burada köklü biçimde dönüşmeye başladığını görüyoruz; “ünlü olma” eskiden bir sonuç ya da yan etkiyken bugün başlı başına bir amaca dönüşmüş durumda.

Manevi açıdan bakıldığında ise bireyin değerini bütünüyle dış onaya bağlaması fitrata aykırı bir yüklenmedir. Çünkü insanın değeri, dış onayla veya sayılarla artıp azalan bir meta değildir. Dış onay geçicidir, dalgalıdır ve bireyin iç dünyasını istikrarsızlaştırır; kişiyi dışarıya yani başkalarına bağımlı hâle getirir. Oysa

insana değeri, Yüce Allah tarafından yaratılışı itibarıyla özünde verilmiştir. Yani değer, dışarıdan kazanılmamıştır. Kişi bu hakikatten koştukça ve görünürlük arttıkça kendinden uzaklaşmaya, bu uzaklaşmayla birlikte içsel boşluk da derinleşmeye başlar. Bu nedenle şöhretin kolaylaşması, insanın değer ihtiyacını doyurmak yerine çoğu zaman onu daha kırılğan ve zayıf hâle getirmektedir. Sonuç olarak insanın özünden uzaklaşması, karakteri ve kişiliğinin de zayıflama riskiyle karşı karşıya kalması anlamına gelir.

Dijital ortamlarda görünürlük çoğu zaman beğeni, takipçi ve onay sayıları üzerinden şekilleniyor. Bu sürekli onay ihtiyacının bireyin benlik algısı, öz güveni ve ruh sağlığı üzerindeki etkilerini nasıl değerlendirirsiniz?

Sürekli onay ihtiyacı, psikolojik olarak “dış referanslı benlik yapısı”nı güçlendirir. Böyle bir tabloda birey, kendisini ne yaptığı ya da kim olduğu üzerinden değil nasıl karşılandığı üzerinden tanımlamaya başlar. Bu durum ise kişinin benlik algısında parçalanmaya yol açar. Çünkü sayılar değişkendir; bugün alkışlanan yarın görünmez olabilir. Böyle bir zeminde inşa edilen benlik, sağlam değil aksine oldukça zayıf ve koşulludur.

Ruh sağlığı açısından baktığımızda ise bu kısır döngü kişide; kaygı, yetersizlik ve

değersizlik hissi ile tükenmişlik sendromlarını ortaya çıkarır. Kişi, kendisini sürekli bir vitrinde görür ve izlenme, görülme hissiyle yaşar; daima aktif ve performansı yüksek hâlde yaşama ve paylaşım yapma ihtiyacı hisseder. Kişinin dinlenmesi, geri çekilmesi ve sessizlik hâli ise “performans kaybı” olarak algılanır. Oysa insan fitratının durmaya, dinlenmeye, içe dönmeye ve sükûnete de ihtiyacı vardır. Bu içe dönüş, aynı zamanda kişinin Rabb’iyle buluşmasının da yegâne yoludur. Bu yüzden, sürekli görünürlük hâli kişinin hem manevi yolculuğunu zedeler hem de ruhu yoran aşırı bir uyarılma durumunu ortaya çıkarır. Uzun vadede ise duygusal donukluk ya da değersizlik ve yetersizlik hissine zemin hazırlar.

Şöhret; beraberinde güç, prestij ve imkânlar getirdi ama mahremiyet kaybı, yalnızlık ve tükenmişlik gibi sorunları da ortaya çıkardı. Bu çatışmayı onarmada kişinin manevi pratikleri nasıl bir rol oynar?

Şöhretin sunduğu imkânlar inkâr edilemez ancak bu imkânların bedeli çoğu zaman mahremiyetin erozyonu ile sonuçlanır. İnsan, özünü koruyabilmesiyle ve çizdiği sınırlarıyla insandır. Sürekli açıkta olmak, izlenmek ve yorumlanmak kişinin kendisiyle baş başa kalma alanını daraltır. Bu da kalabalıklar içinde olsa da aslında kişinin yalnızlığını

artırır. Doğal olarak binlerce/ milyonlarca kişi tarafından tanınan bireyler derin bir içsel yalnızlık yaşayabilir.

Tam da bu noktada manevi yolculuklar bir denge unsuru olarak ortaya çıkar. Tefekkür, iç muhasebe ve değer farkındalığı kişinin kimliğini yaptığı işten ve aldığı tepkilerden ayırmasına yardımcı olur. Maneviyat ve tefekkür sayesinde “Ben kimim?” sorusuyla kişi, kendisini dış dünyadan iç dünyaya taşır. Bu sayede ünlü ve görünür olmakla gerçek kişiliği arasına sağlıklı bir mesafe koyabilir. Böylece dış dünyası ile iç dünyası arasında anlamlı bir “denge” ortaya koyar. Aksi hâlde şöhret, kişiyi besleyen değil tüketen bir güce dönüşür.

Özellikle gençler arasında “tanınır olma” ve “fenomenlik” güçlü bir ideal hâline gelmiş durumda. Onların bu arzusunun bireysel gelişim, değerler dünyası ve uzun vadeli ruhsal denge açısından taşıdığı riskler nelerdir?

Gençlik dönemi, kimliğin henüz şekillenmeye başladığı, değerlerin içselleştirilmeye çalışıldığı hassas bir evredir. Bu dönemde fenomenlik idealinin öne çıkması emek, anlam ve süreç ilişkisini zayıflatır. Genç, değerini kendi var olma bütünlüğü ve derinliğiyle değil görünürlüğüyle, aldığı takdirlerle ölçmeye başlar. Bu da gencin kendini ve hayatı tanıma, anlama alanını daraltır; aynı zamanda sabır,

sebat ve içsel doyum gibi fitri gelişim alanlarını köreltir.

Bu arzunun uzun vadede oluşturacağı en büyük risk ise anlam boşluğudur. Çünkü tanınır olmak, insanın “Niçin yaşıyorum?” sorusuna kalıcı ve derin bir cevap sunmaz. İlgi azaldığında ya da takdir yön değiştirdiğinde genç birey kendisini değersiz ve yetersiz hissetmeye başlar. Bu durum da depresif eğilimler, kaygı, gelecek endişesi, kimlik karmaşası ve aidiyet sorunlarını beraberinde getirebilir. Oysa insanın özü, yaradılışı gence daima şunu fısıldar: Sen bir proje değilsin, bir “emanet” olarak varsın.

Sosyal medya, bireyleri özgün hedefler ve değerler üretmekten çok benzer arzu ve başarı ölçütleri etrafında hizalayan bir alana da dönüştü. Bu tek tipleştirici sürecin toplumun anlam dünyası üzerinde nasıl etkileri oluyor?

Sosyal medya, görünürde çeşitlilik sunuyor gibiyse de derinlikte anlam fakirliği ortaya çıkarır. Sanal dünya çok renkli ve sıra dışıymış gibi görünse de aslında herkes için benzer hayaller, benzer başarı tanımları ve benzer vitrinler oluşturur. Bu durum, toplumun düşünsel ve sosyal zenginliğini zedeler. Esasen her bir bireyin kendine has yapısı, özgünlüğü ve yaradılışı yani fitratı vardır ama sanal âlem zamanla kişiyi belli bir potada eritmeye, birbirine benzetmeye başlar. Oysa kişinin değeri, özgünlüğü ve anlam dünyası taklitle değil

içsel kavrayış ve farkındalıkla kök salar.

Birey, kendi yolunu, yolculuğunu inşa etmek yerine başkalarının yolunu ve yolculuğunu kopyaladıkça hem kendisiyle hem toplumla ilişkisi sıradanlaşmaya ve yüzeyselleşmeye başlar. Toplumsal bağlar; anlam, samimiyet ve duygusal bağı güçlendirme yerine gösteri üzerinden sahte ve yüzeysel olarak kurulur. Fitrat ise farklılıkların bir tehdit olmadığını, aksine bir gelişim ve hikmet alanı olduğunu ortaya koyar. Tek tipleşme ise bu hikmeti ve gelişimi örter, insanlığı geriletir.

Sosyal medya, görünürde çeşitlilik sunuyor gibiyse de derinlikte anlam fakirliği ortaya çıkarır. Sanal dünya çok renkli ve sıra dışıymış gibi görünse de aslında herkes için benzer hayaller, benzer başarı tanımları ve benzer vitrinler oluşturur. Bu durum toplumun düşünsel ve sosyal zenginliğini zedeler.

Aslında “Ol!” emrinin sürekli bir açılım, gelişim ve hâlden hâl'e bürünme, hareketlilik olduğunu düşünecek olursak bu tek tipleştirme ortamının fitrata başka bir boyutta savaşa açma hâli olduğunu ifade edebiliriz.

Sosyal medyada inşa edilen kimlik ile gerçek benlik arasındaki mesafe hayli açık durumda. Şöhret ve görünürlük çağında ruh sağlığını korumak adına bireylere ve ailelere neler önerirsiniz?

En temelde fitratın, kişinin özünün ve varlığının korunması gerekir. Yani kişinin ilgi alanını, merakını, ritmini, istidadını anlamak ve onu bu yönlerde beslemek yine onun en doğal “olma hâli”ni ortaya koyar. Kişinin kendini bulması ve varlık amacını keşfedip fark

etmesi dış faktörlerin onu kolayca etkilemesinden kurtarır. Fitrat dolu gelir. Fitrat korundukça ve güçlendikçe ona nüfuz edilmesi zorlaşır. Kısaca şöyle özetleyebiliriz; bir şeyin içini boşaltırsanız istediğiniz şeyle doldurabilirsiniz. Ama içi doluyorsa ona fitrata aykırı hiçbir şeyi ekleyemezsiniz. Rum suresindeki ayet-i kerimede, “Hakk’a yönelen bir kimse olarak yüzünü (Hanif olan) dine çevir. Fitrata sımsıkı tutun!” emri vardır. Bu emri anlamak ve ona göre ortam hazırlamak günümüzdeki birçok sorunun çözümünün anahtarıdır aslında.

Pratik için öneride bulunacak olursak ekranla ilişkinin bilinçli ve dengeli hâle getirilmesi gerekir. Sosyal medya, kimlik kurulan ana alan değil araç olarak konumlandırılan bir alan olmalıdır. Birey, kendine

zaman zaman şu soruyu sormalıdır: “Ben burada kim olmaya çalışıyorum?”, “Ben kimim?”

Sosyal medyanın çocuklar üzerindeki etkisinin en temel nedeni değersizlik ve yetersizlik hisleridir. Kendini yetersiz ve değersiz hisseden bir çocuk ya da genç, başkalarının onayının, takdirinin peşine düşer. Hayatta başarı elde edemediği için kendini yetersiz hisseden bir genç, yeterli olma duygusunu bilgisayar oyunlarında kazanmak duygusu ile tatmin etmeye çalışır. Bu nedenle ailelerin, çocuklarını mümkün olduğunca eleştirmeden, çocuklarına rehberlik ederek onların kendi olma yolculuğuna eşlik etmesi, çabasına şahitlik etmesi hayati bir önem taşır. Böyle bir atmosferde yetişen çocuk, kendini yeterli ve değerli hissedeceği için dış dünyanın etkisi altında kalmadan kendi olma yolculuğuna devam eder. Ayrıca ev içinde veya dışarıda ekran dışı anlam alanları oluşturmak, anılar biriktirmek, ortak duyguları çoğaltmak, “çocukla çocuklaşabilmek” çok kıymetlidir: birlikte üretebilmek, birlikte paylaşabilmek, birlikte düşünebilmek, birlikte aile olabilmek... Ruh sağlığı, görünürlükten beslenmez; samimi ve içten ilişkilerden beslenir. Fitratla uyumlu bir hayat, insanı kalabalıklar içinde kaybolmaktan korur ve ona kendisiyle temas edebileceği güvenli ve doğal bir alan sunar.

SESSİZ ŞÖHRET: TEVAZU

Sena UÇAR TAŞ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ
هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

“Rahman’ın has kulları yeryüzünde tevazu ile yürüyen, cahiller onlara laf attığı zaman ‘Selam’ deyip geçen kullardır.”

(Furkan, 25/63)

İnsan her çağda sözle, tavırla ve görünürlükle imtihan edilmiştir. Günümüzde bu imtihanın en yoğun yaşandığı alanlardan biri sosyal medya ve dijital iletişim ortamlarıdır. Sosyal medya; insanlara kendini ifade etme, düşüncelerini paylaşma ve başkalarıyla iletişim kurma imkânı sunarken aynı zamanda görünür olmayı merkeze alan yeni bir değer algısını beraberinde getirmiştir. Bu imkânlar, doğru ölçü ve ahlaki denge gözetilmediğinde kişiyi farkında olmadan görünürlük ve ün arayışına sürükleyebilmektedir.

Günümüzde ün, yalnızca tanınmış olmak anlamına gelmemektedir. Sosyal medya ile birlikte ün; görünür olmak, takdir edilmek, onaylanmak ve etkileşim almak gibi duygularla iç içe geçmiş yeni bir anlam kazanmıştır. Beğeni sayıları, takipçi rakamları ve etkileşim oranları insanın kendini değerli hissetmesinin ölçütü hâline gelebilmektedir. Zamanla kişi kendini bu göstergeler üzerinden değerlendirmeye başlayabilmekte; bu durum ise kişiyi farkında olmadan “Nasıl görünmeliyim?” sorusuna odaklarken “Nasıl bir insan olmalıyım?” sorusunu geri plana itebilmektedir.

Sosyal medya çağında şöhret çoğu zaman yüksek sesle konuşmak, sık görünmek, herkesten farklı olmak ve sürekli tepki vermekle özdeşleştirilmektedir. Tüm bunlar dijital dünyanın yeni değer algısının ön parametreleridir. Oysa Kur’an-ı Kerim, insanın değerini görünürlükle değil ahlak, takva ve tevazu ile tanımlar. Yüce Allah, insanın değerini şöyle ifade eder: “Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.” (Hucurat, 49/13) Bu noktada, başlangıçta yer verdiğimiz ayet de dijital çağın tam merkezine yerleştirilebilecek güçlü bir rehberlik ve sessiz bir şöhret anlayışı sunar.

Ayetin ilk kısmında Rahman’ın kullarının hayata karşı duruşlarından bahsedilir ve onların “tevazu ile yürüdüğü” ifade edilir. Tevazu, insanın kendini küçültmesi değildir; kendini merkeze koymaması, üstünlük iddiasında bulunmaması ve başkalarını hor görmemesidir. Hz. Peygamber

(s.a.s), "...Biri Allah için tevazu gösterirse Allah da onu yüceltir." buyurmaktadır (Müslim, Birr, 69). Dijital dünyada tevazu; her paylaşımı bir vitrine dönüştürmemek, her tartışmada öne çıkma ihtiyacı hissetmemek, görünür olmayı amaç hâline getirmemek ve bunun için sahip olunan değer yargılarından vazgeçmemektir. Ayetin çizdiği bu çerçevede değer, görünür veya herkesten farklı olmakla değil ölçülü, tutarlı ve vakur duruşla kazanılır. Bu yönüyle tevazu, ün arzusunu tamamen yok saymaz; ona bir denge getirir ve onu ahlak ile terbiye eder.

Ün arzusunun en hassas noktası övülme beklentisi ile birleştiği yerdir. İnsan, yaptığı bir davranışın başkaları tarafından fark edilmesini isteyebilir; bu fitri bir eğilimdir. Ancak bu istek, davranışın önüne geçtiğinde kişi yaptığı işi, iyiliğin kendisi için değil alkış üretmesi için yapmaya başlayabilir. Dinimiz, mümine "Hiç görünme!" demez; "Görünür olmayı amaç hâline getirme!" der. Ün; insanı yücelik arzusuna götürüyorsa tehlikeli, insanı sorumluluğa çağırıyorsa bir imkândır.

Sosyal medya, insanın övülme ve takdir edilme ihtiyacını hızla besleyebilen bir ortamdır. Bu sebeple kişiyi, yaptıkları kadar yapmadığı şeylerle bile övülme ihtiyacına itebilir. Kur'an, bize bu noktada çok net bir uyarıda bulunur: "Sanma ki yaptıklarından memnun olanlar, yapmadıklarıyla övülmekten hoşlananlar, evet, sanma ki onlar azaptan

kurtulacaklardır!..." (Âl-i İmran, 3/188) Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de bu konuda şöyle buyurur: "Her kim duyulsun diye bir iş işlese, Allah onun kıymetsizliğini duyurur. Her kim gösteriş olsun diye bir iş yaparsa, Allah da onun gösteriş yapmasını ve değersizliğini ortaya çıkarır." (Müslim, Zühd, 38) Bir başka hadiste ise ölçü şöyle ifade edilir: "Ameller niyetlere göredir." (Buhari, Bed'ü'l-Vahy, 1) Tüm bunlar bize, gerek gerçek âlemde gerekse dijital dünyada yapılan her paylaşımın niyet süzgecinden geçirilmesi gerektiğini hatırlatır.

Tevazu, yalnızca bireysel bir ahlak değil aynı zamanda toplumsal huzurun da temelidir. Aile içinde, iş hayatında ve dijital ortamlarda tevazu ile hareket eden kimse kırıcı olmaktan, üstünlük kurmaktan ve başkalarını incitmekten sakınır. Bu anlayış, özellikle aile hayatı açısından son derece öğreticidir. Çocuklar ve gençler, dijital dünyadaki davranış kalıplarını büyük ölçüde ailede gördükleri tutumlar üzerinden şekillendirirler. Anne babanın her tartışmaya girmesi, her eleştiriye sert karşılık vermesi ya da sürekli kendini görünür kılma çabası içinde olması çocuklarda da benzer reflekslerin oluşmasına zemin hazırlar. Buna karşılık, yapıp ettiklerinde Allah'ın rızasını gözetken, ölçülü konuşan, gerektiğinde susabilen ve her platformda kendini ispat etme ihtiyacı hissetmeyen bir ebeveyn modeli dijital dünyada da dengeli bir duruşun temelini atar.

Serlevha yaptığımız ayetin ikinci bölümü ise günümüz açısından son derece dikkat çekicidir: "Kendilerine cahiller hitap ettiğinde 'selam' derler." Ayette yer verilen bu ifade, müminin her söze karşılık vermek zorunda olmadığını öğretir. Dijital ortamlarda zaman zaman kırıcı, alaycı veya kışkırtıcı sözlerle karşılaşılabilir. Böyle durumlarda öfkeyle verilen karşılıklar, çoğu zaman sorunu çözmek yerine büyütür. Yüce Allah, söz ve üslup konusunda şu temel ölçüyü verir: "Kullarıma söyle: Sözün en güzelini söylesinler..." (İsra, 17/53) Bir başka ayette ise şöyle buyrulur: "İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel olanla sav..." (Fussilet, 41/34)

Bu ayetler, dijital dünyada da geçerli olan bir ahlak inşasını işaret eder. Bazen susmak bazen selamle geçmek pasiflik değil olgunluk göstergesidir. Sosyal medya çağında güç, her söze cevap vermekte değil ölçülü konuşabilmekte ve gerektiğinde susabilmektir. Furkan suresi 63. ayet, mümine hem yön hem denge kazandırır: Tevazu ile yürümek, kendini merkeze koymadan yaşamayı öğrenebilmektir. "Selam" demek ise kalbi ve dili koruyup Allah için susmaktır.

Şöhret ve görünürlük geçicidir. Alkış diner, etkileşim azalır, gündem değişir. Kalıcı olan; insanın ahlaki, üslubu ve Allah katındaki değeridir. Dijital dünyada da Rahman'ın has kulları gibi yürüyebilmek çağımızın en kıymetli kazanımlarından biridir.

ÇEVREYE VEFALI BİR MÜMİN OLABİLMEK

Dr. Semih ACET

Burdur Müftü Yardımcısı

.. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، إِنَّ مَثَلَ
الْمُؤْمِنِ لَكَمَثَلِ النَّحْلَةِ أَكَلَتْ طَيِّبًا، وَوَضَعَتْ
طَيِّبًا، وَوَقَعَتْ فَلَمْ تَكْسِرْ وَلَمْ تُفْسِدْ

“...Muhammed’in canı elinde olan Allah’a yemin olsun ki mümin bal arısına benzer; temiz olanı yer, temiz olanı (bal) üretir, (güzel yerlere) konar, bir çiçeğe konduğunda onu kırıp bozamaz.”

(İbn Hanbel, II, 199)

Cevamiu’l-kelim olan Peygamberimiz (s.a.s.), bir şey ifade ederken zaman zaman teşbihte bulunurdu. Nitekim bir hadislerinde Allah Resulü, mümini bal arasına benzetmiştir. Cenab-ı Hakk’ın kendisine verdiği ilham sayesinde dağlarda ve ağaç kovuklarında yuvalar edinen arının, şifa kaynağı balı üretmesi ve bu süreçte çiçekten çiçeğe konarken gösterdiği hassasiyet ile mümin arasında benzerlik kurulmuştur. Bu misalde Allah Resulü, bir müminin temiz ve helal gıdalarla beslenirken nezih ve meşru meclisleri tercih edeceğine, insanlığa faydalı hizmetler sunma gayretini gösterirken de nezaket ve zarafetten ayrılmaması gerektiğine işaret etmiştir. Müminin tabiatla olan ilişkisinin mahiyetini ifade eden bu benzetmede insanın çevresine karşı sorumlulukları vurgulanmıştır.

Kur’an-ı Kerim’in pek çok yerinde yeryüzünü temaşaya davet edilen insanoğlu, tabiatın eşsiz ahengini keşfetmek, canlılar arasındaki insicamı fark etmek ve kendisine sunulan nice nimeti idrak etmek mesuliyeti ile yüklenmiştir. Yeryüzünde varlık bulmuş her bir nesnede Allah’ın mührünü görebilme bahtiyarlığına eren insanın, çevresi ile anlamlı bir ilişki geliştireceği muhakkaktır. Yeryüzünü kendisi için hazırlanmış bir mekân, varlıkları kendisine verilen bir nimet ve yaratılan her şeyde Cenab-ı Hakk’ın tecellisini görebilme saadetine kavuşan bir kişinin, tabiatın hâkimi gibi davranmayacağı şüphesizdir. Çünkü o bilir ki tabiat, kendisinin ve diğer varlıkların yaşam alanıdır. Yaşam arzusu, kendisinde olduğu gibi diğer canlılarda da bulunmaktadır. Her iki tarafın hayatiyetinin devamı ise ancak karşılıklı saygının bir getirisidir.

Allah Teâlâ, yeryüzünü bütün canlılar için yayıp döşemiştir (Rahman, 55/10). Yeryüzünün halifesi insanın, etrafındaki canlıların kendisinin konforu için yaratılmış olduğunu düşünerek çevresine karşı cüretkâr olması muhtemeldir. Nitekim ayette zikredildiği üzere, karada ve denizde fesada yol açacak ve tabiatın düzeninin bozulmasına (Rum, 30/41) sebebiyet verecek bir girişim ancak böylesi bir iradenin eliyle gerçekleşecektir. Bununla birlikte, hizmetine sunulan bu varlıklar üzerinde insanın, dilediğince tasarruf edebileceğini düşünmesi yanılığdan ibarettir. Nitekim “Konuşamayan hayvanlar hakkında Allah’tan korkun.” (Ebu Davud, Cihad, 44) uyarısını dikkate alan sahabe, yolculuk

esnasında istirahate çekileceği zaman hayvanlarının yüklerini de indirmeyi ihmal etmemiştir. Yolculuklarında, kendilerini ve eşyalarını uzak diyarlara götürmek üzere yardımcı olan hayvanlara karşı insan haddi aşmamalıdır. İnsanoğlu, hem kendisine musahhar kılınan çevre karşısında hem de Allah katında sorumluluk bilinci ile hareket etmelidir. Yeryüzündeki varlıkların kendisine boyun eğmesinin ise şahsından kaynaklı olmayıp varlıkların Cenab-ı Hakk'a olan teslimiyetinin bir tecellisi olduğunu idrak etmelidir. Yeryüzünde tek başına hayat sürmediğini ve tabiatta bulunan her canlının yeryüzünü ortak kullandığını unutmamalıdır. Dolayısıyla tabiatın kaynaklarından istifade ederken kendisi kadar diğer canlıların da bu kaynaklardan yararlanma hakkı olduğunu unutmamalıdır. Karşılıklı gösterilmesi gereken saygı lütuftan ziyade yeryüzünde bir arada yaşamının getirdiği bir vazife addetmelidir. İşte bu kıvama gelen bir insan, karada ve denizde fesada yeltenmeyecektir. Hayvanat ve nebatatın kendi habitatlarında yaşam sürmesine karşı durmayacaktır. İstifadesine sunulan kaynakları sadece kendisine aitmişçesine hoyratça tüketmeye yeltenmeyecektir. Temiz ve namaz kılınmaya müsait bir mescit kabul edilen yeryüzünü (Müslim, Mesacid, 5) mezbeleliğe çevirmeyecektir. Hayatta sadece kendi rahatını düşünen, kendi haricindekileri gözü görmeyecek derecede hırsa kapılan birinin böylesi

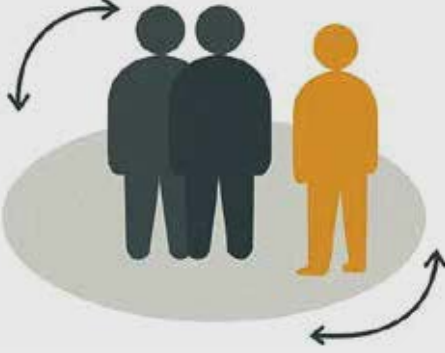
bir duyarlılığı sergilemesi ise muhal olacaktır. Öyle ki ulaştığı teknolojiden güç alarak tabiata meydan okuyan böyle bir insan mirasyedi tavrı ile güzelim doğayı hoyratça mahvedebilecektir. Oysa bugün yok ettiğimiz ormanlar yetişmeseydi nasıl bir doğa ile karşı karşıya kalırdık? Çocuklarımız, dedelerinin diktiği ağacın hesabını bizden soracak olsa cevabımız ne olurdu?

Allah Resulü (s.a.s.), Uhud Dağı'na atfen "...O öyle bir dağdır ki, o bizi sever biz de onu severiz." (Buhari, Megazi, 27) hitabında bulunarak tabiatdaki canlılar bir tarafa cansız addettiğimiz varlıklara karşı bile sevgiye dayalı bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu tavrın bir yansıması olarak çevre ile hürmet ve ahlaki ilkelere dayanan bir ilişki geliştiren Efendimiz (s.a.s.), Mekke'nin haremliğine hanel getirecek her türlü fiili yasakladığı gibi Medine şehrinin belli bir kısmını da harem olarak nitelendirmiştir. Aynı zamanda rüzgâra sövmeyi yasaklamış (Tirmizi, Fiten, 65); su kaynaklarına, yol ortasına ve gölgelik yerlere abdest bozmayı ise lanete sebebiyet verecek işler olarak nitelendirmiştir (Ebu Davud, Taharet, 14). Bunun yanında, kıyamet kopuyor bile olsa elinde fidan olan kişiden onu dikmesi istenirken (İbn Hanbel, Müsned, III, 184) rahatsız edici bir şeyi yoldan kaldırmamanın sadaka olduğu da haber verilmiştir (Buhari, Cihad, 128). Aynı çevrede bir arada yaşadığımız varlıklara karşı sorumluluk ve duyarlılık

çerçevesinde hareket etmeyi salık veren Peygamberimiz (s.a.s.), nazil olan Kur'an'ın yanında tabiat kitabının da fark edilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Bu minvalde ülfet eden ve kendisi ile ülfet edilen kimse olarak vasıflanan müminin (İbn Hanbel, II, 400), cana yakınlığını sadece insanlar özelinde değerlendirmemek gerekir. Öyle ki tabiat kitabını idrak eden, onunla hemhâl olan biri onu oluşturan varlıklarla da bir şekilde ülfet kurabilecektir. İşte bu seviyeye gelen bir müminin güzel şeyler yiyen, güzel şeyler üreten, güzel yerlere konan ve konduğu yeri kırıp bozmayan bal arısına benzerlik göstereceği şüphesizdir.

Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde yeryüzünü temaşaya davet edilen insanoğlu, tabiatın eşsiz ahengini keşfetmek, canlılar arasındaki insicamı fark etmek ve kendisine sunulan nice nimeti idrak etmek mesuliyeti ile yüklenmiştir. Yeryüzünde varlık bulmuş her bir nesnede Allah'ın mührünü görebilme bahtiyarlığına eren insanın, çevresi ile anlamlı bir ilişki geliştireceği muhakkaktır.

BI' KELİME

Otrovert

Psikiyatrist Rami Kaminski tarafından tanımlanan otrovert kavramı, geleneksel içe dönük ve dışa dönük ayrımına üçüncü bir boyut kazandırır. Bir gruba ait olma veya toplumsal bir kimlik altında toplanma ihtiyacı hissetmeyen bireyleri tanımlar. Otrovertlerin temel ayırt edici özelliği, sosyal olmalarına rağmen grup aidiyetine karşı mesafeyi korumalarıdır.

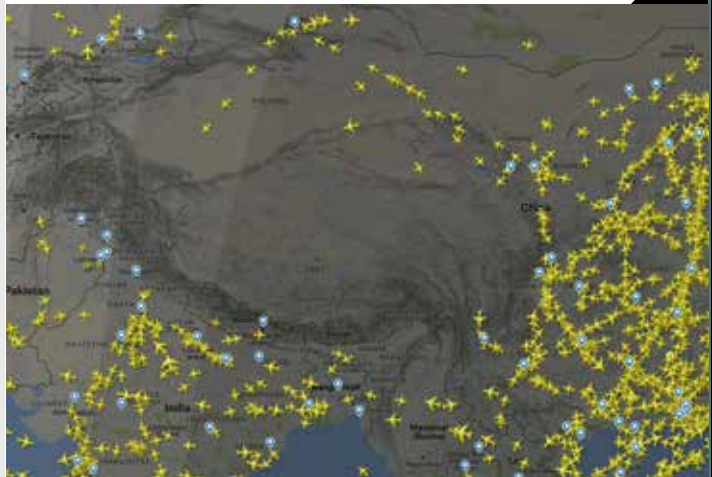
Bu kişiler, dış onay arayışında olmadıkları için sosyal reddedilme korkusu yaşamazlar. Popüler kültürün, politik kutuplaşmaların veya mahalle baskısının dışında kalarak kendi özgün ve bağımsız düşüncelerini geliştirebilirler. Bir topluluğa bağlanmak yerine bireylerle doğrudan ve derin bağlar kurmayı tercih ederler. Kaminski'ye göre kabilecilik tuzağına düşmeyen bu yapı, toplumu grup fanatizminden koruyan entelektüel bir sigorta işlevi görür. Özetle otrovertlik, yalnızlık değil aidiyetten bağımsız bir özgürlüktür.

Uçaklar Neden Tibet Üzerinden Uçmaz?

Uçakların Tibet rotasını tercih etmemesinin temelinde bölgenin ekstrem coğrafi yapısı ve havacılık

güvenliği açısından oluşturduğu aşılabilir engeller yatmaktadır. "Dünyanın çatısı" olarak bilinen bu bölgede, kabin basıncının düşmesi durumunda pilotların prosedür gereği uçağı 10.000 feet irtifaya indirmesi gerekir; ancak Tibet Platosu'nun ortalama yüksekliğinin 4.500 metreyi aşması, uçağın güvenli bir seviyeye inmesini imkânsız kılarak yolcuları oksijensiz kalma riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Buna ek olarak dev dağ sıralarının yarattığı şiddetli hava akımları uçuş güvenliğini tehdit eden çok sert türbülanslara yol açmaktadır. Motor arızası gibi teknik aksaklıklarda uçağın süzülme payının olmaması, bölgedeki radar sistemlerinin yetersizliği ve dondurucu soğuklar nedeniyle yakıtın donma ihtimali gibi riskler de sürece eklenmektedir. Acil iniş yapılabilecek pistlerin yok denecek kadar az olması, hava yolu şirketlerinin yolu uzatma pahasına bu tehlikeli bölgenin çevresinden dolaşmayı tercih etmesine neden olmaktadır.

BI' SORU

Doğanın Zarif Sınır Çizgileri: Taç Utangaçlığı

Ormanların derinliklerinde gökyüzüne baktığınızda devasa ağaç dallarının birbirine dokunmaktan kaçınarak oluşturduğu o muazzam boşlukları fark edebilirsiniz. Bilim dünyasında "taç utangaçlığı" olarak bilinen bu fenomen, ağaçların tepe kısımlarının aralarında âdeta birer nehir gibi kıvrılan boşluklar bırakarak büyümesidir. Bu durum, tabiatın hayatta kalma stratejisinin bir parçasıdır.

Ağaçlar, rüzgârın etkisiyle dallarının birbirine çarpıp zarar görmesini engellemek için bu mesafeyi korur. Aynı zamanda her ağaç, fotosentez için hayati önem taşıyan güneş ışığından maksimum düzeyde yararlanmayı hedefler. Komşusunun gölgesine girmeyerek hem kendi gelişimini garantiye alır hem de orman tabanındaki diğer canlılara ışık sızmasına izin verir. Ayrıca bu boşluklar, zararlı böceklerin ve hastalıkların ağaçtan ağaca kolayca yayılmasını zorlaştıran bir bariyer görevi görür. Kısacası taç utangaçlığı, ağaçlar arasındaki sessiz ama disiplinli bir sosyal mesafedir.

Orteke

"Çukurdaki teke" anlamına gelen orteke, Kazakların derin gözlem yeteneğini ve mekanik zekâsını yansıtan, yaklaşık üç bin yıllık geçmişe sahip eşsiz bir kukla sanatıdır. Çoğunlukla bir dağ keçisi figürünün, dombra veya kopuz gibi telli çalgıların ritmine uyum sağlayarak dans etmesi ilkesine dayanır. Bu sanatı özel kılan unsur, müzisyenin parmaklarına bağlanan ince ipler sayesinde enstrüman çalınırken kuklanın da canlı bir varlık gibi sıçrayıp hareket etmesidir. Genellikle huş veya ceviz ağacından oyulan bu figürler, birer oyuncak olmanın ötesinde; çocuklara millî müziği sevdirmek ve doğadaki yaban hayatını mizahi bir dille anlatmak amacıyla kullanılan kültürel bir köprüdür. Sovyetler Birliği döneminde "Şamanist bir kalıntı" bahanesiyle yasaklanmaya çalışılsa da orteke, halkın hafızasında yaşamayı başarmış ve Kazak kukla tiyatrosunun temel taşı kabul edilmiştir.

Düşünce dünyasının özellikleri öyle ayarlanmış ki eğer başkasının dokuduğu kumaşla örtünürseniz, o kumaşın nerede, ne sürede işinize yarayacağını bilmediğiniz için zaman zaman başkasının başka kumaşlarını almak zorunda kalacaksınız. Düşünce dünyasında uygun, elverişli bir yeriniz olsun isterseniz, kendi kumaşınızı kendiniz dokuyacaksınız. Bu hem sizi, hem de ilişkide bulunduğunuz insanları özgürleştirecektir.

Tahrir Vazifeleri 2,
İsmet Özel

KÜÇÜK KALPLERDE BÜYÜK HAKİKAT TEMELLERİNİN İNŞASI

■ Elif GENÇ
İzmir İl Vaizi

Ailede Başlayan İnanç Serüveninde Ruhun Gıdası

Huzurun ve gerçek anlamın kapısını aralayan ailelerde maneviyatın hâkim olduğu bir gerçektir. Aile, sadece fiziki bir birliktelik değil aynı zamanda imanı, ahlaki ve manevi değerleri kuşatan mukaddes bir sığınaktır. İnsan, yaratılış gereği bedenlen çalışırken ruhen inanç ve huzura muhtaçtır. Din, bu ruhi ihtiyaçları karşılayan, insanı hakikatle buluşturan ve hayata derinlik kazandıran ilahi bir rehberdir. Modern çağın yoğun temposunda ruhi ihmalin artması aile içi iletişim kopukluklarına, duygusal zayıflamalara ve manevi çöküşlere sebep olmaktadır. Çözüm; aile bireylerinin birlikte yaptığı samimi ibadetlerde, dualarda ve ruhun beslenmesinde yatmaktadır. Zira ailede çocuklara bırakılacak en değerli miras, maddi servet değil sağlam inanç kimliği olan ve huzura açılan bir kalptir. Bu miras ise ancak ailede yaşanan hakiki maneviyatla mümkündür çünkü manevi zemin üzerinde inşa edilen aile, mümin nesillerin yetiştiği sağlam bir temel teşkil eder.

İmanın İlk Adımı: Fıtratla Başlayan Yolculukta Ebeveynin Sorumluluğu

“Her doğan çocuk İslam fıtratı üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar.” (Müslim, Kader, 22) Fıtrat, Allah'ın kula

verdiği en saf emanettir ve her çocuk dünyaya tertemiz bir sayfa ile gelir. Bu sayfa, insanın saf fıtratını yansıtır; iyilik ve hakikatle yazılmayı bekler. Çocuğun kalbinde var olan bu ilahi çekirdek doğru ellerde sevgiyle yeşerir. İnsan kalbi doğuştan iyiyi sever, güzeli arar. Ancak bu rehberin yönü çocuğun yaşadığı ortamlarla şekillenir. Bu saf fıtratı şekillendiren en güçlü etken ise anne babadır. Ebeveynler, çocuğun zihninde ilk inancı, ilk korkuyu, ilk sevgiyi ve ilk duayı oluşturur. İlk dua annenin dilinden duyulur. İlk sevgi babanın dokunuşunda hissedilir. İlk ibadet ebeveynin örneğinin izidir. Dolayısıyla ebeveyn olmak, o fıtratı koruma ve yönlendirme görevini de içerir. Bu yüzden çocukların kalbine yazılan her söz ve ruhlarına atılan her adım bir tohum gibi iç dünyalarında filizlenir. Fıtrat bir tohumdur, toprak ise aile ortamıdır. Nasıl bir hasat istiyorsak öyle bir bakım göstermeliyiz. Bu yönüyle aile, sadece bir sevgi ve güven ortamı değil aynı zamanda ilk ve en güçlü okul konumundadır. Özellikle din eğitimi söz konusu olduğunda çocuğun gelişiminin ilk yılları belirleyici bir rol oynar. Çünkü 0-6 yaş arası, çocuğun dış dünyaya açılmadan önce yalnızca ailesiyle şekillendiği dönemdir. Bu süreçte âdeta boş bir levha gibi olan zihnine gördüğünü kaydeder, duyduğunu tekrar eder, yaşadığını model alır.

Çocukları bilgiyle doldurmak, ruhlarının derinliklerine dokunmadan geçen bir rüzgârdan farksızdır; onları ancak kalpten kalbe uzanan sevgi köprüsü yaşatır ve besler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) eğitim metodunda gördüğümüz gibi en derin eğitim anlayışında sevgi ve şefkat vardır; tebessümle yaklaşmak, yumuşak sözlerle kalplere dokunmak esastır. Çocuk, bu sevgiyle beslenmedikçe iman filizlenmez, kök salmaz.

Zekâ gelişiminin %50'si bu dönemde tamamlanır. İşte tam da bu sebeple, dinî eğitim ve değerler aktarımı için en kritik zaman dilimi bu yıllardır. Anne-babanın hâli, sözü, tepkisi ve yaşantısı çocuğun zihninde ve kalbinde silinmez izler bırakır.

Din Dilinin İlk Sahnesi: Aile

Evde konuşulan her söz, çocuğun kalbinde bir dünya inşa eder. Aile; değerlerin, duyguların ve inançların filizlenip yeşerdiği kutsal bir yuvadır. Bu yuvada kullanılan dil ise çocuğun inanç dünyasının ilk harcını oluşturur. Aile içinde duyulan her kelime çocuğun Allah tasavvurunu, dine karşı duygusal bağını ve ibadet bilincini şekillendirir. Bu nedenle evde kullanılan din dili çocuğun dinle kuracağı ilişkinin temelini belirler. Peki, bu dil nasıl olmalıdır? Öncelikle din, korkutarak değil sevdirek anlatılmalıdır. "Allah seni cezalandırır." gibi tehdit içeren ifadeler yerine, "Allah seni çok seviyor." gibi güven ve sevgi temelli cümlelerle çocuklara yaklaşılmalıdır. Çocuğun kalbine korku yerine merhametten doğan bir Allah tasavvuru yerleşmelidir. Tanıtılan Allah; affedici, seven ve rahmeti sonsuz olan bir Allah olmalıdır ki çocuk, inancını bir baskı değil huzur kaynağı olarak görebilsin. Din dili, hayatın doğal akışı içinde yer almalıdır. Yemekten önce "Bismillah", yeni güne başlarken "Elhamdülillah", hayranlık uyandıran bir manzara karşısında

"Sübhanallah" demek çocuğa yaşanan bir hayat modeli sunar. Böylece din, sadece camide ya da okulda anlatılan bir konu olmaktan çıkıp evde, sofrada, yürürken, gülerken yaşanan bir gerçekliğe dönüşür. Bununla beraber, çocukların sorularına karşı tutum da bu dilin önemli bir parçasıdır. "Allah nerede?" gibi sorulara öfkeyle ya da kaçamak cevaplarla karşılık vermek çocuğun zihinsel gelişimini baskılar. "Senin bu sorunu çok sevdim, birlikte araştıralım." gibi bir yaklaşım hem bilgiye açılan kapıyı aralar hem de çocuğun dinî konulara karşı ilgisini diri tutar. Unutulmamalıdır ki soru, inancın düşmanı değildir; doğru bilgiye erişmede kıymetli bir anahtardır.

Dinî değerlerle ilişki kurmak da son derece önemlidir. "Seni Allah için çok seviyorum.", "Kardeşinle paylaşman Peygamberimiz'in sünnetidir." veya "Dua edelim, Allah yardım eder." gibi ifadeler, çocuğun dinle kurduğu bağı daha derin ve içten bir hâle getirir. Böylece din, soğuk kurallar yığını olmaktan çıkarak sevgiyle yoğrulmuş, hayatı anlamlandıran bir rehber dönüşür.

Ailede kurulan din dili, çocuğun Allah'la kuracağı ilişkinin ilk bağıdır. Bu bağ sevgiden, güvenden ve merhametten doğmalıdır. Aile, kalbe inen ilk kelimelerin yurdudur. Efendimiz (s.a.s.), çocuklara hitap ederken asla kırıcı olmamış, onlara

dini korkutarak değil sevdirek öğretmiştir. Yanında yemek yiyen bir çocuğun elinin tabağın her tarafında dolaştığını gören Hz. Peygamber, sevgi dolu bir üslupla, "Yavrum! Besmele çek, sağ elinle ve önünden ye." (Buhari, Etime, 2) buyurarak eğitimde kullandığı dilin ne kadar incelik, merhamet ve kolaylık içerdiğini göstermiştir. Çünkü çocuk, sadece söyleneni değil nasıl söylendiğini de kalbine işler. İşte bu yüzden Efendimiz (s.a.s.), ümmetine şu altın ölçüyü

Din dili, hayatın doğal akışı içinde yer almalıdır. Yemekten önce "Bismillah", yeni güne başlarken "Elhamdülillah", hayranlık uyandıran bir manzara karşısında "Sübhanallah" demek çocuğa yaşanan bir hayat modeli sunar. Böylece din, sadece camide ya da okulda anlatılan bir konu olmaktan çıkıp evde, sofrada, yürürken, gülerken yaşanan bir gerçekliğe dönüşür.

bırakmıştır: “Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.” (Buhari, İlim, 12)

Küçük Kalplerde İnanç Tohumları Nasıl Yeşerir?

İnanç, sevgiyle büyür; ibadet, sevgiyle güzelleşir. Çocuklar, en dikkatli gözlemcilerdir; özellikle annenin hâl dili, onların kalbine ilk ve en derin ders olarak işler. Çocuk, annesinin bir ibadeti sevgiyle mi yoksa zorunluluktan mı yaptığını kolayca hisseder ve bunu içgüdüsel olarak taklit eder. İbadeti yük gören, isteksizce yapan ebeveynin çocuğu ibadetle sevgi bağı kuramaz. Bu nedenle ebeveynin örnekliği hayati önem taşır. Din eğitimi, bilgidен ziyade sevgiyle başlar. İbadet, çocuk için zorunluluk değil kalbin huzur bulduğu, ruhun sığındığı bir buluşma olmalıdır. Örneğin; çocukla birlikte Kur'an okumak sevgi dolu bir paylaşım olmalı; cami, sevinçle gidilen bir mekân olarak tanıtılmalıdır. Tehdit ve korkutmayla kurulan dil, çocukta Allah'a karşı mesafe oluşturabilir. Oysa çocuk, “el-Vedud” (Çok Seven) ismiyle tanıtılan Rabb'ini sevgiyle tanır. Allah'ı yalnızca ceza veren değil; rahmetiyle, nimetleriyle ve peygamberler göndererek kullarını himaye eden yüce bir Rab olarak anlatmak esastır.

Okul öncesi dönemde çocukların soyut kavramları anlaması zordur. Allah, cennet, cehennem gibi kavramlar bu yaşta karmaşık ve uzaktır. “Allah nerede?”, “Ne kadar

büyük?” gibi sorular ise bu dönemin doğrudan bir yansımasıdır. Bu sorulara hoşgörü ve sabırla yaklaşmak gerekir. “Rüzgârı göremiyoruz ama hissediyoruz, değil mi? Allah'ı da göremeyiz ama O hep yanımızda.” diyerek, Allah'ın nerede olduğu sorusuna; “Gökyüzünü gördün mü? Allah, gökyüzünü, dağları, denizleri, kuşları ve seni yaratandır. O her şeyden büyüktür.” şeklinde cevap vererek Allah'ın ne kadar büyük olduğu anlatılabilir. Bu tür sevgi dolu ve anlayışlı yaklaşımlar, çocuğun inanç temelini şekillendirecek ve ona, Allah'ın rahmet dolu dünyasını hissetmesini sağlayacaktır.

Allah sevgisinin kalpteki en doğal yansıması ise duadır. Nimet bilinciyle yetişen bir çocuk, dua etmeyi de yaratıcısıyla anlamlı bir bağ kurma biçimi olarak öğrenir. “Ne güzel ellerimiz var, yiyebiliyoruz.”, “Bu yemeği Allah verdi.” gibi ifadelerle başlayan bu bilinç, zamanla kısa ve anlamlı dua kalıplarıyla desteklenebilir. Kafiyele sözlerle hazırlanan yemek ve uyku öncesi dualar öğretilir. Ayrıca, çocuğa kendi başına dua edebilmesi için cesaret verilmeli ancak isteklerinde önce kendisinin çaba göstermesi gerektiği, ardından Allah'tan yardım dilemeyi öğrenmesi anlatılmalıdır. Çünkü çocukların zaman kavramı henüz gelişmemiştir ve bencillik dönemini tam olarak aşmamışlardır. İsteklerinin

hemen gerçekleşmesini ya da hoşlarına gitmeyen durumların anında ortadan kalkmasını bekleyebilirler. Bu sebeple çocuğa, duanın asıl gayesinin O'nu sevmek, O'na yönelmek ve O'nunla içten bir bağ kurmak olduğu bilinci aşılanmalıdır.

Sevgiyle Yetişen Nesiller Geleceğimizin Teminatıdır

Yarınlarımızı şekillendiren en büyük güç, sevgiyle büyütülen nesillerdir. İman, yalnızca öğretilen bir bilgi değil sevgiyle yoğrulan, sabırla büyütülen, hikmetle aydınlatılan bir nurdur. Çocukları bilgiyle doldurmak, ruhlarının derinliklerine dokunmadan geçen bir rüzgârdan farksızdır; onları ancak kalpten kalbe uzanan sevgi köprüsü yaşatır ve besler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) eğitim metodunda gördüğümüz gibi en derin eğitim anlayışında sevgi ve şefkat vardır; tebessümle yaklaşmak, yumuşak sözlerle kalplere dokunmak esastır. Çocuk, bu sevgiyle beslenmedikçe iman filizlenmez, kök salmaz. Rabb'imizin emaneti olan her küçük yürek sevgiyle sulanmadıkça kurur, sabırla beslenmedikçe solar, hikmetle aydınlatılmadıkça yolunu kaybeder. Ancak sevgiyle yükselen nesiller; iman ışığında parlayan, hayatı anlamlandırılan, umut dolu yarınlara doğru yürüyen güçlü bir toplumun özünü oluşturur. İşte o zaman, kalplerde filizlenen iman dünya ve ahiret bahçelerimizi bereketle doldurur.

ÇOCUK VE ERGENLERDE YEME BOZUKLUKLARI

■ Doç. Dr. Hakan ÖÇÜTLÜ

Yeme bozuklukları çoğu zaman dışarıdan bakıldığında yalnızca “Yemek seçiyor.”, “Diyet yapıyor.” ya da “Zayıflamak istiyor.” gibi basit bir davranış değişikliği gibi algılanabilir. Oysa bu tablo, yalnızca beslenme düzeninin bozulmasıyla sınırlı değildir. Yeme bozuklukları; çocuğun beden algısını, düşünce sistemini, duygularını, öz güvenini ve sosyal ilişkilerini etkileyen ciddi bir ruh sağlığı problemidir. Üstelik çocukluk ve ergenlik döneminde ortaya çıktığında hem fiziksel gelişim sürecine hem de psikolojik dayanıklılığa doğrudan zarar verebilir. Bu nedenle yeme bozukluklarını yalnızca “kilo meselesi” olarak değerlendirmek, sorunun gerçek boyutunu gözden kaçırmamıza neden olur. Çünkü bu rahatsızlıkların merkezinde çoğu zaman yeme değil kontrol ihtiyacı ve düşük benlik algısı yani kişinin kendini nasıl değerlendirdiği

yer alır. Çocuk, hayatında zorlandığı birçok duyguyu yemek üzerinden yönetmeye çalışıyor olabilir. Bazen kendini iyi hissetmek için yemeği kısıtlar bazen duygusal bir boşluğu doldurmak için tıknırcasına yer bazen de bedenini değiştirmeyi bir çözüm gibi görür.

Toplumda yeme bozuklukları hakkında en sık karşılaşılan yanlış inanışlardan biri şudur: “Bu kadar da büyötmeye gerek yok, ergenlikte olur böyle şeyler.” Oysa yeme bozuklukları “geçici bir dönem” olarak görülmemelidir. Hatta ciddi tıbbi sonuçları ve yüksek ölüm oranıyla tüm psikiyatrik hastalıklar arasındaki riskli tablolardan biridir. Bu yüzden yeme bozuklukları bir yaşam tarzı tercihi, bir irade meselesi ya da diyetin kontrolden çıkması değildir. Doğru yaklaşım ve erken müdahale ile iyileşme mümkündür fakat gecikme olduğunda süreç çok daha zorlaşabilir.

Yeme Bozukluğu Nedir?

Yeme bozukluğu; kişinin kilosu, beden şekli, yeme davranışı ve beden algısıyla ilgili aşırı zihinsel uğraş yaşadığı, buna bağlı olarak da yeme davranışının bozulduğu ciddi bir psikiyatrik rahatsızlıktır. Kişi, yemek yemeyi ihtiyaç hâlinde çıkarıp bir savaş gibi yaşamaya başlar. Gün içinde düşüncelerinin büyük bir kısmı “Ne yedim; ne yiyeceğim; kaç kalori aldım; kilo alır mıyım; bedenim nasıl görünüyor?” gibi sorularla meşgul olabilir. Bu düşünceler zamanla o kadar yoğunlaşır ki okul hayatı, sosyal ilişkiler ve aile içi iletişim belirgin şekilde etkilenir. Bu noktada aileler çoğu zaman yalnızca yeme davranışına odaklanır. Çocuğun ne yediği, ne kadar yediği, kilo alıp almadığı konuşulur. Ancak unutulmaması gereken önemli bir gerçek vardır: Yeme

bozukluklarında asıl sorun yalnızca yemek değil yemeğin temsil ettiği anlamdır. Yemek, bazen kaygıyı yönetmenin bir yolu bazen kendini cezalandırmanın bir şekli, bazen de “kontrol bende” hissini sürdürmenin tek aracı hâline gelir. Bu bozukluklar birbirinden farklı belirtilerle ortaya çıksa da ortak bir özellikleri vardır: Kişinin yeme davranışı, beden algısı ve kendini değerlendirme biçimi sağlıklı bir döngüye girer. Bu döngü sürdükçe hem ruhsal hem fiziksel etkiler giderek artar.

Her Diyet Yeme Bozukluğu mudur?

Özellikle son yıllarda sağlıklı beslenme, fit görünme ve kilo kontrolü temalı içerikler çok yaygınlaştı. Bu nedenle aileler bazen “Zaten herkes dikkat ediyor, bu normal değil mi?”

diye düşünebilir. Evet, özellikle ergenlik döneminde bedenle ilgili hassasiyet artabilir. Ancak burada ayırıcı olan nokta şudur: Çocuğun yeme davranışı onun hayatını yönetmeye mi başladı, yoksa yemek hayatın doğal bir parçası olarak mı kalıyor?

Yeme bozukluğunda, çocuk yemekle ilgili düşünceler nedeniyle sosyal ortamlardan uzaklaşabilir, arkadaşlarıyla dışarı çıkmak istemeyebilir, okulda dikkatini toparlayamaz hâle gelebilir. Bazı çocuklar yemeğe dair kaygıları yüzünden toplu ortamlara gitmekten kaçınır, aileyle sofraya oturmamak için bahaneler üretir veya yemek yedikten sonra yoğun suçluluk duyar. Bu noktada artık mesele sağlıklı beslenme değil işlevselliği bozan bir psikiyatrik tablo hâline gelmiştir. Yani burada yeme biçimi günlük hayatı belirlemekten çıkmış, günlük hayat yeme biçimini belirlemeye başlamıştır.

Aileler Hangi Belirtileri Fark Etmeli?

Yeme bozuklukları her zaman “çok zayıflama” ile başlamaz. Bu nedenle ailelerin yalnızca kilo değişimine bakarak değerlendirme yapması süreci kaçırmalarına neden olabilir. Özellikle erken dönemde daha çok davranışsal ipuçları ortaya çıkar. Çocuk öğün atlamaya başlayabilir, sürekli tok olduğunu söyleyebilir, porsiyonlarını giderek küçültebilir ya da yemek yeme hızını belirgin şekilde değiştirebilir. Bazı çocuklar

bir anda “Şeker yemiyorum, yağ yemiyorum, karbonhidrat zararlı, gluten yasak.” gibi keskin kurallar geliştirebilir. Bu kurallar çoğu zaman tıbbi bir gerekliliğe dayanmaz fakat çocuk için büyük bir kontrol alanına dönüşür.

Yeme bozukluğu riski olan çocuklarda sık görülen bir başka durum da yemekle ilgili aşırı zihinsel uğraştır. Çocuk gün içinde sürekli yemek planlayabilir, etiket okuyabilir, kalorileri hesaplayabilir, yiyeceklerin nasıl hazırlandığını ayrıntılı şekilde sorgulayabilir. Bazı çocuklarda aşırı egzersiz davranışı ön plana çıkabilir; spor yapamadığında yoğun

huzursuzluk yaşar, kendini suçlu hisseder veya “Telafi etmeliyim.” düşüncesine kapılabilir.

Ailelerin dikkat etmesi gereken bir diğer önemli işaret ise çocuğun duygusal dünyasında görülen değişimlerdir. Yeme bozukluğu yaşayan çocuklarda içe kapanma, sinirlilik, tahammülsüzlük, sosyal geri çekilme ve depresif belirtiler ortaya çıkabilir. Çocuk daha önce keyif aldığı aktivitelerden uzaklaşabilir. Ayrıca yemek sonrası tuvalete gitme davranışı, gizli yeme ya da yemeği saklama gibi durumlar da alarm işaretleri olabilir. Burada önemli olan şudur: Bu belirtiler bir kez oldu diye yeme bozukluğu tanısı koyulmaz. Ancak bu davranışlar süreklilik gösteriyorsa ve çocuğun hayatını etkiliyorsa mutlaka ciddiye alınmalıdır.

Yeme Bozuklukları Neden Ortaya Çıkar?

Yeme bozukluklarının ortaya çıkmasında tek bir neden yoktur. Genetik yatkınlık, biyolojik faktörler, kişilik özellikleri, stresli yaşam olayları, kaygı bozuklukları ve depresyon gibi psikiyatrik durumlar sürece zemin hazırlayabilir. Bunun yanında ergenlik dönemiyle birlikte bedenin değişmesi, sosyal çevredeki baskılar, akran zorbalığı ve sosyal medya etkisi de önemli risk faktörlerindedir. Özellikle günümüzde sosyal medya, beden algısı üzerinde çok güçlü bir etkiye sahiptir. Çocuklar ve ergenler sürekli

Yeme bozukluklarında erken müdahale, iyileşme sürecinin en güçlü belirleyicisidir. Çünkü bu rahatsızlıklar zamanla yerleşen bir düşünce ve davranış döngüsü oluşturur. Ne kadar uzun sürerse hem bedenin hem zihnin toparlanması o kadar zorlaşır.

filtrelenmiş görüntülerle karşılaşmakta, “ideal beden” algısı giderek daha dar bir kalıba sıkışmaktadır. Bu durum, özellikle hassas yapıda olan çocuklarda “yetersizim” düşüncesini tetikleyebilir. Çocuk, zamanla kendini kabul etmek yerine bedenini değiştirmeyi tek çözüm gibi görebilir.

Yeme Bozuklukları Neden Tehlikelidir?

Yeme bozuklukları, yalnızca psikolojik değil tıbbi açıdan da ciddi risk taşır. Uzun süreli yetersiz beslenme; kalp ritminde bozulmalar, tansiyon düşüklüğü, kas kaybı, hormonal problemler, kemik yoğunluğunda azalma ve ciddi vitamin-mineral eksikliklerine yol açabilir. Bu süreçte mide ve bağırsak sisteminde yavaşlama, kabızlık, karın ağrısı ve şişkinlik gibi sorunlar da sık görülür. Bu yüzden yeme bozukluğu yaşayan bir çocuğun yalnızca psikolojik değil tıbbi olarak da değerlendirilmesi gerekir. Çünkü bazı sorunlar fark edilmeden ilerleyebilir ve hayati risk oluşturabilir.

Erken Müdahale Neden Hayat Kurtarır?

Yeme bozukluklarında erken müdahale, iyileşme sürecinin en güçlü belirleyicisidir. Çünkü bu rahatsızlıklar zamanla yerleşen bir düşünce ve davranış döngüsü oluşturur. Ne kadar uzun sürerse hem bedeninin hem zihnin toparlanması o kadar zorlaşır. Erken dönemde destek alan çocuklarda tedavi süreci daha

hızlı ilerleyebilir, okul ve sosyal yaşam daha az zarar görür ve hastalığın kronikleşme riski azalır. Burada ailelerin rolü çok büyüktür. Çünkü yeme bozukluğu yaşayan çocukların önemli bir kısmı yardım istemekte zorlanır. Bazı çocuklar “Sorun yok.” diyerek reddeder, bazıları utandığı için saklar, bazıları da aileyi üzmemek istemediği için konuşmaz. Bu nedenle ailelerin erken dönemde fark edip doğru adım atması, çocuğun geleceği açısından çok kıymetlidir.

Aileler Ne Yapmalı?

Bir çocukta yeme bozukluğu şüphesi oluştuğunda aileler çoğu zaman panikleyebilir. Bu panik bazen sert tepkilere dönüşür. “Yiyeceksin, mecbursun!” gibi baskıcı cümleler, iyi niyetle söylene bile çocuğun daha fazla direnmesine neden olabilir. Çünkü yeme bozukluğu yaşayan çocukların büyük kısmı zaten kontrol kaygısı içindedir. Baskı arttıkça çocuk kendini daha sıkışmış hissederek ve yeme davranışı üzerinden kontrol sağlamaya daha fazla tutunabilir. Bu noktada ailelerin yapabileceği en doğru şey, suçlayıcı değil merak eden bir dille yaklaşımdır. Çocuğun kilosunu eleştirmek, yemek üzerinden utandırmak ya da kıyaslamak sorunu büyütebilir. Bunun yerine “Son zamanlarda yemekle ilgili çok zorlandığını fark ediyorum, senin için endişeleniyorum.” gibi cümleler daha güvenli bir kapı açar. Çocuğun yaşadığı şeyin bir “inat” değil, bir zorlanma

olduğunu anlamak ve bunu hissettirmek çok önemlidir. En kritik adım şudur: Şüphe varsa beklememek gerekir. Çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanı tarafından değerlendirme yapılması, sürecin doğru şekilde yönetilmesini sağlar.

Tedavi Mümkün mü?

Evet, yeme bozuklukları tedavi edilebilir. Ancak tedavi yalnızca kiloya odaklanmaz. Kilo, iyileşmenin bir parçasıdır ama tek başına yeterli değildir. Tedavide çocuğun düşünce yapısı, beden algısı, kaygı yönetimi ve duygusal düzenleme becerileri ele alınır. Çoğu zaman psikoterapi süreci; aile desteği, beslenme düzenlemesi ve gerektiğinde tıbbi takip birlikte yürütülür. Bu süreç bazen zaman alabilir. Ancak doğru destekle iyileşme mümkündür. Unutulmamalıdır ki yeme bozukluğu yaşayan çocuklar çoğu zaman dışarıdan güçlü görünür fakat iç dünyalarında büyük bir savaş verirler. Bu savaşta en çok ihtiyaç duydukları şey ise doğru bir ekip ve anlayışlı bir aile yaklaşımıdır.

Sonuç olarak yeme bozuklukları, yalnızca yemekle ilgili bir problem değildir; çocuğun ruhsal dünyasını ve beden algısını etkileyen ciddi bir hastalıktır. Erken fark edilip doğru şekilde ele alındığında çocukların büyük bir kısmı sağlıklı bir iyileşme sürecine girebilir. Ailelerin yapabileceği en önemli şey, “Geçer.” demek yerine erken adım atmak ve çocuğun yanında güvenli bir destek alanı oluşturmaktır.

ÇOK SESLİ SOLO

■ Safiye GÖLBAŞI

Diğeri susunca başlayan sessizlikte kendi sesimi duyuyorum. Benim susmamla başlayan sessizlikte diğerinin sesini...

Dört duvarı aynalı bir odada ne yana baksam kalabalık görürüm kendimi. Bütün aynalar bana çevrilmiş, tüm oklar beni gösteriyorken tek kişi değilimdir; aynı anda hem özne hem nesne hem yüklemimdir artık. Eskiler, aya ve aynaya fazla bakmamak lazım, derlerdi oysa. Görünmeyen varlıklar musallat olurdu insana eğer aynaya fazla bakarsa, insanın kendisine nazarı değerdi ya da. Ama girdiğim her çıkmaz sokak, altından kalkamadığım her sorun, cevapsız kalmış her soru bende durmadan yankılanıyorken ve giderek çoğalıyorken aynalarım, kendi nazarımdan kim koruyacaktı şimdi beni?

Ne yaman bir yalnızlıktı bu. Benden başka yanlış yapacak, benden gayri hata işleyecek, benden özge işleri berbat edecek kimse yoktu hayatımda. Dört duvarı aynalı odamı, bilerek mi kendimden başka kimseyi içine almayacak kadar küçük tutmuştum acaba?

Ve ne muazzam bir güçtü bendeki. Bahçedeki kayısı bu yıl meyve vermediyse

suç bendimdi. Sular kesilse benden sebep, güneş bulutların ardından çıkmasa benim uğursuzluğuma işaret, kasiyer sinirliyse onu kızdıran ben, çocuklar hastaysa benim bilgisizliğimden. Her şeyin müsebbibi kuşkusuz benim ben olmasına lakin nasıl oluyor da hem her şeye sebebiyet verecek kadar güçlü hem her şeyi mahvedecek kadar beceriksiz olabildim şimdiye dek?

Muhayyilemde bir kulübe var. Kokulu ağaçlar var etrafında. İğde mi, mimoza mı, ikisi de değil mi? Bu ağaçlar bir dağda. Demek bir dağ var aslında muhayyilemde. Dağda rüzgâr var. Rüzgâr açıp kapatıyor kulübenin kapısını. Önce keskin bir ışık sonra koyu bir loşluk doluyor gözlerime. Burası kimin evi? Hayali bunca canlı olan bu evin önü arkası yok. Orada yaşadım mı ben? Yoksa bir misafir olarak mı geçip gittim oradan?

Neyse diyorum, şimdi kapatalım o dağdaki kulübe bahsini. Ne diyordum, evet kalbim. Kalbim demiş miydim? Size kalbimden bahsetmiş miydim?

Akşam ezanı okunmuştu. Kalbimi eve çağırılmışım. Ben çağırdıktan çok sonra gelmişti. Evet, evden çıkıp giderdi benim

kalbim. Hemen banyoya koşup elini yüzünü yıkamıştı o gün de.

“Yemek hazır,” demiştim, çatalaşmış sesimdeki kırgınlığı, endişeyi gizlemeye çalışarak, “balkona kurdum sofrayı. Elini yüzünü yıka da gel.”

Gözleri yerde gelmişti. Sofraya oturmuştu. Karşısına geçmiştim ben de. İki kişilik bir sofrada kalbimin tam karşısında oturuyordum.

Şehrin uzaklardan gelen uğultusu, zar zor seçilen yıldızlar ve cırcır böceğinin sesiyle yemeğimizi yemeye başlamıştık. Göz ucuyla ona bakıyordum. Dudağı bükük, saçları darmadağın. Ayakları toz ve kurumuş kan içinde. Bir ara ekmeği almak için elini uzattığında baş ve işaret parmaklarının arasında taze bir yara gördüm. Bugün, hemen birkaç saat önce açıldığı belliydi. Kendimi tutamadım.

“Ah kalbim ah! Neden ille de dışarı gidiyorsun? Şu hâline bir bak Allah aşkına. Perperışansın, aradığını bulamamışsın, yaralanmış, kırılmış, ezilmişsin.”

Yüzü iyice kızardı, gözyaşları boncuk boncuk kirli dizlerine düştü. Elinde bir lokma ekmek kalakaldı. İçim acıdı kalbime. Hemen karşımdan alıp göğüs kafesime koymak istedim

onu. Sesimi alçaltarak "Gitme kalbim," dedim "lütfen kimseye gitme. Sen uzaklara gidince ben seni koruyamıyorum, gitme."

Yaşlı gözlerini kaldırıp bu akşam ilk defa olmak üzere yüzüme baktı ve kararlı bir şekilde; "Sen de benimle dışarı gel." dedi.

Şaşırdım. Yutkunarak, "Dışarı çok uzak. Ben senin kadar güçlü değilim ve cesur." dedim. Yavaş yavaş içime kaçtı sesim.

"Ama senin bir kafesin var; göğüs kafesin. O korur yaralanmaktan seni. Ya benim neyim var?" dedi. "Avucun kadar bir et parçasıyım altı üstü."

"Yapamam." dedim. "İnsanları tanımıyorsun sen."

"Seni tanıyorum," dedi. "ve benim yanı sıra başka kalbe daha ev sahipliği yapmayı her şeyden çok isterdin biliyorum."

Kızardığımı hissettim. "Nereden çıkarıyorsun?" dedim. "Benim tek kalbim var o da sensin ve ben artık sensiz yaşamak istemiyorum. Lütfen beni bırakıp gitme."

"Yapma," dedi, "ben senin göğüs kafesine sığmam. Bugün girsem yarın çıkarım oradan. Ama beraber olursak, beraber çalarsak kapıları sahip olmadığımız şeyleri verebiliriz birbirimize."

"Neymiş onlar?"

"Ben senin göğüs kafesinde dururum. Sen benden cesaret alırsın. Sen beni korursun ben de seni."

"Gelemem."

"Neden?"

"Hatırlamıyorsun."

"Neyi."

"Eskiden beraber çıkardık dışarı."

"Sonra?"

"..."

Bir dakika bir dakika diyor. Bir çocuk geldi gözümün önüne. Kulübenin dışında duruyor, rüzgârlı dağın, kokulu ağaçların tam ortasında. Rüzgâr hem ağaçlara hem çocuğa sataşıyor. Balon gibi şişiyor çocuğun üstünü başını. Koluna bir şey çarpıp kaçıyor sonra çocuğun. Sanki görünmez duvarlar varmış da onlara çarpa çarpa uçuşuyormuş gibi dönüyor beyaz bir naylon poşet çocuğun etrafında. Çocuk ilgiyle önce poşete sonra elbiselerine bakıyor. Rüzgâr poşeti

uçurabiliyorsa pekâlâ onu da uçurabilir. Çocuk gülümsüyor. Topuklarını yerden kaldırıp ayak parmaklarının üzerine dikiliyor.

Bak şurada, diyor, çocuğu görüyor musun?

Bakıyorum, babam o benim, diyorum. Babamın çocukluğu.

Yok, diyor, bir çocuk o, baba değil, kollarını havaya kaldırdı bekliyor. Dolup taşmış rüzgârla ve gözleri kapalı olduğu için göremiyor ama şu anda o da uçuyor. Evet, kesinlikle uçuyor bak ayakları yerden kesildi. Çocuk mutlu, diyor. O an çok, hiç olmadığı kadar çok, havalandığı esnada burnuna gelen babasının kokusunu yadırgamayacak kadar çok mutlu. Ancak bir sorun var. Gittikçe yükselmesi gerekirken bir şeye takılmış gibi kalakaldı.

Kendisini neyin tuttuğuna bakmak için gözlerini açtığında zayıflıktan içeri çöküp iki yerde iki derin çizgisi olan kavruk siyah bir deri gördü. Bu tanıdık siyah çizgilerden gözünü çekince babasının yüzü belirdi gözlerinin önünde. Birden afalladı çocuk, sonra toparlandı. Kaskatı gerdiği bedenini gevşetti babasının kollarında, sıkıca sarıldı ona. Eve doğru yürüyen babasının omzuna gömerken başını aynı boyda, aynı kalınlıkta kesilip birbirlerine sıkı sıkıya bağlanmış odunları sırtlanmış iki büküm tepeli tırmanan annesini, kadını gördü.

Sustu. Kendi sesimi duymaya başladım yeniden. Hiç susmamıştım, dinlenmeden anlatıyor anlatıyordum. Muhatabım o muydu, kendimle mi konuşuyordum?

Kadın, mutfağın penceresinden bahçedeki meyve ağaçlarının, yoncaların, envaitürden çiçeğin arasındaki, bedeninin ancak sağ tarafını görebildiği kız çocuğuna bakıyordu.

Bu kadın benim anneannem, dedi. Siz nereden tanıyorsunuz onu?

Çocuk, çiçek tarhlarının yanına çömelmiş, düşünerek, seçerek menekşe koparıyordu.

Çocuk mu, benim annem bu çocuk. Pardon siz kimsiniz?

Kadın, çocuktan gözünü ayırmadan az evvel yıkadığı bulaşıkların ıslattığı önlüğünü çıkarıp pencerenin kulpuna astı. Dirseklerine kadar sıvanmış kollarını pencerenin pervazına dayayıp giderek yoğunlaşan bir dikkatle seyre daldı çocuğu.

Çiçekleri koparmadan önce üzerlerinde itinayla gezdirdiği ellerine, ucu elbisesinin kuşağına değen incecik atkuyruğuna, çoraplarına, terliklerine bakıyorken gittikçe yavaşladı gözleri ve çocuğun elbisesinin sarı çizgilerinde durdu. Ağaçlar uzaklaştı çocuğun çevresinden, çiçekler ortadan kayboldu, sarı çizgiler gittikçe kalınlaştı, kadının burnuna yine o nergis kokusu geliyordu.

Hayır, hayır siz o günü biliyor olamazsınız, annemi küçücük bir kızken görmüş olamazsınız, lütfen susun artık, anlatmayın.

Buram buram nergis kokuyor odanın içi. Çocuk kocaman gülümsüyor nergisleri uzatırken. “Anneciğim bunları senin için topladım.” Anne kayıtsız, donmuş gibi çocuğa doğru bakıyor. Çocuk annenin az önce aldığı haberi bilmiyor. “Anneciğim bunları sana...” Anne boş gözlerle çocuğa bakıyor. Nergis kokuyor oda. Çocuk korkuyor. “Anneciğim... Beni duyuyor musun?” Kadın duymuyor, çocuk bilmiyor, kadının bildiğini çocuk bilmiyor. Korkuyor. “Anne bu çiçekleri sana, anne beni duyuyor musun, beni görüyor musun anne...”

Kadın sıkıntıyla çekti gözlerini sarı çizgilerden. Bahçenin ağaçlarını gördü. Her birinin yapraklarındaki yeşilin ne kadar parlak ve yoğun olduğunu ayımsadı birden. Sonra cevizin ve elmanın yapraklarının arasındaki ton farkını seçti. Gözünü kaydıracağı her ağaç, başka bir tonunu gösterdi yeşilin. Her yer dalga dalga,

ton ton yemyeşil kesildi. İçinde apansız peydah olan esenlik duygusuyla havayı soludu; tertemizdi. Kuşların civıltıları geldi kulağına.

Üzerindeki eski zaman kadınlarının elbiselerine benzeyen, ince belli, kabarık etekli kostümde, kumral saçlarının arasında meltemin yumuşaklığını duyuyor kadın. Sandalyesi bir ileri bir geri gidiyor. Bir deniz gibi dalgalanıyor önünde bahçesinin yeşilliği. Bu yeşil denizin içinde elinde bir demet nergisle kızı beliriyor derken. Kollarını iki yana açıyor kadın. Kızı koşuyor ona doğru. Kadın nergislerle beraber kucaklıyor kızını. Yanaklarını öpüyor, saçlarını okşuyor. Kız, çiçekleri uzatıyor annesine. Gülümseyerek alıyor onları kadın, sevgiyle kokluyor. Kızını kucağına oturtuyor...

Yüzündeki alev alev yangını, boğazına düğüm atmış aşına kederiyle birlikte yutkundu kadın. Kahırlı bir pişmanlıkla çocuğu seçti gözleri yeniden. “Seni görüyorum,” dedi fısıltıyla, “seni duyuyorum. Nergis kokusu geliyor senden bana, hanımeli kokusu geliyor biliyor musun? Bana hiç benzemiyorsun. Bu benzemezlikten korkuyorum. Senin yanında çok kalın, çok kaba kalıyorum. Anneler de korkar biliyor musun? Masumiyetin sarsıyor beni. Bir gün sana yetişebilir miyim, ne diyorsun?”

Sustuk. Konuşmuyorduk artık. Ama kesilmiyordu ses. Bu ses... Kimin sesiydi bu, konuşan kimdi, nereden geliyordu bu çığlıkları haykırış, kime, neyi anlatıyordu bu uğultulu mırıltı?

TÜRKİSTAN'IN PİRİ

Hoca Ahmet Yesevî

■ Dr. Lamia LEVENT ABUL

Orta Asya'nın uçsuz bucaksız bozkırlarında İslam'ın çağrısı yankılanmaya başladığında bu avaza bigâne kalmayan Türkistan diyarı, İslam'ın hayat veren hakikatlerine büyük bir iştiaqla kulak verdi ve İslam'ı zorlanmadan kabul etti. Daha hicretin ikinci asrında İslam'a ram olmuş zahit sufiler, İslam'ın Orta Asya'nın dört bir yanına yayılması için faaliyetlere başladılar. Abdullah b. Mübarek, Ebu Turab Nahşebî, Hakim Tirmizî, Kelabazî, Yusuf Hemedanî ve daha nice meşhur sufiler, tekkeler ve ribatlar açarak din-i mübin-i İslam'ı halka anlattılar. Merv, Buhara, Semerkant, Tirmiz ve Horasan İslam'ın ilim ve kültür merkezleri olduğu kadar tasavvufi ekollerin tohumlarının atıldığı yerler olarak da öne çıktı. İşte bu sufilerden biri de Pîr-i Türkistan olarak nam salan Hoca Ahmet Yesevî'dir. O, İslam'ın aşk ve irfan kıvılcımını gönüllere yerleştirdi ve yetiştirdiği aksiyoner alperenleri Asya'nın bir ucundan Avrupa içlerine kadar göndererek İslam'ı insanlara yaydı. Hoca Ahmet Yesevî, İslam'ın ışığını Anadolu'ya, Rumeli'ye ve Balkanlar'a kadar ulaştırdı. Yesevî dervişlerin öncülüğünde Yesevîlik düşüncesi Balkanlarda Gül Baba, Sarı Saltuk ile Anadolu'da Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi abide şahsiyetlerle neşvünema buldu (Necdet Tosun, Kemal Eraslan, *Hoca Ahmet Yesevî Külliyyatı*, Ankara 2019, s.4).

Bismillah deyip beyan ederek hikmet söyleyip

Talep edenlere inci, cevher saçtım ben işte

Riyazet sıkı çekip, kanlar yutup "ikinci defteri" n sözlerini açtım ben işte

Türkistan'ın gönül eri, hikmetle eyledi, hikmetle söyledi; "Rabb'in yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et..." (Nahl, 16/125) emrini kendine düstur belleyip hikmet incileri saçtı taliplere. Hikmet ki sözün ve amelin birbirine mutabık olmasıdır. "Bildikleriyle amel edene bilmediklerinin bilgisi de verilir." sözüyle kast edilen mana lütfu ilahiyle verilen vehbî bilgidir. O, dilediğine hikmeti verir ve kime hikmet verilirse o kimse birçok hayra nail olmuş demektir... (Bakara, 2/269) Bu ilahi lütfu nail olmak da her babayığidin kârı değildir. Hikmet ancak ilimde ve irfanda kemal derecesine ulaşmış Allah âşıklarının, dostlarının erişebileceği irfani bilgidir. Âşıkların kalbine dolan ilahi tecelliler inci mercan misali hakikatler, hikmetler olarak dillerden dökülür:

Aşkın bağına gezmeden âşık olunmaz

Horlanma, ağılama olmadıkça nefsin ölmez

Bir damlaya razı olmadan o inci olmaz

Razı olup has cevherinden aldım ben işte

Hak yolundaki âşıklar, Hak Teâlâ'ya duydukları aşkı tıpkı Hazret-i Pir gibi her biri bir mücevher kıymetinde olan hikmetlerle terennüm ederler. Ahmet Yesevî Hazretleri de gönlünden taşan

hikmet incilerini durmadan etrafındakilere saçtı. Onun aynı zamanda irşat için söylediği bu manzum hikmetler, "*Divan-ı Hikmet*" adlı eserde bir araya getirildi. Onu Pîr-i Türkistan yapan hususiyetlerden biri de hikmetlerini arı duru bir Türkçe ile söylemesidir. Zira dönemin ilim ve kültür dili Arapça ve Farsçadır. O, bu dilleri bilmiş olmasına rağmen anadili Türkçeyi kullanmış ve Türkçenin bir ilim, irfan ve aşk dili olmasına öncülük etmiştir. Hoca Ahmet Yesevî bir hikmetinde bu hususu şöyle dile getirir:

Mürşittir Hoca Ahmed, verir kalplere safa

Sözler gerçeğe açar gönüller ülkesini

Ey Miskin Hoca Ahmed! Yedi ceddine rahmet!

Fars dilini bilir de güzel söyler Türkçeyi

Ahmet Yesevî, sadece şiir söyleyen bir sufi değildir. Aksine asırlardır geniş bir coğrafyada yaşayanların gönüllerinde yer etmiş, sevgi ve hürmetle yâd edilen bir mutasavvıftır.

Türkler, hem İslamiyeti hem de tasavvufi terbiyenin inceliklerini bu hikmetlerden öğrenmişlerdir. Sonraki asırlarda Yunus Emre de onun izlerini takip ederek aynı tat ve neşvede şiirler söylemiştir. Onun “Bana seni gerek seni” nakaratlı şiiri, Yesevî'nin “Menge sen ok gerek sen” (Bana sırf sen gereksin) şiirinin mana ve şekil yönünden tekrarı gibidir. Bu hikmetler asırlardır Kazak bozkırlarında, Özbek köylerinde, Kırgız çadırlarında söylenegelmiştir. Özbek çayhanelerde Yesevî hikmetlerini okuyan Yesevîhanlar vardır. Bugün Kazakistan'ın Türkistan şehrinde düğün yapan gelin ve damatların Ahmed Yesevî türbesine gelip dua etmeleri bu büyük gönül erinin asırları aşan tesirinin göstergesidir (Tosun, Eraslan, *a.g.e.*, s. 29).

O, Türkçeyi kullanarak kitleleri etkileyen ilk Türk mutasavvıftır. Bugün geniş bir coğrafyada konuşulup yazılan edebî bir Türkçeden söz ediliyorsa banisi Ahmed Yesevî'dir (Tosun, Eraslan, *a.g.e.*, s. 4). Fuat Köprülü, *Divan-ı Hikmet*'in Türk edebiyatının, *Kutadgu Bilig*'den sonraki en eski ve en önemli örneğini teşkil ettiğini ifade eder. Ona göre Hoca Ahmet Yesevî, sahip olduğu ilmi çevresindeki halka ve göçebe köylülere anlayabilecekleri sade bir üslupla aktarmıştır. Bir mürşit olarak onlara şeriat hükümlerinin yanı sıra tasavvuf esaslarını ve tarikat adab ve erkânını öğreterek İslamiyeti Türklere sevdirmiş ve ehl-i sünnet akidesini yaymıştır. İslam şeriatına ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) sünnetine

sıkı sıkıya bağlı olan Ahmed Yesevî'nin şeriat ile tarikatı kolayca telif etmesi, Yesevîliğin Sünni Türkler arasında süratle yayılıp yerleşmesinin ve daha sonra ortaya çıkan birçok tarikata tesir etmesinin başlıca sebebi olmuştur (Kemal Eraslan, “Ahmed Yesevî”, *DİA*, c. II, s. 161).

Yesi'den Buhara'ya

Yedi yaşta Arslan Baba'ya verdim selam

“Hak Mustafa emanetin eyleyin armağan”

İşte o anda binbir zikrini eyledim tamam

Nefsim ölüp lamekâna yükseldim ben işte

Tarihler 11. yüzyılın ikinci yarısını gösterdiğinde Türkistan'ın Sayram kasabasında sufi bir ailenin evladı olarak dünyaya gelir Hoca Ahmed Yesevî. İlk eğitimini Hz. Ali'nin (r.a.) soyundan gelen ve Sayram'ın meşhur şeyhlerinden olan babası Şeyh İbrahim'den alır. Ancak daha yedi yaşında iken babasının vefatı ile hem yetim hem öksüz kalır. Ablası Gevher Şehnaz ile eğitimine devam etmek üzere Yesi şehrine gelirler (Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, DİB Yayınları, Ankara: 1976, s.61). İlk mürşidinin Aslan Baba olduğu nakledilir. Ahmed Yesevî, Arslan Baba ile Yesi'de karşılaşır ve ona intisap eder. Arslan Baba onun manevi terbiyesini üstlenir. Arslan Baba'nın terbiye ve irşadı ile Ahmed Yesevî kısa zamanda mertebeler aşar, şöhreti etrafa yayılmaya başlar. Fakat Arslan Baba ertesi yıl vefat eder. Ahmed Yesevî, onun vefatından

bir müddet sonra zamanın önemli İslam merkezlerinden biri olan Buhara'ya gider. Bu şehirde devrin önde gelen âlim ve mutasavvıflarından Şeyh Yusuf el-Hemedânî'ye intisap ederek onun irşat ve terbiyesi altına girer (Eraslan, *a.g.m.*, s. 160). Nakşibendiyye tarikatının manevi piri olan Şeyh Hemedânî'nin yanında tasavvufi eğitimine devam eder. Burada Hemedânî'nin halifesi olarak irşat makamına oturur. Bir süre Maverâünnehr'deki sufileri yetiştirdikten sonra memleketi Yesi'ye döner (Hayati Bice, *Divan-ı Hikmetten Seçmeler*, s. 14).

Hoca Ahmet Yesevî, Buhara'da manevi olarak seçkin bir makamda iken Yesi'ye gelerek halkın irşadı ile meşgul

Hoca Ahmet Yesevî, İslam'ın aşk ve irfan kıvılcımını gönüllere yerleştirdi ve yetiştirdiği aksiyoner alperenleri Asya'nın bir ucundan Avrupa içlerine kadar göndererek İslam'ı insanlara yaydı. Hoca Ahmet Yesevî, İslam'ın ışığını Anadolu'ya, Rumeli'ye ve Balkanlar'a kadar ulaştırdı.

olmaya başladı. Etrafına toplanan müritlerin sayısı her gün çoğalıyor, şöhreti genişleyerek bütün Türkistan ve Maverâünnehr'i, Horasan'ı, Harizm'i içine alıyordu. Zahir ve bâtin ilimlerini kendisinde toplayan Türkistan'ın Pîr'i bir taraftan müritlerinin manevi eğitimiyle ilgilenirken diğer yandan ibadet ve taatte kalan vakitlerinde maişetini sağlamak üzere kaşık kepçe yontuyordu. Bu yonttuğu kaşıkları satarak geçimini sağlayan büyük sufi, tekkesine bağışlanan nihayetsiz hediyelerden ve bağışlardan ise bir lokma dahi almıyordu. Pek çok kerameti halk arasında ağızdan ağıza yayılıyordu. Bu rivayetlerden birinde anlatıldığına göre Hoca Ahmet Yesevî'nin bir öküzü vardı. Yonttuğu kaşıkları ve kepçeleri öküzün üstündeki heybeye koyar, öküzüyle şehrin çarşısına doğru yol alıp çarşısında dolanırdı. İnsanlar heybeden ihtiyaçlarını alır, parasını heybeye bırakırlardı. Eğer bir kimse kaşıkların parasını heybeye koymaz ise öküz bütün gün onun peşinde dolaşır, ta ki heybeye parası konuluncaya kadar. Öküz, akşam olunca da Pîr'in yanına döner, o da eliyle konulan paraları alırdı (Köprülü, a.g.e., s. 32).

Peygamber Efendimize (s.a.s.) Olan Sevgisi

Sünnetlerin sıkı tutup, ben Resul'e ümmet oldum

Yer altına yalnız girip, içim dışım, nurla doldum

Hak âşıkları yanında ehil oldum, mahrem oldum

Bâtin mızrağı ile kör nefsimi yendim ben

Hazreti Pîr, Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) olan sevgisini ve sünnetine olan bağlılığını hikmetlerinde pek çok kere zikreder. O, çocukluğundan itibaren sünnetleri yerine getirmeye gayret ederdi. Hayatını İslamiyeti sevdirmeye ve ehl-i sünnet akidesini yaymaya adanmış bir veli idi. Efendimiz'e olan muhabbetinin remzi olarak altmış üç yaşına gelince gelmez yerin altında inzivaya çekilmek istedi. Tekkesinin bir tarafını kazdırıp yer altında küçük bir çilehane yaptırdı. Ömrünün kalan kısmını orada ibadet ve tefekkürle geçirdi. Vefatından sonra lahdi andıran bu hücrenin biraz ilerisine defnedilip üzerine küçük bir türbe yapıldı.

Bugün Orta Asya'nın en önemli ziyaret mekânları arasında yer alan türbesinin yapılışının da dikkat çekici bir hikâyesi vardır. Rivayetlere göre bölgeyi ele geçiren Emir Timur, Türkistan'da şöhreti ve nüfuzu iyice yayılmış olan Ahmet Yesevî'nin kabrini ziyaret etmek için Yesi'ye gelir. Emir Timur, bu ziyareti esnasında rüyasında Ahmet Yesevî'yi görür ve rüyada kendisine zafer müjdeleyen Yesevî'ye bir şükran nişanesi olarak o küçük türbenin yerine büyük bir külliye yapılmasını emreder. Türkistan bölgesinin en meşhur mimarı Hoca Hüseyin Şirazi görevlendirilir. Birkaç yıl içinde türbe, cami, kütüphane, aşevi ve dergâhıyla birlikte bir külliye inşa edilir. Külliyenin cephelerinin büyük kısmı çinilerle kaplıdır ve çini tuğlalar üzerinde büyük boy küfi harflerle yazılmış hatlar

yer alır. Külliyenin üst kısmını Bakara suresinin elli sekizinci ayeti çevreler. Ahşap kapılar ve altın yaldızlı tunç tokmaklar da nadir güzelliktedir. Türk veliler silsilesinin serhalkası olarak kabul edilen Ahmet Yesevî'nin türbesi kısa zamanda Müslümanlar için bir ziyaret mekânı hâline gelmiştir.

Orta Asya'dan Balkanlara kadar büyük bir bölgeyi etkileyen Ahmet Yesevî, şiirleri, fikirleri ve eserleri ile İslamiyetin, ahlak ve maneviyatın yayılmasına önemli katkıları olmuş bir Allah dostudur. O, sadece şiir söyleyen bir sufi değildir. Aksine asırlardır geniş bir coğrafyada yaşayanların gönüllerinde yer etmiş, sevgi ve hürmetle yâd edilen bir mutasavvıftır. Çünkü o, tüm bu hikmetleri, münacatları, menakıpları halkı hak yoluna sevk etme gibi yüksek bir gaye ile dile getirmiştir. "Erenlerin sözünü dinlemek, Kur'an ve Hadis hükümlerine uymak, şeriat ile tarikati mezcelemek, boş dünyayı bırakmak, riyazet ve mücadele yoluna girmek" onun en çok tavsiye ettiği şeylerdir. O da sair mutasavvıflar gibi, bu dünya hâlinde şikâyetçi olduğu hususları da zikreder: Asıl erenlerin sözlerine bakılmadığını, insanların nefs-i emmâreye esir olduğunu çok samimi bir iç yanmasıyla anlatır (Köprülü, a.g.e., s. 150). Hem hayatı hem de geride bıraktığı eserler ile derin izler bırakan Pîr-i Türkistan, saçtığı bu hikmet incileriyle Hak âşıklarını geçmişte olduğu gibi bugün dahi mirasıyla irşada devam ediyor.

TEKNOLOJİNİN İLGİNÇ DENEMELERİ

■ Meryem KILIÇ

Her yıl, akıllı ve yenilikçi etiketleriyle neredeyse sayısız teknolojik ürünle karşılaşırız. Ancak bu ürünlerin ne kadar gerçekten bir ihtiyaca karşılık geliyor veya ne kadar gerçekten akıllı ve yenilikçi? İyi bir ürün, yeni olduğu için değil gerçek bir sorunu çözdüğü ya da gündelik hayatı anlamlı biçimde

iyileştirdiği için değerlidir. Aksi hâlde teknoloji, hayatı kolaylaştıran bir araç olmaktan çıkarak karmaşıklık üreten bir sürece dönüşür. Teknoloji tarihine bakıldığında pratik uygulamada karşılık bulamayan ya da yalnızca yapılabildiği için üretilmiş pek çok ilginç ürün olduğu görülmektedir. Ayrıca bugün vazgeçilmez kabul

edilen birçok teknolojik ürünün arkasında deneme yanılma süreçleri ve beklenen etkiyi oluşturamayan, kısa ömürlü girişimler yer almaktadır. Bu tür denemeler çoğu zaman başarısızlık olarak görülse de teknoloji ekosisteminin nasıl hareket ettiğini ve dönüştüğünü anlamak açısından önemli ipuçları sunar. Bu açıdan bazı ilginç teknolojik denemeler, kalıcı olmasalar ya da bugün gereksiz, ihtiyaç dışı olarak görülseler bile teknolojiyle gündelik hayat arasındaki ilişkiyi anlamak açısından önemlidir. Çünkü bu ürünler bize sadece neyin işe yaradığını göstermez aynı zamanda teknolojiye hangi beklentilerle yaklaştığımızı da gösterir.

Bu ilginç denemelere, gündelik yaşama ait giyilebilir teknoloji fikrinin en eski örneklerinden biri olan radyolu şapkeyi

eklemek mümkündür. 1949 yılında şapka şeklinde tasarlanıp tanıtılan bu ürün, içine yerleştirilmiş küçük bir radyo ve anten sayesinde kullanan kişinin yayınları doğrudan başının üzerinde taşımasını sağlıyordu. Dönemi için oldukça yenilikçi sayılabilecek bu tasarım, piyasaya çıktığında yoğun bir reklam kampanyasıyla tanıtıldı ve ilgi gördü. Ancak taşınabilir radyo teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler ve özellikle transistörlü cep radyolarının ortaya çıkmasıyla birlikte, bu ürün kısa sürede kaba ve gereksiz bir icat olarak görülmeye başlandı. Kalıcı olamamış olsa da teknolojinin geleceğe dair hayal gücünden beslendiğini gösteren bir örnek olarak radyolu şapka, bugün kulaklıklar, giyilebilir teknolojiler gibi doğal kabul ettiğimiz pek çok ürünün erken bir habercisi olarak değerlendirilebilir.

Teknoloji tarihinde dikkat çeken bir başka örnek ise bugün neredeyse vazgeçilmez hâle gelen navigasyon teknolojilerinin oldukça erken bir atasıdır. Bugün arabaya bindiğimizde ekrandaki haritaya bakmak, yönlendirme sesini dinlemek ya da telefondaki uygulamaya güvenmek son derece sıradan bir durumdur. Oysa otomobil içinde otomatik yön bulma fikri uydu teknolojilerinden çok daha öncesine dayanmaktadır. Henüz GPS'in ve uyduların gündelik hayata girmediği bir dönemde, 1930'lu yıllarda geliştirilen Iter-Auto, ilk navigasyon teknolojilerinden biridir. Bu cihaz, sürücülere yolculuk sırasında rehberlik

etmek amacıyla tasarlanmıştı. Dijital ekran yerine uzun kâğıt rulolar üzerine basılmış rotalar kullanılıyordu. Yolculuğun başında sürücü, gideceği güzergâha ait olan harita rulosunu seçip aracın ön paneline monte edilen cihaza yerleştiriyordu. Böylece araç ilerledikçe hız göstergesindeki mekanizmaya bağlı harita da ilerliyor, sürücü, bulunduğu noktayı yaklaşık olarak takip edebiliyordu. Bu kâğıt rulo haritalar yön bilgisi dışında özellikle benzin istasyonları, demiryolu geçitleri, köprüler ve yol üzerindeki diğer önemli noktaları da gösteriyordu. Ancak bu sistemin günümüz teknolojisiyle karşılaştırıldığında önemli bir sınırlaması bulunuyordu. Rota dışına çıkmadığında ya da yanlış bir yola sapıldığında cihaz herhangi bir uyarılama yapamıyor ve sürücüyü tamamen kendi başına bırakıyordu. Iter Auto'nun sunduğu hizmet, temel hatlarıyla bugünkü navigasyon cihazlarından çok farklı olmasa da daha esnek çalışabilmesi için sonraki altmış yıl boyunca geliştirilecek bambaşka teknolojilere ihtiyacı vardı.

Iter Auto'nun ardından, benzer biçimde dönemi içinde yenilikçi olan başka bir deneme de picturephone olarak bilinen görüntülü telefon fikridir. Bugün görüntülü konuşmalar hayatımızın doğal bir parçası olsa da bu fikir ilk kez ortaya atıldığında hem teknolojik altyapı hem de toplumsal alışkanlıklar sebebiyle beklenen karşılığı bulamamıştı. 1960'lı yıllarda tanıtılan Picturephone, sese görüntüyü ekleyerek

iletişimi daha iyi hâle getirmeyi amaçlıyordu. Bu cihaz, sesle birlikte görüntü iletimini mümkün kılıyordu. Ancak teknik olarak çalışan bu cihaz pahalıydı ve o dönemde altyapı yetersizdi. Bunun da ötesinde, görüntülü olması bazı kullanıcılar için iletişimi zenginleştirmekten çok telefonun sunduğu mahremiyet duygusunu zedeleyen ve müdahaleci bir deneyim olarak algılanmıştı. Görüntülü iletişim, insanların günlük iletişim alışkanlıklarına uymuyordu ve pek çok kişi henüz telefonda görünmeye hazır değildi. Bu nedenle görüntülü telefon denemeleri o dönemde kısa süreli ilgi görmelerine rağmen yaygınlaşamadı. Oysa yıllar sonra internet altyapısının gelişmesi, maliyetlerin düşmesi ve kullanıcı alışkanlıklarının değişmesiyle birlikte aynı fikir hayatımıza tekrar girdi. Bu tür erken girişimler ve denemeler kalıcı olamasalar da bugün sıradan kabul ettiğimiz teknolojilerin zeminini hazırlayan önemli adımlar olarak teknoloji tarihinde yerlerini aldılar. Tüm bu örnekler, teknolojinin toplumda karşılık bulmasının ve gündelik hayata yerleşmesinin yalnızca teknik gelişmişlikle açıklanamayacağını da açıkça gösterir. Mahremiyet algısı, toplumsal ve ahlaki normlar da teknolojinin nasıl benimsendiğini ve şekillendiğini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle teknoloji tarihindeki ilerlemeleri anlamak için çoğu zaman makinelerin kendisinden çok onları kullanan insanların beklentilerine, alışkanlıklarına ve değişime verdikleri tepkilere bakmak gerekir.

erken mi yorulduk gençler?

■ Doç. Dr. Hızır HACIKELEŞOĞLU
Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son zamanlarda yorulduğumuzu daha fazla hisseder hâle geldik sanki. Tam olarak neden yorulduğumuzun farkında mıyız? Daha şimdiden yaşlandık mı yoksa? Geleceğimizi şekillendirecek olan sınavlar, kurslar, ailemizin yüklediği sorumluluklar bizi böylesine yorgun hissettirecek yoğunlukta olabilir mi gerçekten? Oysa günlük hayatta bizi fiziksel olarak yoracak bir sürü işi artık teknolojiye havale etmiş durumdayız. Eskiden bir günün yarısını alan işler şimdi birkaç dokunuşla bitiyor: Faturalar uygulamadan ödeniyor, alışveriş kapıya geliyor, yol tarifi cebimizde,

hatta bazen “Ne yiyeceğim?” sorusuna bile algoritma karar veriyor. Yani bedenimiz eskisi kadar yorulmuyor; koşturmaca azaldı, işler pratikleşti, zaman sanki biraz daha bize kaldı gibi görünüyor: En azından kâğıt üzerinde. Bu noktada kritik soru kapımızı çalıyor: Günlük yaşam içerisinde özellikle fiziksel açıdan yorulmadığımız hâlde niye hâlâ kendimizi bu kadar yorgun, bitkin hatta bazen umutsuz ve tükenmiş hissediyoruz? Gelin bu sorunun peşine düşelim.

Her ne kadar çalışmakla ilişkilendirsek de adını tam koyamadığımız, içten içe kemiren bir yorgunluk çağındayız. Sosyal medya,

reklamlar ve arkadaş gruplarımızın yadsınamaz etkisiyle bir şeylere yetişmeye çalıştığımız günler yaşıyoruz. Başarıya, sosyal hayata, beden hedeflerine, aile beklentilerine, kariyer planlarına, “cool” ve sağlıklı görünmeye; yani mutluluğa yetişmeye çalışıyoruz. Kendimizi toplum içerisinde farklı kılacak nitelikleri sağlamak için “performans” sergilemeye mecbur hissediyoruz. Bu performans kanıtlarını çeşitli filtrelerle gerçeklik üstü bir çerçevede başka insanlara sunma derdindeyiz sürekli.

Teknoloji bize zaman kazandırsa da bedenimizi görünüşte yormasa da aynı

zamanda zihnimize bambaşka bir tempo yükleyerek bizi psikososyal açıdan yorgun düşürebiliyor. Nitekim gün içinde bir sürü küçük uyarana maruz kalıyoruz: bildirimler, mesajlar, kısa videolar, sürekli akan içerikler, kıyaslar, gündemler... Sürekli elimiz telefona gidip geliyor; zihnimiz hiç "kapanma" fırsatı bulamıyor. Dolayısıyla oturuyor ya da dinleniyor gibi gözükssek de iç dünyamızda koşmaya devam ediyoruz. Günün sonunda ise şu cümleyi kuruyoruz: "Neden bu kadar yorgun ve tükenmiş hissediyorum?"

Burada sürekli bir şeylere yetişmeye çalışma hâli gizli ve sinsî bir yük olarak karşımıza

çıkıyor. Dışarıdan bakınca aktif, üretken, hareketli ya da tam tersi bir şekilde hiçbir şey yapmayan bir profil olarak gözükssek de aslında "hiçbir şeye tam olarak yetişememe hissi"ne bağlı olarak ortaya çıkan ortak bir duygu alanına sahibiz: mutsuzluk ve yorgunluk. Üstelik sosyal medyada görünen mutlu ve başarılı kimliklerimizin aksine gerçekte hissettiğimiz mutsuz ve yorgun hâlimiz iç dünyamızda çelişik duygular meydana getirebiliyor.

Sürekli kendimizin en iyi versiyonu olmaya çalışmak bir süre sonra paradoksal bir zihin hâline dönüşebiliyor. Çünkü yukarıda saydığımız hedefleri 12'den vurma gayretimiz

kaçınılmaz olarak bir noktada ulaşılamaz görünmeye başlıyor. O zaman da zihnimizde şöyle bir kırılma meydana geliyor: "Madem mükemmel olamıyorum, o zaman hiç olmayayım!" ya da "Hayatı zaten kaçırdım, o zaman kendi iç dünyamda zaman geçirmenin yolunu bulayım." İşte paradoks tam da burada: Daha iyi olmak için çıktığımız yolda, tam tersi yönde, gerçeklikten uzaklaşıp kendi kabuğumuza çekilebiliyoruz. İçinde yaşadığımız toplumun en iyi ihtimalle seyircisi oluyoruz. Aile ve çevre ile bağlarımızı gevşetiyor, yavaş yavaş kendimizi tecrit etmeye başlıyoruz. Arkadaşlarımızla

buluşmak bir yüke dönüşüyor. Okulu erteleme, başvuruları sürekli “Sonra yaparım.” diye öteleme davranışları rutine dönüşürken dışarıdaki hayat, eve yabancı bir misafir geldiğinde kendimizi odamıza kapatıp atmosferine dâhil olamadığımız bir kâbusa dönüşüyor.

Başkaları tarafından belirlenen çoğu gereksiz popüler hedeflere ulaşmanın imkânsızlığı, elbette bizi gereğinden fazla yoruyor ve umutsuzluk/tükenmişlik girdabına doğru sürüklüyor. Bazen “Neden uğraşıyorum ki?”, “Ne yaparsam yapayım yetmeyecek!” gibi sorulara aranan nafil cevaplarla vücudumuzu saran derin bir boşluk hissi, umutsuzluk ve tükenmişlik girdabını daha da derinleştirebiliyor. Biriktikçe büyüyen, sebebi belirsiz bir cinayete benzeyen yapıyla bu sessiz hisler bizi yaşama tutunmaktan alıkoyabiliyor.

Dürüst olmak gerekirse içimizde hissettiğimiz bu sessiz çığılığı haklı çıkaracak gerekçelerimiz çok fazla:

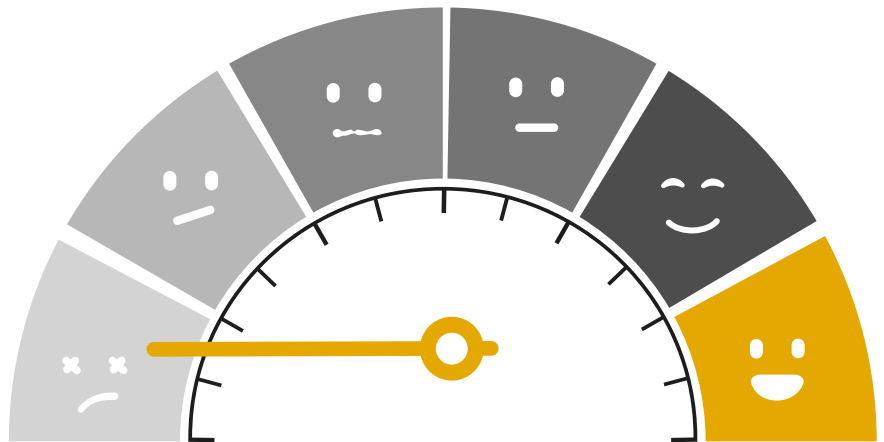
- “Yapmamız gerekenler listesi” hiç bitmiyor ve nereden başlayacağımız konusunda kararsızız.
- Gelecek çok belirsiz, seçenekler karmaşık ve risk çok fazla.
- Herkes bir şeyleri fazlasıyla başarmış görünüyor; bizse tam anlamıyla bir “hiç”iz.
- Başarısız olmaktansa bir köşede pismak çok daha mantıklı gibi geliyor.

Bu ve buna benzer cümlelerin her gün önümüzü kestiği bir dünyada kendimizi dinamik hissetmemiz elbette mümkün değil. İnsan kendisini dinlemeden sadece dışarıdan gelen seslere kulak kesilince içerideki sesi kısıyor maalesef. Sonra da önemli olan tek şey dışarıdan gelen seslerle mücadele etmek oluyor. Hâlbuki insanın değerleriyle ördüğü o biricik iç sesi, kendisine doğruyu gösterecek en isabetli pusuladır çoğu zaman. Zaten umutsuzluk ve tükenmişliğe sürükleyen nedenler de burada önemli hâle gelmekte. Çünkü bireyin kendi iç sesine kulak tıkaması, iş yüküne bağlı fiziksel bir yorgunluktan ziyade tüm vücudunu saran bir “benlik yükü”ne dönüşüyor.

“Ama yine de iyi ilerliyoruz gençler!” Karamsar bir atmosferin tam ortasında; bu kadar olumsuz faktöre maruz kalmamıza rağmen yaşama tutunmayı bir ödev gibi görmemiz, zor da olsa ilerlemeye çalışma gayretimiz, çıkış yolu arayışımız ve en önemlisi de “iyi insan” olmaya

programlı oluşumuz gerçekten kendimizi takdir etmemiz gereken nedenler olarak sayılabilir. Fakat tam da burada bir tehlike alanı beliriyor: “Yeni nesil nedenlere takılıp kalmak.” Bizi umutsuzluk ve tükenmişliğe sürükleyen söz konusu bu durum çoğu zaman kötü etiketli olsa da konfor alanı gibi gözükebilir. Yeni dünya düzeni, sosyal medya, akademik problemler, eğitim sistemi vb. dış faktörleri öne çıkararak içinde bulunduğumuz psikolojik sorunları dile getirmek maalesef bizi sağlıklı bir yere taşıyor. Peki ne yapmamız gerekiyor? Gelin her gün yaptığımız gibi bir navigasyon uygulaması açıp bu kez dış dünyadaki bir mekâna değil de iç dünyamızda bulmaya zorlandığımız bir adrese doğru yol alalım...

Akışkan yaşam içerisinde iki yol haritası üzerinden varlığımızı sürdürebiliriz. Birincisi, rüzgâr nereye eserse oraya savrulan kuru bir yaprak gibi yaşamayı vadeden, kısa ve konforlu gibi görünen fakat sürücüyü yoracak zahmetli bir serüven sunuyor. Bu yaşam biçiminde,

her yeni günde ne yapacağını rüzgârın takdirine bırakmış bir insan modeli karşımıza çıkıyor. Diğer yol tercihinde ise insanın ahlaki bir özne olarak yani tutum ve davranışlarından sorumlu bir “ben” olarak hayatın içerisinde yer aldığı bir rota söz konusu. Bu tercihlerin her biri kendine has avantajlara ve dezavantajlara sahip. Fakat yaşamın uzun bir maraton olduğu düşünüldüğünde ikinci yolun daha işlevsel olduğu iddia edilebilir.

Rüzgârda sürüklenen bir yaprak gibi hisseden ve yaşayan bir insan olmaktan çıkıp ahlaki bir özne olarak yaşam içerisinde rol almanın ilk adımı, insanın kendisini tanımasından geçiyor. “Ben kimim?” sorusunu kendisine sormadan son nefesini veren o kadar insan var ki. Bu soruyu cevaplayanların hepsi tabii ki mutlu ve başarılı değil; hayatları yine zor ve iniş-çıkışlı. Fakat akıntıda sürüklenen bir insandan ziyade karşımızda hayatına anlam merkezli bakan bir insan var artık. Ne yaptığını, neyi niçin seçtiğini, nelerin kendisini tükettiğini ya da tam tersine beslediğini daha net görebilen “eşref-i mahlukat” olmanın sorumluluğunun farkında bir özne var karşımızda.

Benliğine dair iyi ve iyileştirilebilir noktaları bilen insanları akıntıda sürüklemek kolay değildir. Çünkü o, kendisiyle ilgili şu temel prensibi kavramıştır: “Ben olaylara sadece belirli tepki veren bir varlıktan ibaret değilim; seçen, yön veren, değiştirme kabiliyeti olan,

Umutsuzluğun ve tükenmişliğin en etkili panzehiri hayata bakmakta değil hayata akmak ve onu anlamlı kılmakta gizlidir. Üstelik elimizde hayatı anlamlı kılma yolunda etkili bir güç olarak İslam gibi bir pusulamız varken...

sorumluluk sahibi biriyim.” Böyle kimseler, ömürlük idealleri peşinde ağır ama emin adımlarla yürüyen kahramanlardır. Hedefleri vardır, değerleri vardır, “Asla vazgeçmem.” dediği iç ilkeleri yanında hayata esnek bakabilme kabiliyetine sahip dinamik bir iç dünyası vardır. Övgüler ve yergiler, onlar için hayatlarını gereksiz yücelten ya da altüst eden unsurlar değil sadece iç dünyalarında halletmeleri gereken soru işaretleridir. “Bu eleştiri beni geliştirebilir mi?”, “Bu iltifat beni şımartıp özümü gölgede bırakır mı?” sorularını sürekli kendisine sorarak geleceğini şekillendiren bu insanlar, içinde yaşadığı toplumla barışık bir şekilde kendi yolculuğunun yürüyen

kahramanları olarak karşımıza çıkarlar.

Tam da burada yazının nasihat rehberine dönüşmesini engellememiz gerekiyor sanırım. Hemen her gün duyduğumuz “Gençliğinizin kıymetini bilin.”, “Biz sizin yaşınızdayken...”, “Telefonu bırak biraz, kitap oku!” vb. cümleler çoktan anlamını kaybedip arka planda çalan gürtlülere dönüşmüş olabilir. Özellikle umutsuzluk ve tükenmişlik girdabındaki birine zaten yeterince yorgun hissederken “yapmalısın, etmelisin, bırakamazsın” gibi emir kipinde sunulan cümleler en son lazım olan şeyler olarak karşımıza çıkar...

Aslında bu yazı, bir nasihat el kitabı olmaktan ziyade hepimizin birlikte yorulduğu bir yaşam içerisinde yorgunluğumuzu ciddi bir şekilde masaya yatırdığımız bir mola yeri olarak tasarlandı. Çünkü bu sorun, her yaşta insanın muzdarip olduğu bir süreci ifade ediyor. Belki de en büyük ayrışma, bu kısır döngüyü fark edip gerekli minik adımları atma cesareti sergileyen insanlar ile bu döngü içerisinde hapsolmayı zehirli bir konfor alanı olarak tercih eden insanlar arasında olacak... Unutmamak gerekir ki umutsuzluğun ve tükenmişliğin en etkili panzehiri hayata bakmakta değil hayata akmak ve onu anlamlı kılmakta gizlidir. Üstelik elimizde hayatı anlamlı kılma yolunda etkili bir güç olarak İslam gibi bir pusulamız varken... Şimdi karar zamanı: Hayata (b)akacak mıyız?

DOÇ. DR. ZEYNEP KEVSER ŞEREFÖĞLU DANIŞ İLE SÖYLEŞİ

■ Söyleşi: Mahir KILINÇ

Bir yazar, yaşamı boyunca farklı dönemlerden geçer ve her dönemde farklı perspektifler geliştirebilir. Bu gerçeği göz ardı etmez ve metinle doğrudan ilişki kurabilirsek o metnin hem bugüne hem de yarına söyleyecek çok sözü olduğunu daha net görebiliriz.

Cinsiyet kimliği ve rolleri, toplumların âdeta kültürel hafızası olan edebî mahsullerinin yer aldığı edebiyata nasıl yansımıştır?

Biyolojik olarak kadın ve erkek oluşumuza dair toplumun bizden beklediği roller vardır. Sanat ve edebiyat dünyasında erkeklerin daha görünür olduğu, kadın imzalı edebî verimin ise son yıllarda arttığı bir sahne var gözümüzün önünde. Sanat özelinde üretmenin, imza atmanın, kadın ve erkeğin biyolojisi ile ilişkilendirildiği bir literatürden geliyoruz. Burada bazı sorunlar öne çıkıyor.

Kadının doğası gereği sanata yatkın olmadığı yönündeki düşünce, uzun yıllar boyunca kadınların bestelemekten çok icra etmeye, roman yazmaktansa okumaya daha yatkın olduğu iddiasıyla savunuldu. Doğurganlığın zihinsel üretimi dışladığına dair bu görüş, antik çağlardan itibaren neredeyse bilimsel bir gerçekmiş gibi aktarıldı ve tekrarlandı. Sanatın şekillendiği kamusal alan erkeklerin hâkimiyetinde gelişirken kadın çoğu zaman üretimi yalnızca çocuk doğurmakla sınırlı görülen bir figür olarak konumlandırıldı. Kamusal alandaki sanat üretiminin, özel alandaki emeğin sömürsüyle mümkün olduğu gerçeği ise büyük ölçüde göz ardı edildi. Annelik, insanlık tarihinin en kurucu en dönüştürücü tecrübelerinden biri olarak büyük bir değer taşıırken bu değer, zaman zaman kadının düşünsel ve sanatsal üretiminin

alternatifmiş gibi yorumlandı. Aile içinde üstlenilen annelik rolü ile kamusal alandaki üretimin birbirini dışlayan değil doğru imkân ve destekle birbirini besleyen alanlar olduğu; kadının, hem aile hayatında hem de kültürel ve sanatsal üretimde etkin biçimde var olabileceği göz ardı edildi.

Modern sosyal inşalar sorgulanmaya başlandıkça sanatsal üretimin biyolojiden çok içinde bulunulan ortamla ilgili olduğu daha net biçimde ortaya çıktı. “Büyük sanatçı” olarak anılan erkek sanatçıların aslında belirli bir kültürel ve entelektüel ortama doğdukları, bu ortamda desteklendikleri, metinleri ve üretimleri üzerine geri bildirim alarak yetiştikleri gerçeği konuşulmaya başlandı. Buna karşılık kadınların bu eğitim ikliminden ve sanatın kamusal alanından büyük ölçüde uzak yetiştirildiği dillendirildi. Örneğin, Fatma Aliye ismini bugün anmamızın sebeplerinden biri, abisine gelen hocaları kapı aralığından dinleyerek kendini yetiştirmesi ve babası Cevdet Paşa'nın bir süre sonra bu yetkinliğe kayıtsız kalamamasıdır. Oysa benzer imkânlarla hiç erişememiş, aynı potansiyeli taşıdığı hâlde uygun ortamı bulamadığı için adını bugün bilmediğimiz pek çok kadın da vardı. Ne zaman ki kadınlar bu ortamlara erişebildi, ne zaman ki bu imkânlardan faydalanabildi, o zaman sanatın cinsiyetle sınırlandırılmayacağı açık biçimde görüldü. İlham mekanizmasının kadınlar için de işlediği, sanatsal üretimin

onlar için de mümkün ve doğal olduğu deneyimle ortaya kondu.

Bir başka sorun da üretimlerin kayda geçirilme biçimiyle ilgili diyebiliriz. İlk edebî metinlerden bugüne baktığımızda, edebiyat tarihinin erkek sanatçıların verimleri üzerinden kesintisiz bir zincir gibi kurulduğunu görüyoruz. Buna karşılık, kadınların edebî eserlerinin birbiri üzerine eklenerek süreklilik arz eden bir gelenek oluşturduğunu söylemek oldukça güç.

Ne yazık ki edebiyat tarihi yazımı, erkek edebiyatçıların metinlerini sanat ve edebiyat kavramları çerçevesinde değerlendirirken; kadın edebiyatçılara geldiğinde psikolojiden ödünç alınmış, cinsiyetlerini öne çıkaran bir dil kullanma eğiliminde olabiliyor. Örneğin bir erkek yazarın metni “estetik bütünlüğü”, “üslup gücü” ya da “düşünsel derinliği” üzerinden ele alınırken bir kadın yazarın metni çoğu zaman “duygusal yoğunluğu”, “kadın hassasiyeti” ya da “özel hayatının izleri” üzerinden okunabiliyor. Böyle bir yaklaşım, edebiyat tarihinin hiyerarşik ve piramidal bir yapı içinde kurulmasına yol açıyor. Bu piramidal yapıda kadınların edebî üretimleri -bazı istisnalar dışında- çoğu zaman en alt basamağa itiliyor.

Sanat metinleri kendi özel ikliminde bir nevi toplumun, insanın ve hayatın nabzını tutmaktadır. Yazarlarını herhangi bir ayrıştırmaya tabi

tutmayan toplumlarda bu durumun kültür ve edebiyata etkileri nasıl olur?

Mekânların kendine özgü ontolojik özellikleri vardır. Şiir, felsefe, edebiyat ve sanat iklimleri de belirli kabulleri doğal olarak içinde taşır. Ancak bir metin eleştirisi, yazarın cinsiyetinden tamamen bağımsız yapılabilir mi? Bu gerçekten üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir soru. Metin eleştirisi çoğu zaman yazarı, belirli bir kanonun, ideolojinin ya da camianın içinden değerlendirir. Yazarın öz yaşam öyküsü, içinde bulunduğu çevre ve kabul gördüğü fikirler eleştirel bakışın temelini oluşturur. Bu nedenle tam anlamıyla ayrıştırmasız bir eleştiri ortamı ne yazık ki ütopya kalır. Yine de eleştiriyi metni merkeze alarak, her şeyi metnin kendi iç dinamikleri üzerinden değerlendirmeye çalışırsak belki daha ideal bir atmosfer oluşturmak mümkün olabilir.

Sanatçılardan söz ederken de benzer bir genellemeye düşüyoruz. Sanki hayatları boyunca tek bir düşünceye sahipmişler ve hep aynı bakış açısıyla üretim yapmışlar gibi yaklaşıyoruz. Oysa bir yazar, yaşamı boyunca farklı dönemlerden geçer ve her dönemde farklı perspektifler geliştirebilir. Bu gerçeği göz ardı etmez ve metinle doğrudan ilişki kurabilirsek o metnin hem bugüne hem de yarına söyleyecek çok sözü olduğunu daha net görebiliriz. Örneğin, Rasim Özdenören'in *Çok Sesli Bir Ölüm* adlı hikâyesi, Uluslararası Prag TV Filmleri Yarışması'nda

Jüri Özel Ödülü aldı. Merhum Özdenören, kendisiyle yaptığım bir röportajda, köydeki imkânsızlıklardan beslenen bu hikâyenin sosyalist ve toplumcu gerçekçi bir çerçevede senaryolaştırılıp Prag'da ödül alması hakkında şu sözleri söylemişti: "Ben buna hiçbir yorum yapamam. Hikâye benimdi ama ötesine karışmam. Hikâyem birine farklı bir bağlamda ilham olmuşsa bu onun kanatlanıp uçma yetisinin göstergesidir. Bundan övünç duyarım."

Kadınlığı, erkekliği ya da diğer kategorileri bir an için geri plana alıp yalnızca metinle ilişkilendiğimizde, metnin açtığı farklı pencereleri daha açık biçimde görebiliriz. Bir eserin farklı zamanlarda ve farklı mekânlarda yeni anlamlar üretebilme potansiyeli, edebiyatın en önemli mezzetlerinden biridir.

Yazarlığın tek bir cinse ait iktidar alanı olarak görülmesi ne kadar doğru? Kadın ya da erkek fark etmez, yazarların cinsiyet üzerinden sınıflandırmaya tabi tutulması ya da ötekileştirilmesi konusunda neler söylersiniz?

Edebiyat ve sanat alanında her türlü kategorileştirmenin problemli olduğunu vurgulamak istiyorum. İnançla kurulan ilişkinin, belirli sınır ve ölçüler içinde katı bir kategoriye indirgenmesi başlı başına bir sorunken, "kadın yazar" kategorisi ayrı bir problemken, "İslamcı kadın yazar" gibi alt kategoriler oluşturmak meseleyi daha da karmaşık

hâle getiriyor. Yazı, bilinç dışının ifşasıyla bağlantılı, zaman zaman nevroitik bir eylem olarak görülürken kadın olarak yazmanın sıkışıklığına bir de inanç temelli kategoriler eklemek, yazarın alanını daha da daraltmak demektir. Edebiyat alanında "girilemez noktalar" ve "konuşulamaz konular" oluşturmak, yazıya önceden belirlenmiş sınırlar koymak yaratıcı üretimi kısıtlıyor. Peki, bu koşullar altında gerçekten özgürce yazmak mümkün mü? Eğer mümkünse ortaya çıkan metin ne kadar sahici olabilir?

İnsan, hem duygu hem de söz dünyasına hitap eden edebiyatla ilk annesiyle yani kadınla tanışır. Kadının edebiyattaki varoluşunun önemine dair neler söylemek istersiniz?

Meseleye gerçekten çok güncel bir yerden bakmışsınız. Aslında burada, genel bir anlatıcı eliyle işleyen bir kültürlenme süreci var. Tam da bu noktada Julia Kristeva'nın dil edinimine dair teorisi önemli bir çerçeve sunuyor. Kristeva, dilin nasıl oluştuğunu psikanaliz ve göstergebilim üzerinden ele alıyor ve bu süreci iki temel aşamada açıklıyor.

Ona göre bebek, doğumdan itibaren annesiyle bütünleşmiş bir hâlde yaşıyor. Henüz kelimeler yok; ama sesler, jestler, ritimler, tonlamalar var. İçsel dürtüler ve duygular var. Bu dönemde bir iletişim söz konusu fakat tam anlamıyla bir dil yok. Kristeva, bu evreyi "semiyotik dönem" olarak

adlandırıyor. Daha sonra bebek, anlamlandırma sistemine giriyor; kelimeleri ve gramer yapılarını öğrenmeye başlıyor. Toplumsal ve kültürel kodlar devreye giriyor ve birey artık toplum içinde bir özne olarak konumlanıyor. Bu aşamaya da “sembolik dönem” diyor.

Kristeva'ya göre bebek, genellikle ilk altı aydan sonra Lacan'ın “babanın adı” kavramıyla ilişkilendirilen “babanın yasası” sürecine giriyor. Bu süreçte anneden ayrışıyor ve dilin kurallarını öğrenmeye başlıyor. Sembolik düzende anlamlar belirli kalıplar içinde sabitleniyor. Birey de bilinç dışı arzularını doğrudan değil dil aracılığıyla ve dolaylı biçimde ifade etmek durumunda kalıyor. Semiyotik ve sembolik boyutlar ise dilin içinde sürekli iç içe geçiyor ve anlam üretim sürecini birlikte şekillendiriyor. Bu açıdan bakınca bebeğin dil ile ilişkisi önce bedensel ve duygusal bir akış olarak başlıyor; zamanla toplumsal kuralların içine yerleşerek daha sistemli bir yapıya kavuşuyor. Kristeva'nın “dişil yazı” dediği şey de tam burada devreye giriyor. O, kadınların kurtuluş imkânını sembolik düzenin dışında ya da en azından sınırlarında konumlanan bir ifade biçiminde görüyor. Kadınlar, sembolik sistem içinde bir gedik açabildiklerinde, anneden gelen o semiyotik unsurlara yeniden temas edebildiklerinde, kuralları esnetip dilin katı mantığına karşı bir akışkanlık üretebildiklerinde yazınsal üretimde gerçekten kendileri

olarak var olma imkânı bulabilirler.

Kadınlar son yüzyılda sadece edebiyatta değil siyasetten medyaya, sanattan bilime pek çok alanda yaptığı başarılı çalışmalarla varlığını hissettirdi. Modern dönemde kadın, toplumsal dönüşümün neresinde duruyor?

Bence mesele tam ortada duruyor ama bir nesne olarak değil öznenin tam da kendisi olarak. Üstelik bu durum yalnızca kadınları ilgilendirmiyor. Erkekler de aynı etkilerle karşı karşıya, aynı habitatın içinde yaşıyorlar. Dolayısıyla aslında kadınlar ve erkekler olarak birlikte bir sınav veriyoruz.

Kadınların erkekle paydaş, işteş ve birlikte hayatı inşa eden bir özne konumuna geçmesi -ki bunun modernizm öncesinde ve geçmiş toplumlarda da pek çok örneğini görüyoruz- yalnızca kadınlar için değil erkekler için de özgürleştirici bir süreç. Çünkü bu paydaşlık iklimi, mevcut egemen ataerkil sistemin erkekler üzerindeki baskısını da hafifletiyor. Böyle bir düzende mesele üstünlük kurmak değil birlikte var olmak ve birlikte üretmek oluyor.

Tarihin yalnızca iktidar sahiplerinin bıraktığı izlerden ibaret olmadığını biliyoruz. Tarih, her bireyin katkısıyla oluşan kolektif bir hafızadır. Bu nedenle, hiçbir bireyin varoluşuna zarar gelmeden, herkesin kendi yerini bulabildiği ve toplumun bir parçası olarak söz üretebildiği bir düzlemde geriye kalan söz gerçekten kıymetlidir.

Öz Geçmiş

Doç. Dr. Zeynep Kevser Şerefoğlu Danış, 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 2006 yılında “Sosyal Kimlikleri Açısından Tanpınar’ın Roman Kahramanları” adlı tezi ile yüksek lisansını, 2012 yılında da “Son Dönem (1980-2000) Türk Kadın Hikâyecilerinde Kadın Kimliği” tezi ile de doktorasını tamamladı. 2003-2012 yılları arasında Kahramanmaraş’ta öğretmen olarak görev yaptı. 2012 yılından bugüne Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Modern edebiyat, edebiyat ve eleştiri, kadın hikâyeciler, çocuk edebiyatı, sosyal cinsiyet ve edebiyat ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir.

YÜREĞİ SOĞUYUNCA BAŞLAR İNSANIN KIŞI

■ Mehmet Akif UÇAR

Antalya Muratpaşa Aydınlik Cami İmam Hatibi

“Kış sevmem ben
Damı akan evler,
Ayakkabısı delik çocuklar,
Ocağı yanmayan analar,
Utanan babalar gelir aklıma
Sevmem ben kışı.”

Küçük bir kasabada geçti çocukluğum. Okula giderken ellerim ve ayaklarım çelik gibi donardı. Buz tutmuş yollarda kayıp düşmemek için korkak ve titrek adımlarla yavaş yavaş yürürdüm. Bodur saçlarıma ve sırtımdaki okul çantama lapa lapa karlar yağardı. Çünkü mevsim kıştı ve ben okula giden küçücük bir çocuktum.

Sınıfımızın ahşap penceresinden öğleye doğru güneşin yükseldiğini görür ve içten içe sevinirdim. Minik bir tebessüm ve gülümseme otururdu masum yüzüme. Çünkü teneffüslerde arkadaşlarla kar topu oynamanın çılgın ve tatlı sevinciyle dolup taşardı yüreğim. Kış mevsiminin en

güzel yanı bu olsa gerekti. Kardan adam yapmak, kızakla kaymak, kar topu oynamak...

Babam, kasabamızın aşağı mahallesindeki küçük bir camide imamlık yaptı. Annemin ifadesine göre evlilik hayatları boyunca bütün gecelerini teheccüde kalkarak geçirmiş bir adamdı babam. Nitelikli, mert ve aynı zamanda soğuk yüzlü bir adamdı. Belki bilirsiniz, eski babalar ve eski adamlar öyleydi.

Okuldan çıkış saatlerim ikinci ezanına yakın bir zamana denk gelirdi. Zil çalar çalmaz çantamı kaptığım gibi evin yolunu tutar sonra da abdestimi alıp doğruca camiye koşardım. Kar kış demeden bu böyleydi ve babama göre hep böyle olmalıydı. Hangi

vakit olursa olsun camiye gitmeliydim. Bunun önemini sonradan anladım. İyi ki de böyle bir terbiye vermiş. Babamdan aldığım bu miras ve bu terbiye ile şimdilerde ben de imamlık vazifesini ifa ediyorum. “Hiçbir baba evladına güzel ahlaktan daha iyi bir miras bırakamaz.” düsturu gereği babamdan geriye kalan en güzel servet işte buydu.

Orta yaşın üzerinde olan herkes bilir ki bizim zamanımızda kışlar çetin ve bereketli geçerdi. Lapa lapa yağın kar,

tüm yeryüzünü bembeyaz bir çarşaf gibi örterdi. Kâinat, gelinlik giymiş kız misali beyaza bürünürdü. Evlerimizin kuytu bir köşesinde usul usul yanan sobalar vardı. Üstünde portakal ve mandalina kabukları kızartırdık. Hanesine yani çekmece kısmına kestaneler doldurur ve çıt-pıt sesler eşliğinde kızarmasını beklerdik. Odamızı kaplayan turunc ve kestane kokularıyla sobamızın etrafında döner dururduk. Ne kadar şirin, masum ve bereketli bir dünyamız vardı. Doğalgaz,

kalorifer ve konforlu evlerle birlikte maziye gömülüp gitti o günler. Şimdilerde elimiz ayağımız üşümüyor belki ama yüreklerimiz üşüyor ve dünyamız yalnızlığın ve bereketsizliğin girdabında kaybolup gidiyor. Her geçen gün daha bir yalnızlaşıyor ve her geçen yıl daha fazla uzaklaşıyoruz tüm nostaljik masumiyetlerden, yaşanan siyah beyaz güzelliklerden. Kar ve yağmur eskisi gibi yağmıyor, rüzgâr eskisi gibi esmiyor ve mevsimler eskisi gibi capcanlı değil artık.

Sınıfımızın ahşap penceresinden öğleye doğru güneşin yükseldiğini görür ve içten içe sevinirdim. Minik bir tebessüm ve gülümseme otururdu masum yüzüme. Çünkü teneffüslerde arkadaşlarla kar topu oynamanın çılgın ve tatlı sevinciyle dolup taşardı yüreğim. Kış mevsiminin en güzel yanı bu olsa gerekti. Kardan adam yapmak, kızakla kaymak, kar topu oynamak...

TORUNA CENNET YOLU ÖĞÜDÜ

■ Kübra ASLANCI

Bismillahirrahmanirrahim, Ey yavrucuğum! Sözlerime, sözlerin en güzeli olan Allah'ın adıyla başlıyor ve O'na sığınıyorum. Güzel kızım, keyfin ahvalin nasıl? Pek hayli oldu memlekete gelmeyeli. Çocukluğunda köye gelince ağaç tepesinden inmez, meyve toplamayı çok severdin. Hâlâ gözlerimde canlanır koşturmaların. Hasretle yâd ediyorum hatıralarımızı. Beni soracak olursan şükründen aciz, layık olduğumdan daha iyiyim. Pencereye vuran yağmur damlaları ile beraber sana bu mektubu yazıyorum. Büyüklerimiz "Rahmet yağıyor." derdi. Rahmetin sinesinde, günün aydınlığında, gönlünle birkaç kelam etmek istedim. Sen, yazıyorum dediğime bakma. Ayşe Teyze'ni hatırlar mısın bilmem. Kapı komşumuz, yazları geldiğinde seni kucak dolusu sarmalayan Pamuk Teyze'n var ya hani! Hatırladın mı, Pamuk Teyze derdin sen ona. Pamuk Teyze'nin kızı Gülsüm Abla'ndan rica ettim, sağ olsun kırmadı beni; ben söylüyorum, o yazıyor. Haberlerini aldım, hastanede göreve başlamışsın, çok bahtiyar ettin, gururlandırdın büyükannenizi. Sen de bahtiyar olası yavrum. Yeni bir başlangıcın eşiğinden geçerken nasihatim olsun, latif yüreğine ilişsin sözlerim... Allah'ın adıyla koyul yoluna. O'nun adıyla başlanan her iş sonunda çiçek açar, hayra ulaşır ve hayra ulaştırır. Peygamber ihtarındır bizlere "Her hayırlı işe besmele ile başlayınız ve Allah'ın adı anılmadan başlanılan işten

hayır gelmez.” Bizler de bu buyruğun muhatapları olarak tüm işlerimizde Allah’ı anarak hayatın bütünü onun rızası doğrultusunda inşa etmeye gayret etmeliyiz. Senin de bu başlangıcın Allah adıyla olsun, adının feyzi ve bereketinden nasiplenesin. Allah’ın izni ile başladığın o nur dolu görevinde çok kez göreceksin ki doktorluk zor iştir yavrum. Hasta bedenlerle uğraşır, şifa vesilesi olmaya çalışırsın. Tabii yavrucuğum işin aslı öyledir, bil ki asıl şifa Allah’tandır, sen sadece bir aracı olacaksın. Duam o ki nicelerine şifayı ulaştırarsın. Bu kutlu mesleğinde rehberin kâinattaki bütün hasta gönüllerin, ruhların, kalplerin tabibi Hazreti Muhammed (s.a.s) olsun. Hastalarının bedenlerini iyileştirirken ruhlarına, kalplerine, akıllarına da bir reçete yaz kızım. Ne gariptir ki insanoğlu maddi hastalıkları için türlü ilaçlar kullanır, hastane hastane dolaşır da manevi hastalıklarına bir çare aramaz. Oysaki sıhhat sadece bedenden ibaret değildir. Ruhun da sıhhati gerekir. Bizden murat edilen kalbi berrak, akıselim, ahlaklı, güzel Müslümanlar olarak sünnetullahın koyduğu çizgide süregelen bir hayat yolculuğudur. “Elhamdülillah Müslüman’ım.” diyen herkes bir kimlik taşır ve bu kimliğin elbet birçok nişanesi vardır. Unutma, “Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.” diye buyuran Peygamber’in ümmetiyiz. İşin özünde dinimiz, güzel ahlaka dayanır. İslam güzel ahlaktır,

Peygamberimiz (s.a.s) ahlak peygamberidir. Kur’an ahlaklı bir birey ve beraberinde ahlaklı bir toplum inşası için indirilmiştir. Ahlakı güzel insanın geçimi de güzel olur. Zorlaştırmaz kolaylaştırır, şikâyet etmez, isyan etmez, yaşadıklarındaki hikmeti görmeye çalışır, bilir ki her şey Allah’tandır, boş oturmaz, varacağı menzil için gayret eder, hayat mektebinden geçerken görevi her ne ise hakkıyla yerine getirmeye çalışır. Ehliyet ve liyakatle sarılır emeğine, sadakatle sahip çıkar. Taşındığı sorumluluğun bilinciyle hareket eder. Her zaman insan olmanın nezaketi ve latifliğiyle muamelede bulunur. Nice bilsen, nice amel etsen bir gönle zulmetmenin

Ahlakı güzel insanın geçimi de güzel olur. Zorlaştırmaz kolaylaştırır, şikâyet etmez, isyan etmez, yaşadıklarındaki hikmeti görmeye çalışır, bilir ki her şey Allah’tandır, boş oturmaz, varacağı menzil için gayret eder, hayat mektebinden geçerken görevi her ne ise hakkıyla yerine getirmeye çalışır.

Kâbe yıkmaktan daha kötü olduğunu bilmezsen eksik kalmaz mı bir şeyler? Kâbe’yi Hz. İbrahim inşa etti de kalbi Allah yarattı kızım. Ahlak peygamberi Efendimiz’in (s.a.s) emanetine sahip çık, bir neferi ol. Din senin yalnızca hayatının bir alanına girmez, bilakis bütün alanlarına yol çizer. Okulda, çarşıda, pazarda, iş yerinde, evinde, kendinle yalnız kaldığında Allah’ın rızasını gözet. “Doktor olmuş ama insan olamamış.” dedirtme yavrucuğum. Mevlana’nın şu sözünü bilirsün sen de “İnsanlar kıyafetleriyle karşılanır, ilmiyle ağırlanır, ahlakıyla uğurlanır.” Hastalarını güler yüzünle karşıla, haksız yere kaç çatmak bile kul hakkıdır, var gerisini sen düşün. Her ne iş yapıyorsan yap Kur’an’ın ahlakıyla, ahkâmıyla yap. Yegâne gayen bu olsun. Bil ki “İçinizde en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimseler güzel ahlak sahibi olanlarınızdır.” müjdesine ulaşabilmek hayat yolculuğumuzun sırlı bir eşiğidir. Yarın Hak divanında bu müjdeye mazhar olanlardan biri de sen olasin. Edebin süsün, halis niyetin gayretin olsun yavrum. Öyle bir yaşa ki ahlakınla, hayatınla insanlara taşıdığın kimliğin hak oluşunu, doğruluğunu, güzelliğini gösteresin. Ey yavrucuğum! Sözlerimin gönlüne şifa, ruhuna nur, yoluna ışık olmasını Allah’tan niyaz ediyorum. Seni bütün korumasızların koruyucusu olan Allah’a emanet ediyorum. Selametle kal güzel kızım...

RAMAZAN, CAMİ VE HAYAT

Ramazan, cami, hayat
Bugünler başka bir tat
Doluştı gönüllere
Huzur havası kat kat

Cami, hayat, Ramazan
Müminlerdir kazanan
Çatlasa patlasa da
Kovulmuş mel'un Şeytan

Hayat camiden başlar
Gökten bereket yağar
Safa geldi Ramazan
Vakte mutluluk var

Sahurla başlayan gün
Sanki nazlı bir sülün
Dolaşır oruç oruç
İftarda olur düğün

Geceler nurla parlar
Günler oruçla yaşar
Safa geldi Ramazan
Vakit bayrama koşar

Oruç mümin el ele
Dilde kutlu besmele
Camilerde evlerde
Okunur mukâbele

El uzanmaz ekmeğe
Dil meyletmez kem söze
Dolaşır sanki yerde
Benzeyenler meleğe

Top patlar mahya yanar
Akşam ezanı başlar
Dualar ağızlarda
İftar eder sofralar

Birleşir göklerle yer
Başlar esrarlı sefer
Gelir gider melekler
Rahmet dolar heybeler

Hisseder bunu kalbler
Rahmet, dünyalar değer
Safa geldi Ramazan
Hayat kazandı değer

Özellikle Kadir'de
Mümin seli camide
Kadın erkek yarışır
Saf tutar teravihte

Coşar dillerde tekbir
Birdir Allah birtek bir
Safa geldi Ramazan
Sevindi sema-zemin

Yükselir yücelere
Yerden saygı göklere
İnen sonsuz rahmettir
Yol verir cennetlere

Kutlu bayram sonunda
Rıza rahmet yolunda
Safa geldi Ramazan
Şubatın ortasında

Buyurdu peygamberim
"Kış, baharı müminin"
Türkçesi bunun şudur;
"Ey müminler sevinin"

Daha kolay tutulur
Kış aylarında oruç
Safa geldi Ramazan
Kesin rahmettir sonuç

Ramazan, cami, hayat
Bugünlerde başka tat
Doluştı gönüllere
Huzur havası kat kat

Prof. Dr. İsmail Lütfi ÇAKAN

MEDENİYETLERİN KAVŞAĞINDA BİR ŞEHİR: TARİHÎ MEKÂNLARIYLA

HATAY

■ Sümeyra YAMAN

Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi

Anadolu'nun güneyinde, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış eşsiz bir coğrafyada yer alan Hatay binlerce yıllık geçmişiyle âdeta yaşayan bir tarih kitabı gibidir. Hititlerden Romalılara, Bizans'tan Osmanlıya kadar farklı medeniyetleri bünyesinde taşımış olan bu şehir hoşgörünün, çok kültürlülüğün ve birlikte yaşama tecrübesinin en somut örneklerini üzerinde taşır. Hatay'ı özel kılan unsurların başında tarihî mekânları, müzeleri ve ören yerleri gelir. Bu alanlar yalnızca geçmişi sergilemekle kalmaz, aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda da önemli bir bilinç oluşturur.

Hatay denildiğinde akla gelen ilk ziyaretgâhlardan biri Hatay Arkeoloji Müzesidir. Dünyanın en zengin mozaik koleksiyonlarından birine sahip olan bu müze özellikle Roma ve Bizans dönemlerine ait eserleriyle dikkat çeker. "Dünyanın En Büyük Mozaik Müzesi" ünvanını elinde bulunduran müzede Antakya ve çevresindeki antik kentlerde yapılan kazılardan çıkarılan mozaikler mitoloji, doğa, gündelik yaşam ve sanatı bir arada sunar. Bu mozaikler yalnızca estetik açıdan değil dönemin sosyal yapısı, inançları ve yaşam biçimi hakkında sunduğu bilgilerle de büyük önem taşır. On dokuz sergi salonundan oluşan müzede aynı zamanda Paleolitik Dönem'den Orta Çağ'ın sonuna kadar pek çok önemli eser kronolojik ve tematik olarak sergilenmektedir.

Şehrin tarihini daha yakın dönemlerden başlayarak öğrenmek isteyenler için Hatay Şehir Müzesi önemli bir duraktır. Şehir merkezinde Asi Nehri kenarında kurulan bu müze, Hatay'ın çok kültürlü yapısını ve toplumsal hafızasını yansıtır. Bu müze, Hatay'ın 16-20. yüzyıl arası kültürünü gözler önüne sererek dinler tarihi, üretim ve ticaret, günlük yaşam, giyim kültürü, yemek kültürü gibi bölümleri, maket ve bal mumu heykellerle canlandırmalar yapılarak dizayn edilmiştir. Hatay Şehir Müzesinde Türk, Arap, Ermeni ve Rum topluluklarının yüzyıllar boyunca bir arada yaşamalarından vücuda gelen ortak kültür; fotoğraflar, belgeler, kıyafetler ve günlük yaşam eşyaları

aracılığıyla anlatılır. Hatay'ı değerli kılan unsurlardan en önemlileri üç semavi din için de kutsal sayılması ve tarihten bugüne insanların birbiriyle uyum içinde kardeşçe yaşayagelmesidir. Bu nedenle dinler tarihi bölümünde İslamiyet, Hristiyanlık ve Museviliği temsil eden eserler ve kutsal kitaplar sergilenerek kardeşlik ve hoşgörü vurgulanmıştır. Hatay, birçok medeniyeti içinde barındırması sebebiyle kendine özgü altı yüz çeşit yemeği ile UNESCO tarafından verilen "Dünyanın 26. Gastronomi Şehri" ünvanını kazanmıştır. Bu nedenle şehir müzesinde mutfak kültürünü anlatan özel bir bölüm bulunmaktadır. Burada Hatay'ın meşhur yemekleri oruk (içli köfte), künefe ve kömbe yapımı ile peynirci, kadayıfçı ve aktar canlandırmaları bulunmaktadır. Bu müze ziyaretçilere sadece geçmiş öğretilmekle kalmaz, farklılıkların bir arada nasıl bir zenginlik oluşturduğunu da göstererek toplumsal hoşgörü bilincini güçlendirir.

Hatay'ın arkeolojik mirasını

Hatay Şehir Müzesi

Hatay Arkeoloji Müzesi

destekleyen bir diğer önemli kurum Necmi Asfuroğlu Arkeoloji Müzesidir. Bu müze, Antakya'da yapılan bir otel inşaatının kazıları sırasında ortaya çıkan arkeolojik kalıntıların yerinde korunarak sergilenmesi yoluyla kurulmuştur. Antakya bölgesi, Büyük İskender döneminde kurulmuş olup Roma, Doğu Roma ve Osmanlı imparatorlukları boyunca Doğu Akdeniz'in önemli kentlerinden biri olmuştur. Müzede, tüm bu medeniyetlere ait eserler yer almaktadır. Necmi Asfuroğlu Arkeoloji Müzesinde Roma Dönemi'ne ait çeşitli büyüklükteki taban mozaikleri yerinde korunarak sergilenmektedir. Müze bu özelliğiyle dünyadaki sayılı örneklerden biridir. "Dünyanın en büyük tek parça mozaığı" olarak kabul edilen, 1050 metrekare büyüklüğündeki müstesna mozaik oldukça dikkat çekicidir.

Şehrin tarihî zenginliği müzelerle sınırlı değildir. Antik çağlardan günümüze ulaşan ören yerleri, Hatay'ın açık hava müzesi niteliğini güçlendirir. Bunların başında

gelen Çevlik (Seleucia Pieria) Ören Yeri, Samandağ ilçesinin deniz kıyısında bulunur. Bu bölge, antik dönemlerde liman kenti olarak büyük bir öneme sahipti. Ören yerinde bulunan Titus Tüneli, Beşikli Mağara ve kaya mezarlarına patika yollardan yürünerek keyifli bir kültür gezisi yapılabilir. Roma Dönemi'ne ait kaya mezarlar yüksek ve kayalık yamaçlara oyulmuştur. Tapınak kalıntıları ve özellikle Titus Tüneli dönemin mühendislik bilgisini gözler önüne serer. Dağları delerek yapılan bu tünel, sel sularını kontrol altına almak amacıyla inşa edilmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu yapı, kadim toplulukların doğayla uyum

Necmi Asfuroğlu Arkeoloji Müzesi

içinde geliştirdiği çözümlerin etkileyici örneklerinden biridir.

Hatay şehrimizin önemli tarihî mekânlarından bir tanesi Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi'dir. Payas ilçesi sınırlarında bulunan külliye, Hac ve İpek Yolu kervanlarının kesiştiği noktada yer alan bir menzil külliyesi olarak inşa edilmiştir. Osmanlı sadrazamı olan Sokullu Mehmet Paşa tarafından 1574 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Külliye, Türk-İslam mimarisinin en güzide örneklerinden birisidir. Payas, İpek Yolu ile Halep'e gelen malların deniz yoluyla Kıbrıs ve Akdeniz ülkelerine sevk edildiği yer idi. Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi bu güzergâhı kullanan hac ve ticaret kervanlarının, limanın ve askerî birliklerin emniyetini sağlamak ve aynı zamanda konaklamalarını karşılamak amacıyla inşa edilmiş olup Anadolu'nun en büyük külliyesidir. Külliye, 13.000 m²'lik bir alana kurulmuş olup içerisinde dükkanların olduğu büyükçe bir arasta, merkezinde dua kubbesi, han, hamam, tabhane, imarethane, medrese, cami, sübyan mektebi, iki çeşme ve köprüsü bulunmaktadır.

Hatay ilimizin nadide tarihî mekânlarından bir tanesi de Habib-i Neccar Camii ve Külliyesi'dir. Bu bölge, 7. yüzyılda Hz. Ebubekir döneminde Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Bu fetihle birlikte Anadolu'da inşa edilen ilk İslam mabedi Habib-i Neccar Camii olmuştur. Habib-i Neccar, MS 40'lı

Habib-i Neccar Külliyesi ve Camisi

yıllarda Antakya'da yaşamış, Hz. İsa'nın havarilerine inanan ve bu uğurda feda-i can eden bir Hristiyan marangozdur. Hz. İsa'nın havarilerinden Yuhanna, Pavlos ve Şem'un'a ait olduğu düşünülen mezarlar ve Habib-i Neccar mezarı bu külliyein içerisinde yer alır. Müslümanlarca bir evliya olarak kabul edilen Habib-i Neccar'ın, Yasin suresinin 13-27 ayetlerinde kıssası anlatılan kişi olduğu bilgisi İslami kaynaklarda geçmektedir. (Süleyman Ateş, "Habîb en-Neccâr", *DİA*, c. XIV, s. 373)

Habib-i Neccar Camii, çevresine zaman içinde farklı yapılar eklenerek külliye hâlini almıştır. Bu külliye; cami, iki türbe, medrese hücreleri ve şadırvandan müteşekkildir.

Hatay'daki tarihî mekânlar ve ören yerleri yalnızca turistik alanlar değil aynı zamanda kültürel miras bilincinin gelişmesine katkı sağlayan abidelerdir. Bu alanları gezmek geçmiş medeniyetlerin yaşam biçimlerini anlamayı, tarihsel sürekliliği fark etmeyi ve

kültürel çeşitliliğin değerini kavramayı mümkün kılar. Özellikle genç kuşaklar için bu mekânlar, tarih derslerinin somutlaşmış hâli gibidir. Hatay; müzeleri, tarihî yapıları ve ören yerleriyle Anadolu'nun en zengin kültür hazinelerinden biridir. Bu şehirde tarih, kitap sayfalarında kalmaz; sokaklarda, taşlarda ve mozaiklerde yaşamaya devam eder. Hatay'ı tanımak, insanlık tarihinin ortak mirasına tanıklık etmek anlamına da gelir. Bu nedenle Hatay'ın tarihî mekânlarını korumak ve tanıtmak, geçmişe olduğu kadar geleceğe de yapılan bir yatırımdır.

Titus Tüneli

DİJİTAL ÇAĞDA DOĞRUYU AYIRT ETMEK

■ Ahmet Melih KARAUĞUZ

Dijital çağın bilgi bombardımanı altında, gerçek ile yalanı ayırt etmek her zamankinden zor hâle geldi. İnternet ve sosyal medya, haberlerin dünyanın dört bir yanına anında ulaşabildiği bir ortam sağlıyor. Ancak bu hız ve yaygınlık, doğru olmayan bilgilerin -popüler tabirle “fake news” (sahte haber)- aynı kolaylıkla yayılmasına da zemin hazırlıyor. Her gün ekranlarımıza düşen sayısız haber ve içerik arasında hangilerinin güvenilir olduğunu saptamak ciddi bir çaba gerektiriyor. Üstelik bu mesele yalnızca bireysel düzeyde

değil aile hayatında da kritik bir önem taşıyor; özellikle anne-babalar, çocuklarının maruz kaldığı dijital içeriklerin doğruluğundan endişe duyuyor.

Fake news, genel anlamıyla kasıtlı olarak üretilen ve haber formatında sunulan yalan veya yanıltıcı içerikleri ifade eder. Bu kavram günümüzde dezenformasyon olgusunun en çok göze çarpan yüzlerinden biridir. Dezenformasyon ise daha geniş bir terim olarak yanlış bilgilerin bilerek ve kötü niyetle yayılmasını karşılar. Amaç, kitleleri yanıltmak, algılarını belirli bir yöne çekmek veya toplumsal kaos

yaratmaktır. Buna karşılık kimi zaman yanlış bilgi paylaşımı kasıtsız da olabilir; buna literatürde *misinformation* (yanlış bilgilendirme) denir, yani hatayla veya iyi niyetle yapılan yanlış bilgi yayma durumu. Ancak sonuçta ister kasıtlı ister hatayla olsun, yanlış bilgi dolaşıma girdiğinde ortaya bir bilgi kirliliği çıkar. Bilgi kirliliği, dijital bilgi okyanusunda doğruyla yanlışın birbirine karıştığı, güvenilir kaynakların sesi duyulmaz olurken asılsız iddiaların gürültü çıkardığı bir ortamdır. Bu ortamda, mevzubahis ister toplumsal bir olay olsun ister sağlıkla ilgili bir tavsiye, gerçek bilgiye ulaşmak her zamankinden meşakkatli hâle gelmektedir.

Sahte haber ve dezenformasyonun etkisini daha somut anlamak için yakın geçmişten örnekler bakabiliriz. Doğal afetler sonrasında sosyal medyada hızla yayılan söylentiler panik ve karmaşaya yol açıyor. 2023 yılında ülkemizde yaşanan depremden sonra “Baraj çöktü.” gibi teyit edilmemiş bir haber duyulduğunda insanlar arasında ciddi bir korku yayılmıştı. Deprem felaketinin ardından sosyal medyada yayılan diğer asılsız iddialar arama kurtarma çalışmalarını ve yardım koordinasyonunu olumsuz etkiledi.

Peki sahte bilgiler, yanlış yönlendirmeler dijital platformlarda ne kadar hızlı yayılıyor? Maalesef gerçek, sezgilerimizin de ötesinde ürkütücü. Massachusetts

Teknoloji Enstitüsü (MIT) tarafından Twitter üzerinde yapılan kapsamlı bir araştırma, sahte haberlerin gerçek haberlere kıyasla altı kat daha hızlı yayıldığını ortaya koydu. Bu çalışmada 2006-2017 arasında Twitter’da dolaşan 126 bin söylenti incelendi ve sonuçlar gerçekten çarpıcıydı: Sahte içerikler, gerçek haberlere oranla %70 daha fazla retweet alıyor ve yaklaşık 1.500 kişiye ulaşma hızları gerçek haberlerden 6 kat daha hızlı gerçekleşiyordu. Yani yalan, doğru olandan çok daha süratli bir şekilde kullanıcıdan kullanıcıya sığıyor. Dahası, araştırma bu yayılımın sebebinin sadece otomatik bot hesaplar olmadığını, bizzat insanların ilginç ve çarpıcı buldukları yanlış

Dijital okuryazarlık yalnız çocuklar için değil yetişkinler için de sürekli geliştirilmeyi bekleyen bir beceridir. Aile içinde karşılıklı bir öğrenme süreciyle hem ebeveynler hem de çocuklar, internette yer alan bilgiye temkinli yaklaşmayı birlikte deneyimleyebilirler.

bilgileri paylaşma eğiliminden kaynaklandığını ortaya koyuyor. Sahte haberler çoğu zaman gerçek haberlere nazaran daha “heyecan uyandırıcı” başlık ve iddialar barındırdığı için kullanıcıların dikkatini çekip, duygularına hitap ederek hızla geniş kitlelere erişebiliyor.

Algı yönetimi ve sosyal medya manipülasyonları da dijital çağda bilgi kirliliğinin ayrı fakat bağlantılı bir boyutunu oluşturuyor. Günümüzde devletler, siyasi aktörler, şirketler veya çıkar grupları kamuoyunu etkilemek ve yönlendirmek amacıyla sistematik dezenformasyon kampanyaları yürütebiliyor. Buna literatürde “algı yönetimi” deniyor. Algı yönetimi, gerçekleri anlamaktan ziyade kitleleri belirli bir düşünceye inandırmak için planlı iletişim taktikleri kullanılması anlamına geliyor. Özellikle sosyal medya, algı yönetiminin en etkili araçlarından biri hâline gelmiş durumda. Sahte sosyal medya hesapları, troller ve botlar aracılığıyla yapay gündemler oluşturulabiliyor; sahte veya çarpıtılmış içerikler sürekli tekrar edilip farklı mecralarda servis edilerek kitlelerin bakış açısı istenilen yönde şekillendirilmeye çalışılıyor. Eski ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger’a atfedilen meşhur bir söz vardır: “Bir şeyin gerçek olması pek önemli değildir; asıl önemli olan, onun gerçek olarak algılanmasıdır.” Nitekim bu söz, günümüz medya ortamında sıkça karşılaştığımız durumu özetler nitelikte. Sosyal medyada

gördüklerimizin ne kadarının nesnel gerçeklik, ne kadarının kurgulanmış bir algı olduğu bazen belirsizleşiyor. İnsanlar, sürekli maruz kaldıkları bilgiler içinde gerçeğin payını sorgulamazlarsa algı yönetiminin kurbanı olabilirler. Özellikle genç nesiller, dijital dünyaya doğmuş olsalar da bu tür manipülasyonlara karşı tamamen bağışık değiller. Aksine dijital mecralarda gerçek ile kurgu arasındaki çizginin flulaşması onları etkilenmeye açık hâle getiriyor. Algoritmaların, kullanıcının ilgi alanına göre içerik süzmesi de bu durumu pekiştiriyor: Kişi yalnızca kendi görüşlerini teyit eden, sansasyonel ve kutuplaştırıcı içeriklerle karşılaştığında zamanla sunulan bu “sanal gerçekliği” gerçek dünyanın ta kendisi sanmaya başlayabiliyor. Bu bağlamda, sosyal medyada bilinçli veya bilinçsiz maruz kaldığımız algı operasyonlarına karşı uyanık kalmak zorundayız.

Dijital dezenformasyonun aileleri ve özellikle gençleri etkilemesi meselesi ise son derece kritik. Çocuklar ve gençler, interneti en aktif kullanan kesim olmalarına rağmen, gelişim özellikleri gereği karşılaştıkları bilgilerin güvenilirliğini değerlendirmekte zorlanabilirler. Gelişme çağındaki bir çocuğun her gördüğünü doğru sanması gayet doğal bir durumdur; zira eleştirel düşünme ve kaynak ayrımı yapma becerileri henüz tam oturmamıştır. Nitekim araştırmalar gösteriyor ki

çocuklar çoğu zaman güvenilir kaynakları ayırt edemiyor, bu yüzden yanlış bilgiye inanıp zarar görebiliyor hatta onu arkadaşlarına da yayabiliyorlar. Üstelik çocuğun sosyal medyaya erişimi olmasa bile aile içinde veya okulda, başkalarının dillendirdiği yanlış bilgilere maruz kalabiliyor. Küçük bir çocuk televizyonda gördüğü asılsız bir haberi anne-babasına sorabilir; burada ebeveynin vereceği cevap büyük önem taşıyor. Aile içinde dijital farkındalık ve medya okuryazarlığı bu nedenle hayati önemde. Ebeveynler, çocuklarının çevrim içi ortamlarda ne tür içeriklerle karşılaştığını yakından takip etmeli ve onlarla iletişim hâlinde olmalı. Çocuklarla birlikte internette karşılaştıkları

haberler hakkında konuşmak, onlara şüpheli ve sorgulayıcı bir yaklaşım aşımak gerekiyor. Bir genç, sosyal medyada popüler olan bir iddiayı gerçek sanıp ailesine aktardığında ebeveynlerin bunu hemen alaya almak veya yok saymak yerine birlikte kaynak araştırması yapması gerekmektedir. Bu konuda hazırlanan çalışmalarda vurgulandığı üzere çocuklara yanlış bilgiyi fark etme ve onunla başa çıkma becerisi kazandırmak en etkili yöntemdir. Küçük yaşlardan itibaren eleştirel düşünme alışkanlığı edinmiş çocuklar, ileride karşılarına çıkan çelişkili bilgiler karşısında daha dirençli olacaktır. Aile ortamında, “İnternette her gördüğün doğru değildir.” fikri, somut örneklerle ve çocuğun yaşına uygun şekilde sık sık dile getirilmelidir.

Okullarımızda medya okuryazarlığı derslerine ağırlık verilmeli; ebeveynler, öğretmenler ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle özellikle genç nesillere yönelik farkındalık programları düzenlenmeli.

Anne-babaların kendileri de dijital dünyanın tuzaklarına karşı bilgili ve hazırlıklı olmalıdır. Bazen yetişkinler dahi sosyal medyada bir haber gördüklerinde hemen inanıp paylaşma eğilimine girebiliyor. Özellikle toplumu sarsan kriz dönemlerinde, örneğin büyük bir felaket ya da terör olayı sırasında, hepimiz duygusal tepkiler verebiliyoruz ve bu duygu yoğunluğu içinde karşımıza çıkan içeriklerin doğruluğunu soğukkanlılıkla değerlendirmekte zorlanıyoruz. Uzmanlar, insanların olumsuz duygu atmosferi içindeyken yanlış haberlere inanma ve yayma ihtimalinin arttığını belirtiyor. Hatta bir araştırmaya göre, duygusal açıdan negatif içerikler, pozitif içeriklere göre

altı kat daha hızlı yayılma eğilimi gösteriyor. Bu yüzden, özellikle ebeveynler kendi davranışlarıyla da çocuklarına örnek olmalıdır. Aceleyle her okuduğumuza inanmamalı, toplumsal gerilim anlarında teyit edilmemiş bilgileri paylaşmaktan kaçınmalıyız. Dijital okuryazarlık yalnız çocuklar için değil yetişkinler için de sürekli geliştirilmeyi bekleyen bir beceridir. Aile içinde karşılıklı bir öğrenme süreciyle hem ebeveynler hem de çocuklar, internette yer alan bilgiye temkinli yaklaşmayı birlikte deneyimleyebilirler.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de sözü ve bilgiyi doğru kullanma konusunda müminlere önemli uyarılarda bulunmuştur. Bir hadis-i şerifte “Her duyduğunu söylemesi kişiye yalan olarak yeter!” (Ebu Davud, Edeb, 80) buyurulmuştur. Bu hadis, insanın duyduğu her şeyi araştırmadan yaymasının ne kadar tehlikeli ve yanlış olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Gerçekten de bir kişi, gelen her haberi filtresiz biçimde etrafa anlatmaya kalkarsa kaçınılmaz olarak yalan yanlış şeyler de söylemiş olacaktır. İslam, işte bu yüzden sözü ölçüp tartmayı, doğruluğunu bilmediğimiz rivayetleri başkalarına aktarmaktan kaçınmayı öğütler. Yalan söylemek dinimizde büyük günahlardandır; hadis-i şerifte bu husus “Doğruluktan ayrılmayın, çünkü doğruluk insanı iyiliğe götürür... Yalandan sakının; zira yalan insanı günaha, günah da cehenneme götürür.” (Müslim, Birr, 105) şeklinde ifade edilmiştir. Yalan

haber yaymak da elbette bu kapsamda değerlendirilir. Hele ki iftira boyutuna varırsa kul hakkına da giren çok büyük bir vebal olur.

Kur’an-ı Kerim, başkalarının şeref ve haysiyetine zarar verecek şekilde arkalarından konuşmayı, yani gıybet etmeyi, müminlere yasaklamıştır. Hucurat suresi 12. ayette gıybet, ölmüş kardeşinin etini yemeye benzetilerek son derece çirkin bir fiil olarak tanımlanır. Efendimiz (s.a.s.) de bir hadisinde, gıybetin ne olduğunu soran sahabeye, “Kardeşini, hoşlanmayacağı şeyle anmandır.” cevabını vermiş; “Eğer söylediğim onda varsa yine de gıybet olur mu?” diye sorduklarında ise “Eğer söylediğin şey onda varsa gıybet ettin; yok eğer onda olmayan bir şey söylüyorsan, o zaman ona iftira etmiş oldun.” buyurarak konuyu açıklamıştır. Demek ki paylaştığımız bilgi doğruysa fakat muhatabının şahsiyetini zedeleyici mahiyetteyse gıybet günahına giriyoruz; eğer bilgi doğru değilse bu sefer iftira gibi daha da büyük bir günaha düşüyoruz. Her iki durumda da kul hakkının ihlal edildiği, toplumun güven dokusunun zedelendiği ortadadır. Üstelik yalan ve iftiranın toplumsal çapta yol açtığı tahribat sadece söylentiye çıkaranla sınırlı kalmaz; yayılma zincirine dâhil olan herkes bu vebale ortak olabilir. “Öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (umuma sirayet ve hepsini perişan eder).” (Enfal, 8/25) mealindeki ayet, asılsız

haberlerin yol açtığı kaosu toplumun geneline sirayet edebileceğini de hatırlatıyor. Nitekim yanlış bilgiler bazen öyle bir fitneye dönüşür ki başlangıçta masum görünen bir paylaşım, sonunda sosyal huzuru bozan büyük bir yangına kıvılcım olabilir.

Bunca tehdit ve tehlike karşısında karamsarlığa kapılmak yerine çözüm ve önerilere odaklanmak gerekiyor. Dijital çağın imkânları, her ne kadar sorunlar doğursa da doğru kullanıldığında çözümleri de beraberinde getiriyor. Bir defa, hem bireyler hem de toplum olarak dijital bilgi okuryazarlığını geliştirmek zorundayız. Okullarımızda medya okuryazarlığı derslerine ağırlık verilmeli; ebeveynler, öğretmenler ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle özellikle genç nesillere yönelik farkındalık programları düzenlenmeli. Çocuklarımıza küçük yaştan itibaren “Güvenilir bilgiye nasıl ulaşılır, bir haber nasıl doğrulanır?” gibi beceriler kazandırmalıyız. Yine aile içinde açık iletişim ortamı kurarak çocukların internette karşılaştıkları şeyleri gelip ebeveynleriyle konuşabilmelerini sağlamalıyız. Unutmamalıyız ki yasaklar veya katı denetimler tek başına çözüm olamaz; asıl güç, bireyin kendi süzgecini oluşturmasındadır. Gençlere güvenip onlara rehberlik ederek hem teknolojinin faydalarından istifade etmelerini hem de zararlarından korunmalarını sağlayabiliriz.

TARİHİ KABRİSTANLARDA ARARKEN YOLUMUZ ASRİ MEZARLIKLARA DÜŞTÜ

■ Selma MAŞLAK

Sümerler, ilk yazılarını yazarken gelecekte bu iş için kayalar ve taşlar yerine tüy kadar hafif kâğıtlar kullanılacağını hayal etmiş midir? Ya Gutenberg, matbaayı ilk tecrübe ettiğinde yüzyıllar sonra dakikada iki yüz, üç yüz metre baskı yapılacağını düşündü mü dersiniz? Bir oda dolusu bilgisayarın ceplerimize sığacak kadar küçüleceğini kim bilebilirdi? Ahmet Hamdi Tanpınar, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nü yazarken yakın gelecekte saatlerin yalnızca zamanı değil kalp atışını, adım sayısını, nabzı da ölçeceğini aklına getirmiş midir? Peki, mağaralarda yaşayan insanlar yahut çadırlarını bir mendil gibi katlayıp ceplerinde taşıyan göçebeler, gün gelip de taşı, toprağı, betonu bir kenara bırakın demir

konstrüksiyonlarla dikilmiş dört tarafı camdan, başı göğe degecek kadar yüksek evlerde yaşanılacağını tahayyül etmiş midir? Etmemiştir elbette. Ne Gutenberg ne Ahmet Hamdi ne o göçebe insan ne de mağaradaki... Fakat hepimiz biliriz ki bu değişim, dönüşüm ya da nasıl diyelim; tekâmül canlı olmanın özünde vardır. Öyle ki bundan ölülerimiz bile nasibini alır. Bizim şehirlerimiz, yollarımız, caddelerimiz, evlerimiz, yaşayışımız değişecek de onların kabristanları aynı mı kalacaktır?

1800'lü yıllardan itibaren bütün Avrupa'yı ve oradan da ülkemizi saran asrileşme dalgası öylesine kuvvetli olmuştur ki dünyanın hayhuyundan kurtulduklarını sanıp mezarlarında keyfince yatan ölülerimiz dahi bu rüzgârdan

etkilenmiştir. Mezarlıklar da asrileşmiş; yollarıyla, sokaklarıyla, parselleriyle, ağaçlandırmasıyla ve mimari düzeniyle klasik Osmanlı mezarlıklarından tamamen ayrılmıştır. Her şey daha nizamidir; betonarme havuzlar Avrupalı tarzda dökülmüş, kabirler iki hatta üç mevtayı alabilecek biçimde tasarlanmış, mezarların taşlarına portreler yerleştirilecek alanlar açılmıştır.

Bu mezarlıkların bugün bilinen en meşhuru Zincirlikuyu Asri Mezarlığıdır. Yıllar içinde asri kelimesi unutulmuş, yalnız Zincirlikuyu adıyla anılır olmuştur. Başlarda sanat ve fikir adamlarının defnedileceği yer olarak planlanan mezarlığın ilk sakini 1937'de vefat eden, "Makber" adlı eseriyle tanıdığımız meşhur şair-i azam Abdülhak Hamit

Tarhan'dır. Tarhan, heyhat naaşı Beyrutta kalan zevci Fatıma'dan ayrı düşmüş, ihtimal ki Zincirlikuyu'nun duvarlarına bakarak "Her yer karanlık, pür nur o mevki / mağrip mi yoksa makber mi ya Rabb" diye inim inim inlemiştir. Yine aynı sebeple Ömer Seyfettin de yattığı yerde rahatsız edilmiş, naaşı 1939'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararı ile Kadıköy Mahmutbaba Mezarlığındaki kabrinden alınarak buraya defnedilmiştir. Bugün sanat ve fikir âlemi dışında da pek çok kişinin kabrinin bulunduğu Zincirlikuyu Mezarlığının ilk akla gelenleri şöyledir: Ahmet Kutsi Tecer, Sait Faik Abasıyanık, Faruk Nafiz Çamlıbel, Erol Cüngör, Mehmet Emin Yurdakul, Remzi Oğuz Arık, Halil Dikmen, Cemil Topuzlu.

Çoğumuz bir şehirde otururuz da o şehrin nereden neşet ettiğini bilmeyiz; toprağın altında ağaç kökleri gibi birbirine dolanan ölülerinden, geçmişteki hastanesinden, postanesinden, ilk eczanesinden, camisinden, yokuşundan, çukurundan, belki Roma kalıntısından, kalesinden, sütunundan habersiz yaşarız. Şehrin içinde ama şehre uzak köşelerde alargadan bakarız ona, kalbine giden damarları bilmeden öylece kendi dünyamızda gün geçiririz. Ama biz duymasak da şehrin kalbi bir yerlerde sessizce atmaya devam eder.

Şimdi gelelim sırasını kollayan

Bir şehri tanımak için yaşayanlarından ziyade ölenlerine bakmak daha isabetli ki konunun en muteber örneği Ankara için Cebeci Asri Mezarlığıdır. Bugün caddelere, stadlara, okullara, bulvarlara hastanelere isim olmuş pek çok tarihî şahsiyet burada yatmaktadır.

asıl konumuza, Cebeci Asri Mezarlığına. Cebeci Asri Mezarlığı eski gösterişli günlerinden uzak, biz duymasak da sessiz sedasız şehrin kalbini beslemeye, Ankara'nın geçmişini sırtında taşımaya devam ediyor.

Altındağ sınırları içindeki bu mezarlık aşağı yukarı Zincirlikuyu'dakiyle aynı tarihlerde açılmıştır. Fakat İstanbul'daki gibi akla kazınacak şaşalı bir isimle açılış yapılmadığından mezarlığa ilk kimin gömüldüğü hiçbir vakit mesele hâline gelememiş, ne geçmişte ne günümüzde ajanslarda kendine yer bulamamıştır. Yazıktır ki resmi kayıtlar Cebeci'ye ilk gömülen mevtanın Ayten Karabacak adında henüz bir yaşında bir kız çocuğu olduğunu söylüyor bize. Aynı günlerde yine seksen yaşlarında Enise Şahin adında bir kimse defn olunuyor; el ele verip mezarlığın küşadını bu ikisi yapıyor. Fakat Cebeci

Mezarlığı asrileşmeden önce burada 1920'lere kadar giden definlerin yapıldığını da biliyoruz. Mesela Türk siyasetçi Cavit Bey'in ölüm tarihi 1926'dır.

Mezarlığın projesi, 1935 yılında Sümerbank binasından da tanıdığımız Alman mimar Martin Elsaesser tarafından hazırlanır. Düzenlenen bir yarışma neticesinde on iki kişi arasından seçilen Elsaesser, Cebeci Mahallesi'ndeki mezarlığı toplamda 630.000 m²'lik geniş bir alana kurar. Mezarlığın tamamlanması 1938 yılına kadar devam eder.

Gidenler bilirler. Mezarlıkta iki yarım daireden müteşekkil yonu taşıyla örülmüş kümbeti andıran oval bir yapı vardır. Bu yapı, bir yatır bir türbe havası verse de hadise tamamen başka. Şehir başkent olmanın verdiği ağırlıkla şişmiş, büyümüştür. El çare, Ulus ve çevresindeki eski mezarlık alanlarına kepçeler dayanır, ölüler kaldırılır dirilere yer gösterilir, dutluklar imara açılır. Çoğu isimsiz mezarlar Cebeci'deki bu kümbete nakledilir. İlerleyen yıllarda da yine imar amaçlı rahatsız edilen bilhassa kimsesiz naaşlar buraya taşınmıştır. Bu kümbet, resmî evraklarda kemiklik ya da kemikhane şeklinde geçer. Mesela Mamak Belediye Başkanlığına ait resmî bir evrakta kemiklik ifadesi şu şekilde kullanılmıştır: "Belediyemiz hudutları

dahilinde bulunan, eski Karaağaç Köyü Mezarlığının kaldırılması, Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin 2.10.1989 tarih ve 242 sayılı kararı ile öngörülmüştür. Anılan mezarlığa, defni yapılmış cenazelerin nakil işlemleri 11.12.1989 tarihinden itibaren otuz gün içerisinde yapılacaktır. Cenaze sahiplerinin bu süre içerisinde, cenazelerini Karşıyaka Mezarlığına nakletmeleri gerekmektedir. Nakledilmeyen kadvralar, belediyemizce Cebeci Asri Mezarlığındaki kemikliğe kaldırılacaktır.” 1974 yılına kadar aktif bir şekilde kullanılan mezarlık, bu tarihten itibaren Cebeci Asri Mezarlığı Müdürlüğünden alınan özel izinler ve talepler dışında yeni definler için kapatılmıştır.

Bir şehri tanımak için yaşayanlarından ziyade ölenlerine bakmak daha isabetli ki konunun en muteber örneği Ankara için Cebeci Asri Mezarlığıdır. Bugün caddelere, stadlara, okullara, bulvarlara hastanelere isim olmuş pek çok tarihî şahsiyet burada yatmaktadır. Kocatepe Camii'nin mimarı Vedat Dalokay, belediye başkanı Refik Saydam, siyasetçi Ahmet Tevfik İleri, bugün edebiyat serileriyle bildiğimiz köy enstitülerinin kurucusu Hasan Ali Yücel, Gençlerbirliği Kulübünün başkanı İlhan Cavcav, eğitimci Atıf Kansu, ünlü hekim Rıdvan Ege, Türkiye'nin ilk yerli uçağını üreten Vecihi Hürkuş, Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan bir çırpıda akla gelenler. Lütfi Doğan,

Rıfat Börekçi, Ahmet Hamdi Akseki, Ömer Nasuhi Bilmen, Eyüp Sabri Hayırlıoğlu da yine burada medfun Diyanet İşleri reislerimizdir. Hani TRT Radyo'da spiker mikrofonu uzanır, billur sesiyle “Şimdi Muzaffer Sarısözen'in derlediği şu yöreye ait şu türküyü dinliyoruz.” der ve çokluk aynı kişinin derlediği türkülerini çalar ya... İşte o dağ taş, köy kasaba dolaşım derlemedik türkü bırakmayan Muzaffer Sarısözen de Cebeci'dedir.

Memduh Şevket Esendal da bütün müteviziliğiyle Ankara'da Asri Mezarlıkta yatmaktadır. O vekillik, yurtdışında sefirlik yapmış hem bir politikacı hem de yazma biçimiyle kendinden sonrakilere ilham vermiş bir öykücüdür. Bilhassa Haldun Taner'in baş ucu yazarıdır. Taner, nasıl kıymeti bilinmedi Memduh'un, der dizlerini döver, adına bir ödül bile tertip edemedik diye vah vahlanır. Onun ince bir alayla insanı yerden yere çalan muzip tavrı hep Memduh'tan geçmez. Memduh Şevket yazıyı bir tür intikam alma şekliyle değerlendirir, sevmediği insan tiplerinden intikam alma. Tabii siyasetin içindeki bir yazar olarak misal bulmakta hiç mi hiç zorlanmamıştır. Hatıratında oğlu Şevket'e şunları yazmasına hiç şaşmamalı: “... yazı yazmak bahsine gelince; bu bence bu hayatta en büyük teselli ve intikamdır. Yeryüzünde öyle ahmaklar öyle ahmaklıklar vardır ki adamın yüreğini yakar da gene onlara hiçbir şey söylemezsin. Bir

Ayaşlı'da ne kadar adamlara hayvan, öküz, eşek denilmiştir. İki Ziyaret'i aklına getir. Bu tiplerin yaşamakta olduklarını ve yaşayacaklarını maskara etmekten daha iyi bir yol var mıdır? Ben öyle sanıyorum ki kendi ulusuma en büyük hizmetimi, aldığım devlet işleri ile değil yazdığım beş on tiple beş on hikâyeye ile edeceğim.”

Bir Ankaralıyı Esendal'a bağlayan en mühim sebep tabii ki hikâyelerinin pek çoğunu Ankara'da geçirmesidir. “Yoksulların avukatı” Rıza Uruk, yeni aldığı arabasıyla önüne gelene seni Kızılay'da Dikmen'de gezdireyim mi, demez mi! İçinde Ankara geçen bir cümle Anadolu'dan yazan edebiyatçı için ne kadar değerlidir. Haşmet Gülkokan'ı Cebeci'de yürürken gördüğümüzde içinizin yağı erir. Bir Üsküdar değildir ya eh yine de bir şeydir, onun değerini ancak Ankaralı bilir.

Memduh Şevket Esendal, “İstanbul'da bir yapışkanlık vardır. Burada yapılacak her işi insan yarıda bırakır. Yahut bana öyle gelir. İstanbul yalnız benim için kışın üşüyüp zatürre olmamak şartı ile iyidir.” der. Her fırsatta Ankara'ya kaçmanın yollarını arar. İşte şimdi Memduh Şevket, Cebeci Asri Mezarlığında servi ağaçlarının dibinde hiç gitmemecesine sakın sakın uzanıyor. Ne tuhaf değil mi? Sağlığına yetişemediğimiz, yetişsek de yanına teklifsizce varamadığımız niceleri böyle kendi hâlinde gösterişsiz, kimsesiz yatıyor, her geleni kabul ediyor.

ENGELSİZ GÖNÜLLERİN MİMARİ: MUHAMMED DOĞAÇ

■ Ahmet Mahmut ŞEN

İyilik, yalnızca insani bir görevi ifa etmek değil insanların kalbine dokunarak hayatın tam merkezinde onu inşa etmektir. Bazen bir gülün zarafetinde kapı kapı dolaşmak bazen bir çocuğun sevincinde camiye şenlendirmek bazen de engelli bir kardeşin duasında umut olmaktır. Kimi insanlar vardır ki görev yaptıkları mekânı kuru bir vazife alanı olarak görmekten ziyade gönüllerin buluştuğu bir muhabbet yuvası addederler. Karşılık beklemeden, samimiyetle ve sebatla yürütülen bu gayret, küçük bir dağ köyünde dahi büyük dönüşümlere vesile olabilir. İşte bu adanmışlık ruhunun temsilcilerinden biri de Muhammed Doğaç'tır.

Adana'da dünyaya gelen Muhammed Doğaç, öğrenim hayatını yine aynı şehirde tamamlar. Hayatında derin izler bırakan dedesinin duasını aldığına inanır ve bunu en büyük manevi sermayesi kabul eder. Dedesinin kendisine nasihat ederken söylediği "Hizmet eden hizmet bulur." sözünü hayatına düstur

edinir. En büyük destekçisi ise eşidir. Sevdiği bir hocasının yönlendirmesiyle ilahiyat eğitimine yönelen Muhammed Doğaç, 2021 yılında -daha önce rüyasında gördüğünü ifade ettiği- Adana'nın Feke ilçesine bağlı Akoluk köyüne imam hatip olarak atanır.

Göreve başladığında camiye yalnızca beş vakit namaz kılınan bir mekân olarak görmez. Mübarek gün ve geceleri vesile kılarak eline aldığı güllerle eşi ve küçük kızıyla birlikte köydeki haneleri tek tek ziyaret eder. Her kapıyı çalar, her gönle dokunmaya çalışır. Bu ziyaretler vesilesiyle ihtiyaç sahibi ve engelli vatandaşları da tespit eder; onlara yalnız olmadıklarını hissettirmeye gayret eder. Çünkü o, karşılıksız sevgi ve iyilik ile insanların gönüllerine girmeden cami saflarının dolmayacağına inanır.

Zamanla cami, cuma namazları dışında da Kur'an-ı Kerim derslerinin, sohbetlerin ve çeşitli buluşmaların yapıldığı bir merkez hâline gelir. Çocukların kalbini camiye ısıtırmak için farklı projeler

geliştirir. Türkiye'de bir ilk olarak camiye pamuk şeker makinesi alır. "Salavatını getir, pamuk şekerini götür.", "Duani getir, pamuk şekerini götür." diyerek çocukların gönlünde tatlı bir hatıra bırakır. Çocuklar, yaz Kur'an kursuna sabahın erken saatlerinde koşa koşa gelmeye başlar. Caminin bir bölümünü ücretsiz dağıtılan kıyafet, kırtasiye ve oyuncak köşesine dönüştürür. Camiye gelen çocuklar hem namaz kılar hem Kur'an öğrenir hem de ihtiyaçlarını buradan temin eder. Yaz döneminde başlattığı Kur'an eğitimini yıl boyunca devam ettirir; yetmiş öğrenciye Kur'an okumayı öğretir. "Bugün kalbine dokunduğumuz çocuk yarın bu topluma yön verir." diyerek eğitimin uzun vadeli bir emanet olduğuna inanır. Böylece bir dağ köyündeki cami, hayatın merkezine yerleşir.

Muhammed Hoca'nın hizmetleri bununla da sınırlı kalmaz. "Engelsiz cami" projesiyle engelli bireylerin camiye erişimini kolaylaştırır. İlk zamanlar camiye gitmek isteyen engelli kardeşlerini kendi aracılığıyla taşır. Daha sonra sosyal medyada duyulan bu gayretler sayesinde hayırseverlerin destekleriyle onlara akülü tekerlekli sandalyeler hediye eder. Caminin fiziki şartlarını engellilere uygun şekilde düzenler. Camiye gelmeye devam eden engellilerin davranışlarındaki olumlu dönüşümün etkisini aileleri ve köy halkı yakından müşahade ederler. Namaz aralarındaki vakitlerde ihtiyaç sahibi ve engelli vatandaşların evlerinde bizzat tadilat ve tamirat işleri de yapar. Yeri geldiğinde bir imam, yeri geldiğinde bir usta, yeri geldiğinde bir abi, yeri geldiğinde de bir öğretmen olur. Hizmet alanını yalnızca kendi köyüyle sınırlı tutmaz; civardaki dokuz köyde de benzer faaliyetler yürütmeye gayret eder.

Umre ziyareti için yola çıktığı bir dönemde, down sendromlu Savaş'ın her gün pencere kenarında gözyaşları içinde yolunu gözlediğini öğrenir. Bu hadise onu derinden etkiler ve Savaş'ı umreye götürme sözü verir. Sözünü de tutar; Savaş'la birlikte umreye giderler. Savaş'ın gözyaşları bu kez Muhammed Hoca'nın ardından değil ilk defa annesinden ayrı kalacak olmanın verdiği hüzünden dolayı dökülür. Sonraki zamanlarda yine

aynı köyden âmâ Ramazan Amca'yı ve yaşlı Nuriye Teyze'yi de umreye götürür. Sosyal medyada paylaşılan bu anlamlı yolculuk, Türkiye'nin dört bir yanında teveccüh uyandırır. Sosyal medyayı bilinçli ve hassas bir şekilde kullanmaya özen gösterir. Din hizmetinde bulunan bir imam olarak yaptığı her paylaşımı sorumluluk bilinciyle hazırlar. İmamın ve caminin hayatın merkezinde olduğu mesajını vermeye çalışır. Paylaşımları geniş kitlelere ulaştıkça hayırseverlerin destekleri de zamanla artar; oyuncaklar, kıyafetler, kırtasiye malzemeleri, akülü tekerlekli sandalyeler ve çeşitli yardımlar bir bir ihtiyaç sahiplerine ulaşır.

Beş yıl boyunca Fekede görev yaptıktan sonra daha fazla insana ulaşabilmek için Mersin'in Mezitli ilçesinde imam hatip ve manevi danışman olarak hizmetine devam eder. Bu süreçte ağır bir imtihan da yaşar; ikizlerini

doğmadan toprağa verir. Acısını yüreğine gömerken hizmet yolundan da asla geri durmaz.

Muhammed Doğaç, birçok din görevlisinden yöntemlerinin örnek alındığına dair mesajlar alır; onlara canıgönülden destek olur. O, tüm bu gayreti, "En büyük engel bir gönle girememektir." cümlesiyle özetler. Güllerle başlayan bu yolculuk, samimiyetle büyüyen bir hizmet hareketine dönüşür. O, bir dağ köyündeki küçücük camiden taşarak gönüllerde iz bırakan, karşılıksız sevgi ve iyilikle insanlara ulaşmayı şiar edinmiş bir hizmet eri olarak yoluna devam etmektedir.

MERHAMET ERDEMİ VE ÇEVRE DUYARLIĞI

■ Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

İslam dinindeki tevhid inancına göre insan ile doğa ilişkisi içerisinde ve her ikisi de Allah'ın emrindedir. Bu çerçevede İslam'da çevre anlayışının temeli, bütün mahlukatın (canlı-cansız) Allah tarafından yaratıldığı esasına dayanmaktadır. Kur'an, göklerde ve yerdeki bütün varlıkların yani doğal çevrenin

tüm unsurlarının Allah'ın olduğunu söylemektedir: "Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. Allah, her şeyi kuşatıcıdır." (Nisa, 4/126)

Çevre problemleri ile ilgili çözümlerin üretilme sürecinde kamu otoriteleri tarafından çeşitli tedbirler alınmakta ve değişik yasal düzenlemeler yapılmaktadır.

Ancak bu tür teşebbüslerin her zaman yeterli olmadığı görülmektedir. Bu bakımdan bireyleri, çevrenin korunması doğrultusunda davranmaya teşvik edecek ahlaki ve dinî referansların yönlendirmesine de ihtiyaç bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de yeryüzünün korunması, geliştirilmesi ve imarı için gerekli düzenlemelerin yapılmasının insana yüklenmiş ahlaki bir sorumluluk olduğuna dikkat çekilir (Hud, 11/61). İslam dini bu hususta bir taraftan sevgi ve merhamet erdemlerini ön plana çıkarırken diğer taraftan yeryüzünde gerek doğal gerekse sosyal çevrede bozulmaya yol açan yaklaşım ve davranışlara yönelenleri şiddetle kınamaktadır (Bakara 2/37, 205; Enam, 6/165).

Çevreyle ve özellikle de çevremizdeki canlılarla ilişkimizde dikkate almamız gereken önemli erdemlerden biri merhamettir. Merhamet öncelikle, haksız yere öldürmemek, acı ve zarar vermemektir. Merhametin bir diğer yönü ise kendimiz sebep olmasak da zayıf ve mazlum durumda olanların duygularını anlamaya çalışmak ve onlara yardım elini uzatmaktır. Sevgi, merhamet ve şefkat bir kimsenin inancının gücünü, kalbinin rikkatini, ahlakının değerini göstermesi bakımından önemlidir. Bugün gerek gündelik hayatın içinde gerekse işgal, ihtilal ve savaşlarda insan ve hayvanlara uygulanan şiddet ve işkencenin temelinde merhametsizlik yatmaktadır.

Bütün yönleriyle insanlığa örnek olan Hz. Peygamber, merhamet ve başkalarına yardımda bulunma gibi konularda da söz ve uygulamalarıyla iyi bir örnek olmuştur. Çünkü o, bir rahmet peygamberi idi. İnsan ve diğer varlıklara nasıl davranılması gerektiğiyle ilgili olarak merhametli olunmasını öğretmiştir. Bir hadis-i şerifte, “Siz yeryüzündekilere merhamet edin ki gökyüzündeki(ler) de size merhamet etsin.” (Ebu Davud, Edeb, 58) buyurulmaktadır. Buradaki merhamet vurgusu, doğal çevreyi tahrip etmeden sürekliliğini sağlama yükümlülüğüne işaret etmektedir. Bir diğer hadiste ise “İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.” buyurulmuştur (Buhari, Tevhid, 2). Bütün varlıklara rahmet nazarıyla bakan Hz. Peygamber’in, Kur’an’ın yeryüzünün sütunları olarak nitelediği dağlardan biri olan Uhud Dağı hakkındaki sevgi dolu sözü, onun çevreye bakışını göstermesi açısından önemlidir. Tebük Gazvesi dönüşünde Medine’ye yaklaştıklarında karşıdan Uhud Dağı görününce Hz. Peygamber’in dudaklarından şu söz dökülmüştür: “İşte bu Tâbe’dir (iyilik ve güzellik şehridir). Bu da Uhud’dur, öyle bir dağdır ki o bizi sever biz de onu severiz (Buhari, Meğazi, 82).

Vakıf kurumu, İslam coğrafyasında yüzyıllarca sadece geniş insan topluluklarına değil aynı zamanda doğal çevrenin

bütün unsurlarına hizmet sunmuştur. Maddi bir karşılık beklemeden başkalarına yardım etmek gibi son derece değerli bir düşüncenin ürünü olan pek çok vakıf türünün temeli şefkat, merhamet ve yardımlaşmaya dayanıyordu. Hasta ve uçamayan göçmen kuşlara kışın bakmak için kurulan vakıflardan ağıllarına dönmekte olan hayvanların su içmeleri için yapılan “çoban çeşmeleri”ne kadar nice hayır faaliyeti bu düşüncenin pratiğe yansımış örnekleridir.

Hz. Peygamber, doğal çevreye zarar verilmemesi yönünde zaman zaman hatırlatmalarda bulunmuştur. Söz gelimi, hayvanların yemesi için ağaçtan yaprak silkeleyen kimseleri bu işi sopayla vurarak değil ağacı sallayarak nazik biçimde yapmaları konusunda uyarmıştır. Peygamberimiz, genel olarak ağaçların gereksiz yere kesilmesini ve bitkilere zarar verilmesini yasaklamıştır. Hatta çeşitli ihtiyaçlarla zorunlu olarak ağaç kesmek isteyenlere, kestikleri ağaçların yerine yenilerini dikmeleri şartını koşmuştur. Savaşa çıkan ordusuna ağaçları kesmemelerini özellikle emretmiştir.

Hz. Peygamber, hayvanların var olma hakkına verdiği öneme binaen; yolculuk yaparken susayan, bir kuyuya rastlayınca su içen bir adamın, kuyudan çıktığında susuzluktan nemli toprağı yiyen zavallı bir köpekle karşılaşınca tekrar kuyuya inip ayakkabısına doldurduğu su ile köpeği

suladığını, böyle bir davranışın karşılığında Allah’ın o kuldan razı olduğunu ve onu affettiğini anlatmıştır. Bunun tam aksine, aç bıraktığı ve hatta yerdeki küçük hayvanlarla karnını doyurmasına bile izin vermeyerek bağladığı bir kedinin açlıktan ölmesine sebep olan bir kadının da bu davranışı yüzünden cehenneme girdiğini nakletmiştir.

Çevre duyarlığının yerleşmesi açısından İslam’ın merhamet temelli değerlerinin gelecek nesillere aktarılması önemlidir. Yapılan araştırmalar, anne babanın olumlu davranışlarının çocuk üzerinde doğrudan etki bıraktığını ifade etmektedir. Bu bağlamda maddi ve sosyal çevreye karşı şefkatle davranma, çevreyi hor kullanmama gibi konularla ilgili pek çok dinî emir ve tavsiye çocuklara yaşayarak gösterilmelidir. Çocuklar güzel örnekleri görerek büyürse sevgi ve merhamet de onların hayatında o derece yer bulur. Bir çocuk anne babadan sadece konuşmayı, yürümeyi değil aynı zamanda hangi olay ve olgulara ne tür bir tepki vereceğini de öğrenir. Söz gelimi, anne bir uğur böceği gördüğünde “Ne kadar da güzelsin. Seni çiçeklerin arasına koyalım da kimse üstüne basıp canını acıtmasın.” şeklinde şefkat ve merhamet dolu bir davranış sergiliyorsa şüphesiz çocuk bunu hemen alıp kopyalar ve uygular. Böylece yakın çevresinde model edindiği kimselerden ahlaki güzellikleri öğrenir.

ENDERUN MEKTEBİ

■ **Doç. Dr. Mustafa SALEP**

Kayseri Üniversitesi Develi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi

İnsanlık tarihi, güçlü devletler kuran toplumların intizamlı eğitim müesseselerine ve nitelikli eğitim programlarına sahip olduklarını göstermektedir. Osmanlı Devleti de güçlü kurumsal yapısı ile araştırmalara konu olmuştur. Devletin kuruluş ve gelişme dönemlerinde oluşturulan eğitim kurumları ile ihtiyaç duyulan alanlarda nitelikli insanlar yetiştirilmiştir. Bu kapsamda enderun mektebi, Osmanlı Devleti eğitim sistemi içinde önemli bir yere sahiptir. Enderun kelime olarak "bir yerin iç kısmı, kalbi" anlamına gelmektedir. Enderun mektebinin kuruluşu konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, Sultan II. Murad döneminde kurulduğu, Fatih Sultan Mehmed döneminde ise kurumsal hüviyetine kavuştuğu anlaşılmaktadır.

Osmanlıda Saray, devletin en üst düzeydeki yönetim merkezi olmuştur. İstanbul'un fethinden sonra Sultan II. Mehmed tarafından yaptırılmış olan Topkapı Sarayı; bîrun,

enderun ve harem-i hümayun olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Saray içindeki bu bölümlerin iş ve işlemlerinde uyulması gereken özel kurallar ve usuller belirlenmiştir. Devletin yönetim merkezinde oluşturulmuş olan enderun mektebinde yetişen iç oğlanları, kabiliyetlerine ve başarılarına göre saray içinde yükselebildikleri gibi mülki ve askerî alanlarda da bir kısım görevlere gönderilmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin askerî ve bürokratik yapısı içinde ihtiyaç duyulan insan kaynağını yetiştirmek amacıyla farklı zamanlarda çeşitli usullerin uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Sultan II. Murad döneminde uygulanmaya başlanmış olan devşirme sistemi, ihtiyaç duyulan çeşitli alanlara uzun süre insan kaynağı sağlamıştır. Devşirme sistemi, başlangıçtan itibaren belirlenen ilkeler çerçevesinde uygulanmıştır. Hristiyan çocuklarından ve bazen de savaş esirlerinden şartları taşıyanların devşirme sistemi ile alındığı belirlenen usuller çerçevesinde

eğitiminin gerçekleştirilerek yetiştirildikleri, yeteneklerine göre devletin farklı alanlardaki önemli görevlerine atandıkları bir süreç yürütülmüştür. Sisteme göre devşirilecek oğlanların en fazla yirmi yaşında olma şartı aranmıştır. Sağlıklı, zeki, güzel, endamlı olmaları; köylerden ve kasabalardan kırk evde bir evin erkek çocuğu olacak şekilde planlanması, en az iki kardeşten biri olması, tek erkek çocuğun ve evli olanların alınmaması gibi esaslar belirlenmiştir. Diğer taraftan; ana ve babadan yetim, köy kethüdasının oğlu, sığırtmaç, çoban ve bunların oğulları, kel, fodul, köse, doğuştan sünnetli, Türkçe bilen, sanat sahibi, İstanbul'a gelip gitmiş, çok uzun ve çok kısa boylu olanlar devşirme olarak alınmamışlardır. Bosna'dan devşirilen Müslüman Boşnak çocuklarının da Saray için alındıkları anlaşılmaktadır.

Devşirilen oğlanlar, İstanbul'a getirilerek Divan-ı Hümayun'a sevk edilmişlerdir. Padişahın huzurunda ve talimatları doğrultusunda

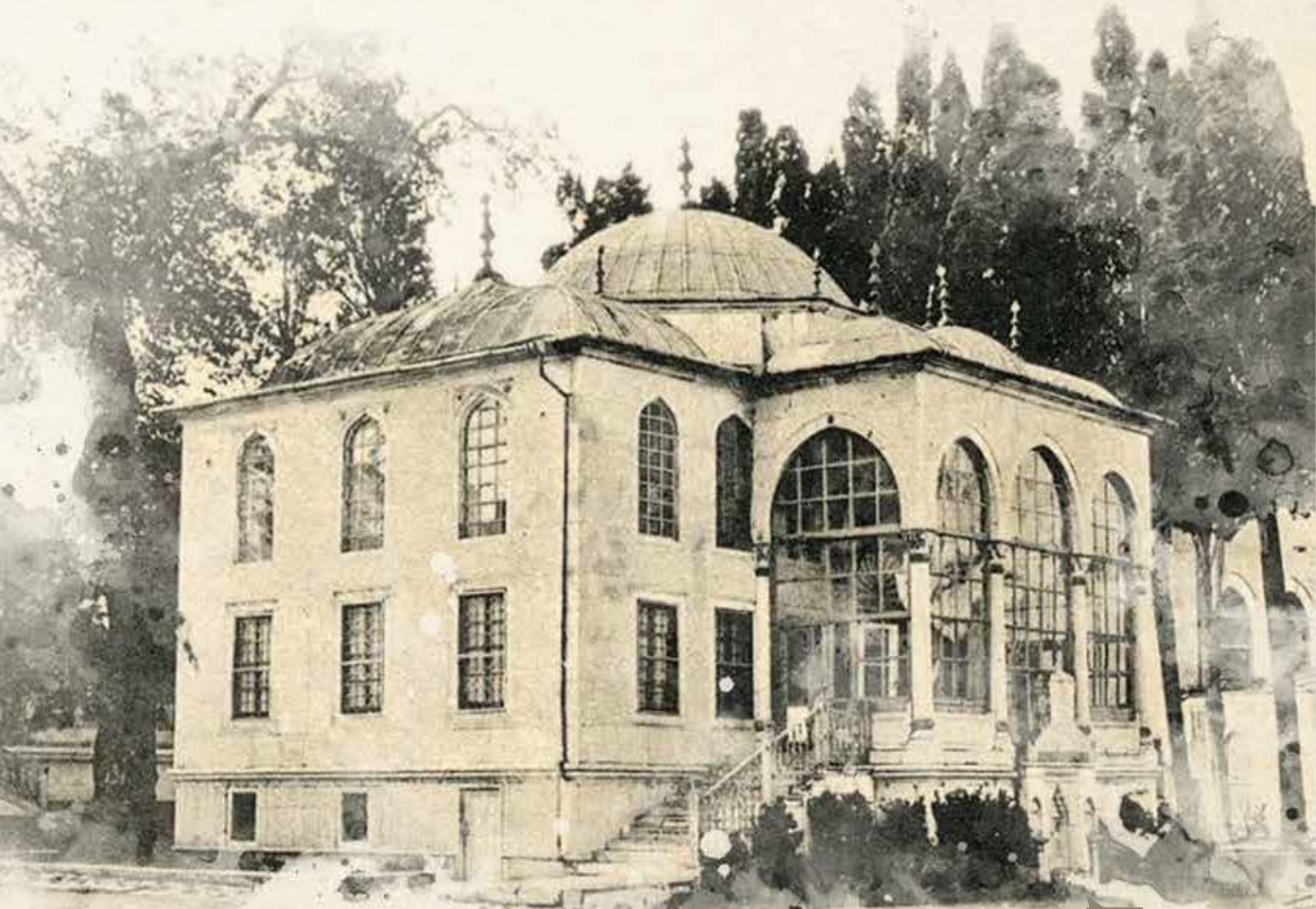
gerçekleştirilmiş olan seçimlerde uygun olanlar, Osmanlı Sarayı'nda ihtiyaç duyulan alanlarda yetiştirilmek üzere ayrılmışlardır. Seçilmiş olan devşirmeler; Edirne Sarayı'na, Galatasaray'a, İbrahim Paşa (At Meydanı) ve İskender Çelebi Sarayı'na gönderilmişlerdir. Buralara seçilenler dışında kalan oğlanlar ise acemi ocağı için yeniçeri ağasına teslim edilmişlerdir. Devşirilen ve acemi ocağına seçilen oğlanların Türk ailelerin yanına verilerek Türk töresine göre yetiştirilmeleri sağlanmıştır. Saray için ayrılan

iç oğlanları da Türk âdetlerine ve İslam ahlakına uygun yetiştirilmişlerdir.

Edirne Sarayı'na, Galatasaray'a, İbrahim Paşa (At Meydanı) ve İskender Çelebi Sarayı'na gönderilen oğlanlar buralarda sıkı bir eğitimden geçirilmişlerdir. Bu saraylarda yetiştirilen ve başarıları ile kendini ispat edenler, enderuna alınmışlardır. Buraya alınan iç oğlanlara "saray acemi oğlanları" veya "celeb" adı verilmiştir. Topkapı Sarayı'na (Yeni Saray) seçilmiş olan iç oğlanları, derece ve hizmetleri itibarıyla altı farklı odaya ayrılmışlardır. Bu odalar, rütbe

ve seviye açısından aşağıdan yukarıya doğru şu şekilde oluşturulmuştur: Büyük ve küçük oda, doğancı koğuşu, seferli koğuşu, kiler koğuşu, hazine odası, has oda. Bu odalarda bulunanlar ayrıca "dolamalı" ve "kaftanlı" olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Büyük ve küçük oda iç oğlanları dolama giydikleri için "dolamalı"; seferli, kiler, hazine ve has oda iç oğlanları da kaftan giydikleri için "kaftanlı" adıyla anılmışlardır.

Enderun mektebi içinde yer alan odalarda yürütülen eğitimlerde saray adabı ve kuralları öğretilmiştir.

Enderuna alınan iç oğlanları, dönemin en yetkin hocalarından dersler alarak bilgi ve görgülerini artırmışlardır. Türk kültürü ve geleneği ile İslam inancı üzerine eğitimlerin gerçekleştirildiği enderun mektebinde; Kur'an-ı Kerim ve tecvit gibi dinî dersler yanında Türkçe, Arapça, Farsça dillerinde eğitimler verilmiştir. İç oğlanları aynı zamanda fen bilimleri alanında yetiştirilmişlerdir. Diğer taraftan uygulama ağırlıklı dersler verilerek beden ve ruh sağlıklarını korumaları amaçlanmıştır. Bu kapsamda; güreş, koşu, atlama, ata binme, ok ve cirit atma, kılıç, mızrak ve silah kullanma, tomak oynama gibi alanlarda eğitimler almışlardır. Koğuşlarda eğitimlerden "lala" adı verilen eğitimciler sorumlu olmuştur. Sıkı bir eğitim programı ile dinî ve pozitif bilimler yanında uygulamalı eğitimlerle yetiştirilmiş olan iç oğlanları, liyakat ve kabiliyetlerine göre üst sınıflara yükselebildikleri gibi Saray dışında da önemli görevlere gönderilmişlerdir. Bu bağlamda Osmanlı Sarayı, bir yönetim merkezi olmakla birlikte disiplinli bir eğitim süreciyle devlet işlerinde görev alacak elemanların yetiştirilmiş olduğu önemli bir eğitim kurumu da olmuştur.

Enderun mektebinde iç oğlanlarının alçak gönüllü, ahlaklı, terbiyeli, itaatli, iyi niyetli olmaları konusuna ağırlık verilmiştir. Hazırlık saraylarında yetişen ve Topkapı Sarayı'na gönderilmesi uygun

görülme iç oğlanları, kapıkulu süvari bölüklerine çıkarılmışlardır. Edirne Sarayı, Galatasaray ve İbrahim Paşa (At Meydanı) Sarayı 1675'e kadar Topkapı Sarayı'na ve kapıkulu süvari bölüklerine iç oğlanı yetiştirmiştir. Enderun mektebinin ilk basamağını oluşturan büyük ve küçük odada yetişen iç oğlanlarından başarılı olanlar seferli koğuşuna geçerken diğerleri ise süvari ocağının sipah veya silahdar bölüklerine çıkarılmışlardır. Büyük ve küçük odada yetişenler sarayın anahtar, peşkir ve şerbet hizmetlerinde değerlendirilmişlerdir. Doğancı koğuşu ise enderunun kaftanlı kısmında yer almıştır.

Seferli koğuşuna enderun halkının çamaşırlarını yıkama ve düzenleme görevi verilmiştir. Koğuş bir süre sonra sanat merkezine dönüşmüş olup burada musikişinaslar, hanendeler, kemankeşler, pehlivanlar, berberler, hamamcılar, tellaklar yetiştirilmiştir. Dışarıdan getirilen hocalarla ayrıca nakış, ciltçilik, tezhip ve minyatür sanatları öğretilmiştir. Bu koğuştan bir yüksek kademeyi kiler koğuşu oluşturmuştur. Kiler koğuşu iç oğlanları, hükümdarın ve harem-i hümayunun ekmek, et, yemiş, tatlı, şerbet gibi yiyecek ve içeceklerini hazırlamakla görevli oldukları gibi revir hizmetlerini de yürütmüşlerdir. Kilercibaşının terfi etmesi durumunda hazinedarbaşı olduğu anlaşılmaktadır. Bu koğuştan

Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip olan enderun mektebi, uygulanan özel eğitim programları ile Türk eğitim tarihi açısından önemli bir birikim oluşturmuştur. Askerî ve idari kurumların insan kaynağını büyük ölçüde karşılayan devşirme sistemi, alimlerden yetiştirme süreçlerine kadar farklı bir model olarak araştırmalara konu olmuştur.

dışarıya çıkanlar ise sipah bölüklerine verilmişlerdir. Kiler koğuşundan yükselen iç oğlanları ise hazine koğuşuna terfi etmişlerdir. Buradan yükselenler ise has odaya geçmişlerdir. Hazine koğuşu fertleri kapıkulu süvari bölüklerinde sipah bölüğüne, müteferrikalığa, çeşnigirliğe, bölükbaşılığa ve bazen de sancak beyliğine çıkmışlardır. Has odada yukarıdan aşağıya doğru şu şekilde bir rütbe oluşmuş: has odabaşı, silahdar, çuhadar, rikâbdar, tülbind ve miftah gulamı. Has odadaki iç oğlanları; Hırka-i Şerif Dairesi'nin süpürülmesi, Mushafın ve kitapların

tozlarının alınması; belirli ve mübarek gecelerde öd ağacı yakılması, gül suyu serpilmesi; parmaklık, şamdan ve diğer eşyayı parlatmak ve temizlemek gibi hizmetleri nöbetle yapmışlardır.

Devşirme sistemi, XVI. yüzyılın sonlarına kadar düzenli bir şekilde devam etmiş olsa da kadim usullere aykırı olarak bazı kişilerin devşirme olarak alınması ile sistem bozulmaya başlamıştır. Müslüman halkın yüksek rütbeli devlet görevlilerinin çocuklarının da devşirme olarak kabul edilmesi ve bazı olumsuz uygulamalar devşirme usulü ile amaçlanan hedeflerin gerçekleşmesini engellemiştir. 19. yüzyılda Batı tarzı eğitim kurumlarının artışı, modern ilkeler çerçevesinde bir metodu belirlemiş olsa da enderunun eski önemini kaybetmesine neden olmuştur. Nihayet enderun mektebi, 1909'da çıkarılmış olan bir kararname ile kapatılmıştır. Enderun mektebinin kapatılmasından sonra, farklı kurumlara ve okullara nakledilen öğrenciler ile öğretmenlerin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla çeşitli yazışmaların yapıldığı ve kararların alındığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip olan enderun mektebi, uygulanan özel eğitim programları ile Türk eğitim tarihi açısından önemli bir birikim oluşturmuştur. Askerî ve idari kurumların insan kaynağını büyük ölçüde karşılayan devşirme sistemi, alımlardan yetiştirme

süreçlerine kadar farklı bir model olarak araştırmalara konu olmuştur. Türk âdetlerine ve İslam ahlakına uygun yetiştirilmiş olan devşirmeler, dönemin ileri gelen hocalarından dinî ilimler ve fen bilimleri alanında dersler aldıkları gibi fiziksel yetenek gerektiren alanlarda da uygulamalı eğitimler almışlardır. Enderundaki iç oğlanlardan bir kısmının çeşitli zanaatlarda ilerledikleri görülmüştür. Enderun mektebinde yetişmiş olanlardan başarılı olanların Saray'da önemli mevkilere terfi ettikleri, diğerlerinin ise Saray dışında süvari bölüklerinde ve idari makamlarda görev aldıkları dikkate alındığında liyakat ve ehliyet temelli bir eğitim programının uygulandığı söylenebilir. Enderun mektebi, teorik bilgiler yanında uygulamalı eğitimler vererek modernleşme süreci eğitim politikalarına ilham kaynağı

olmuş, bugün üzerinde sıklıkla durulan iş ve uygulama temelli eğitim modellerinin de asırlar öncesinde tecrübe edilmiş bir örneğini oluşturmuştur.

Kaynakça

- BOA, TS.MA.e/1057.37/Ho8-03-1327
- BOA, MV./131.48/H. 23-08-1327
- Akkutay, Ülker, *Enderûn Mektebi*, Gazi Üniversitesi Yayını No: 38, Ankara 1984.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 23. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 2006.
- Ercan, Yavuz, "Devşirme Sorunu, Devşirmenin Anadolu ve Balkanlardaki Türkleşme ve İslamlaşmaya Etkisi", *Belleten*, Cilt: 50, Sayı: 198, Yıl: 1986, s. 679-726.
- Halaçoğlu, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.
- Koçer, Hasan Ali, *Türkiye'nin Modern Eğitiminin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1992.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 7. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

Tarihte bu ay neler oldu?

Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.

(3 Mart 1924)

Dünya Sağlık Örgütü, COVID-19 salgınına pandemi ilan etti.

(11 Mart 2020)

İstiklal Marşı "Millî Marş" olarak kabul edildi.

(12 Mart 1921)

Türkiye Diyanet Vakfı kuruldu.

(13 Mart 1975)

Çanakkale Zaferi kazanıldı.

(18 Mart 1915)

Erzincan'da 6,8 büyüklüğünde deprem meydana geldi.

(13 Mart 1992)

YORGUNLUĞUNUZUN SEBEBİ "BOZULMUŞ" SİSTEMLER OLABİLİR Mİ?

■ Dr. Mustafa YAŞAR

Evinizin en sevdiğiniz köşesini düşünün. Belki mutfağınız, belki salonunuz. Bir gün bakıyorsunuz ki musluk damlatmaya başlamış, pencereler tozlanmış, kalorifer petekleri eskisi gibi ısıtmıyor. Ne yaparsınız? "Aman canım, damlasın dursun" demezsiniz, değil mi? Hemen tamir çantasını kapar ya da bir usta çağırırsınız. Çünkü bilirsiniz ki o küçük sızıntı tamir edilmezse yarın evi su basacaktır.

Peki, içinde bir ömür yaşadığınız o asıl eviniz, yani bedeniniz söz konusu olduğunda neden bu kadar cömert ve tez canlı değilsiniz?

Çoğumuz, bedenimizden gelen gıcırtiları yani ağrıları, yorgunlukları, şişkinlikleri duymazdan gelir. Oysa o sinyaller, bedenine bize

"Tesisatım tıkanıdı, bacam çekmiyor, elektriğim arızalı, bana yardım et!" deme şeklindedir.

Tıkanan Borular, İslenen Bacalar

Bedenimiz, tıpkı mükemmel planlanmış akıllı bir ev gibidir. İçimizde kilometrelerce uzanan damarlar (su tesisatı), her an haberleşen sinirler (elektrik hattı) ve nefes alıp veren ciğerler (havalandırma sistemi) vardır. Ancak modern hayatın tozu, dumanı, stresi ve yediğimiz işlenmiş gıdalar zamanla bu muazzam evin içini kirletir. Biz hekimler buna "sistemlerin bozulması" deriz ama siz buna basitçe "evin dağılması" deyin.

Karaciğeriniz, o evin filtersidir; dolduğunda süzemez olur. Bağırsaklarınız, o evin gideridir; tıkanıldığında "çöp" içeride kalır. Damarlarınız,

o evin koridorlarıdır; daraldığında besin hücrelere ulaşamaz.

İşte tam bu noktada, o meşhur ağrı kesicileri yutmak, evin içindeki çöp kokusunu bastırmak için oda spreyi sıkmaya benzer. Koku bir anlığına gider ama çöp orada durmaya devam eder.

Tabiatın Tamir Ekibi: Onarıcılar

Peki, bu evi kim temizleyecek, kırılanı kim onaracak? İşte doğanın "yenileyici" (Rejeneratif) gücü burada devreye girer. Bazı bitkiler vardır ki onlar sadece semptomu susturmaz; kolları sıvar ve temizliğe girer. Onlar doğanın tesisatçıları, boyacıları ve tamir ustalarıdır.

Biz buna fitoterapide "yenilenme süreci" diyoruz. Amaç, sadece ağrıyı kesmek değil tıkanıklığı açmak, pası silmek ve sistemi yeniden tıkrı tıkrı çalışır hale getirmektir.

Mutfaktaki "Usta"lar ve Pratik Tavsiyeler

"Hocam, evimizdeki bu tadilatı başlatmak için hangi ustalardan yardım alalım?" dersanız, işte size doğanın en güvenilir tamir ekibi ve kullanım ipuçları:

Karahindiba (Doğanın Baş Tesisatçısı): Bahçenizde yabani ot sanıp geçtiğiniz o sarı çiçekli bitki var ya... İşte o, karaciğerinizin ve safra yollarınızın en büyük dostudur. Tıkanmış filtreleri açar, bedendeki kirlenmeyi süpürür atar.

İpucu: Mevsiminde yapraklarını salatınıza doğrayın. Kökünü ise güvendiğiniz bir formülasyonla çay veya ekstrakt olarak tüketin. Evin giderlerini açmak için birebirdir.

Sarı Kantaron (İç Cephe Boyacısı): Çoğumuz onu sadece yara iyileştirici sanırız. Oysa kantaron, sadece dıştaki yarayı değil içimizdeki "hasarları" da onarır. Mide zarınızı tahriş mi oldu? Sinir uçlarınız mı yıprandı? Kantaron, oraya nazik bir sıva çeker, onarır ve yeniler.

İpucu: Kaliteli bir zeytinyağında bekletilmiş kantaron yağı midenin en iyi dostudur. Ama dikkat, güneşe çıkarken cilde sürmeyin, leke yapar.

Enginar (Filtre Değişimi): Karaciğer yağlanması dediğimiz şey aslında mutfak davlumbazının yağ bağlaması gibidir. Enginar, o yağı çözen en güçlü doğal deterjandır.

Karaciğer hücresini yeniler, ona "Hadi silkin ve kendine gel" der.

İpucu: Sadece çanağını değil asıl şifa kaynağı olan yapraklarını da tüketin veya yaprak ekstraktı içeren destekleri tercih edin.

Isırgan Otu (Genel Bakım): Dolaşım sistemini canlandırır, kanı temizler. Evin her odasına taze hava girmesini sağlayan pencereleri açmak gibidir.

Aman Dikkat: Yanlış Usta Evi Harabeye Çevirir!

Yine o en önemli uyarıyı yapmadan geçemeyeceğim. Evinizin elektrik tesisatını, işten hiç anlamayan birine emanet eder misiniz? Etmezsiniz. Bedeniniz de öyledir.

"Bitkidir, şifadır" deyip ne olduğunu bilmediğiniz, yol kenarından toplanmış, küflenmiş ya da yanlış kurutulmuş bitkilerle "tadilat" yapmaya kalkışmayın. Yanlış bitki, yanlış doz veya kalitesiz ürün kullanımı tıkalı boruyu açayım derken boruyu patlatmak gibidir.

Özellikle sistemlerin onarımı (karaciğer, böbrek, bağırsak düzeni) ciddi bir iştir. Bu süreçte, bitkinin etken maddesi korunarak hazırlanmış, bilimsel

analizleri yapılmış ve hekim kontrolündeki güvenilir fitoterapötik destekleri tercih edin.

Evinize İyi Bakın, Bir Ömür İçinde Yaşayacaksınız

Kıymetli okurlarım, bu beden sizin dünyadaki tek eviniz. Başka bir yere taşınma şansınız yok. Onun duvarlarını nem, borularını pas, odalarını toz kaplamasına izin vermeyin. Tabiatın sunduğu o muazzam temizlik ve onarım gücünü kullanarak içinizdeki o ferahlığı yeniden yakalayın. Göreceksiniz; bedeniniz yenilediğinde ruhunuz da o temiz evde huzurla oturacaktır.

BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

İlk kıblemiz	Katre	Toplanan, namaz kılınan mekân	Geçmiş zaman	Çok iri	Tedarik, sağlama
Tavır	Sürekli	Bir tropikal rüzgâr türü	Limonu içecek	Sarı	Aydın'ın merkez ilçesi
İçten			Halk, umum		
İvedi			Vücut yapısı		
		Kuvvetli inanç		Yürek, dil	Duman lekesi
Üstü kapalı anlatım		Bir bağlaç	Dokuzdan bir fazla	Mekândan münezzeh	Diğer
İsim					
	Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için yazılmış şiir	Su yolu		Yüz kuruş değerinde para	Sert, küçük, katı madde
Mağara		Lityum simgesi	Tembellik		
Aktif					
		Atom ile ilgili olan			Zeyrek
		Milimetre kısaltması			Yeterlilik
Ayakta duran			Bir kıta		
			Taat		
		Bir nota		Meydana getirme	Yer işareti
		Bir seslenme edatı		Irak	Akümülatör
Üst karşıtı	Hadis nakilcisi	İşret sıfatı/zamiri		Sarp geçit	Ufuklar
		Bir renk			
Bir sure adı	Oruç ayı				Uçma organı
	Bulamaç hâlindeki pilav				
		Işın mihrakı			Bir Türk müziği usulü
Şikâr		Namaz bölümü			Birinci çoğul şahıs
		Edirne'nin bir ilçesi			Bayındırık
Batarya			Farz bir ibadet	Dört basamaklı en küçük sayı	Birbirine değen
Eski dilde su					Yeni, nev
		Eksik		Tasvir	
		Esas			
Yüzün yan kısmı	Apaçık				Keder, ızdırap
	Beyaz				
			Şımarıklık		Bir ilimiz
			Satrançta bir taş		Manisa'nın bir ilçesi
Örtme nesnesi				Mum	İlave
					Seslenme sözü
Kâğıt tutturucu	Tellür simgesi	Elçilik uzmanı			Öğütülmüş tahlil
		Kızıl			Kamer
			Geceler		
					Uzaklık belirtir
Yabancılar				Bir sure adı	

Alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'in aile hayatı müminler için nice güzel örnekle doludur. Onun hayatında varlık gösteren, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) sevgisine ve iltifatına mazhar olan kadınlar da Müslüman toplumlar için bedii birer emsaldir. Resulullah'ın çevresinde halelenen mümin kadınlar yaşantıları, tevhid yolunda verdikleri mücadeleleri, güzel ahlakları ile her zaman dikkat çekmiş, onların hayat hikâyeleri ediplerin kaleminde makes bulmuştur.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları tarafından neşredilen *Peygamberimizin Ailesinde Kadınlar*, Allah Resulü'nün yakınında bulunan, hanesinde yaşayan kadınları ve onun rahle-i tedrisinden geçmiş biricik kızlarını anlatarak okurlara hem onların örnek yaşantılarından kesitler sunar hem de verdikleri mücadelelere ve karakterlerindeki sağlamlığa ışık tutar.

Hz. Muhammed'in hayatına temas eden ilk kadın, şüphesiz annesi Âmine'dir. Hz. Muhammed (s.a.s.) yetim büyümüşü. Annesini ise çok küçük yaşta kaybetmişti. Kitapta Şeyma Tombul, "Âmine" yazısında eşini kaybetmiş bir kadının evladı ile teselli bulmasını anlattı. Peygamberimiz'in ilk sütanesi Süveybe ise Prof. Dr. Huriye Martı'nın kalemile yer aldı. Gençlik yıllarında sütanesi Süveybe'yi ziyaret ederek onunla ilgilenen ve ona ikramlarda bulunan Hz. Muhammed, bu davranışıyla vefanın değerini öğretir. Dr. Hatice Dülber, en zor anında Resulullah'ın yanında olan, ona şeksiz şüphesiz inanan Hz. Hatice'yi sayfalara taşıyarak müminlerin annesinin örnek yaşantısını bizlere aktardı. Dr. Emine Demil, hem ilim hem feraset hem de güzel ahlak sahibi Hz. Aişe'yi anlattı. Hz. Muhammed'in kızı, ehl-i beytin göz bebeği, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in validesi Hz. Fâtıma'nın hayatını ise Dr. Ayşe Gültekin kaleme aldı. Hz. Fâtıma, Mekke'de Hz. Peygamber'e destek olmak, bir muvahhid olarak Allah Resulü'nün mücadelesine destek vermek için nice sıkıntılara göğüs germişti.

Peygamberimizin Ailesinde Kadınlar kitabında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) kızlarından Hz. Zeynep'in hayatını Hacer Ayaz, Hz. Rukiye'yi ve Hz. Ümmü Gülsüm'ü Dr. Rukiye Oğuzay satırlara taşıdı. Hz. Zeynep, "Emin" olarak anılan bir babanın "Tahire" olarak vasıflandırılan iffet timsali bir evladıydı. Dünya imtihanlarının belki de en çetini olan evlat acısıyla sınanmıştı. Hicretten sonra çok sevdiği babasından ve Peygamberinden ayrı düşmüş, ancak bir süre sonra Medine'ye ulaşarak ona kavuşmuştu. Hz. Zeynep'in nice imtihan ve mücadelelerle yoğrulmuş hayatı, tüm mümin kadınlar için ahlaki dersler ve erdemlerle örüldü. Eserde ayrıca Peygamberimiz'in sütanesi Halime, Ümmü Eymen, Fâtıma bint Esed, Hz. Sevde, Hz. Hafsa, Hz. Zeynep bint Huzeyme, Hz. Ümmü Seleme, Hz. Zeynep bint Cahş, Hz. Cüveyriye, Hz. Safiyye, Hz. Ümmü Habibe, Hz. Meymûne'nin hayatlarından da kesitler sunuldu.

PEYGAMBERİMİZİN AİLESİNDE KADINLAR

Süreyya MERİÇ

DIYANET TV

Bereket Vakti

Her Gün

05.00

canlı

Furkan
Aktepe'nin
Sunumuyla

FREKANSLAR

4A(HD) FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

4A(SD) FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

Digiturk - 68. kanal

D-SMART - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 208. kanal

NetTV - 49. kanal

Vodafone TV - 200. kanal

X f @ YouTube | diyanettv

yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203